

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER CEDAW KOMİTESİNE  
SUNULMAK ÜZERE HAZIRLANAN**

# **İKİNCİ VE ÜÇÜNCÜ BİRLEŞTİRİLMİŞ PERİYODİK TÜRKİYE RAPORU**

**1993  
ANKARA**

*Bu rapor, Türkiye'nin 1985 yılından bu yana üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (CEDAW) 18.maddesi uyarınca; taraf devletlerin her dört yılda bir kadınlara ilişkin sağladıkları ilerleme ve karşılaşılan engelleri CEDAW Komitesine sunmaları yükümlülüğü kapsamında hazırlanmıştır.*

## **GİRİŞ**

Türkiye yüzölçümü 774.815 kilometrekare, nüfusu 61.644.000, kent nüfusu oranı %60.9 ve ortalama nüfus yoğunluğu 80 kişi, nüfusunun %99'u müslüman olan, hızla gelişen, demokratik laik bir ülkedir. Diğer dini gruplardan olanlar da dahil olmak üzere tüm vatandaşlar özgürce ibadetlerini yerine getirebilmektedir. Ayrıca Türkiye, tüm müslüman ülkeler içinde laik olan tek ülkedir. Türkiye köklü bir tarihi ve devlet yönetimi olan bir ülke olarak kültürel açıdan zengin bir mozağe sahiptir. Türkiye din esasına dayanmayan yasalar çerçevesinde yönetilmektedir.

Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı, devlet yönetimi ve işleyişinin başta Anayasa olmak üzere diğer temel yasalara dayandığı bir hukuk devletidir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni Bakanlar Kurulu 25 Temmuz 1985 tarihinde imzalamış, Sözleşmede varolan bazı maddeler iç hukukumuzla çeliştiği için çekince konmuş, 14 Ekim 1985 tarihinde onaylanarak sözleşmeye taraf olunmuştur. Bu çekinceler gerekçeleriyle ikinci raporumuzda yer almıştır.(1) Bu sözleşme gereğince hazırlanan birleştirilmiş ikinci ve üçüncü rapor için tüm kamu kurum ve kuruluşları, kadın konusunda çalışan uzman ve akademisyenler, siyasi parti, sendika, medya ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin katkısı alınmıştır. Daha önce sunulan ikinci rapor ve sözleşmenin Türkçeleştirilmiş metni kitap haline getirilmiş ve ilgili tüm kişi ve kurumlara dağıtımı sağlanmıştır.

Bilindiği gibi, her yıl yayınlanan Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Endeksinde, 1995 yılında, önceki yıllardan farklı olarak kadın erkek eşitliği konularına özel ağırlık verilmiş olup, ayrıca "Toplumsal Cinsiyete Bağlı Kalkınma Endeksi" göstergesi hazırlanmıştır. Söz konusu sıralamada Türkiye 130 ülke arasında 45. sırada yer almıştır. Türkiye'de kalkınma sürecinde kadının konumunun iyileştirilmesinde Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün katkısı büyüktür.

Ülkemizde kadının yaşamının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar 19. yüzyılda başlamıştır. Kız çocuklarına verilen eğitim kadınların o dönemde yazarlık, öğretmenlik gibi meslekler edinmesini mümkün kılmış; ancak bu haklar diğer temel sosyal haklarla desteklenmediğinden kadının toplumsal yaşamda etkin bir biçimde yer almasına yetmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrimler, bir yandan kadının yurttaş olarak kabullenilmesini diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir.

Atatürk devrimlerinden Türk kadınına doğrudan etkileyen konular arasında 1924 yılında ilki çıkarılan ve eğitimi tek sistem ve çatı altında toplayarak kadınlara erkeklerle eşit eğitim olanakları sağlayan, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1925 yılında kabul edilen kadınlara modern giyim yolunu açan Kıyafet Kanunu, kadınların yasal statüsünü bütünüyle değiştirerek gerek aile içinde gerekse birey olarak, o dönemin ölçülerıyla erkeğine neredeyse eşdeğer haklar sağlayan 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu sayılabilir.

Bunların yanısıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesindeki diğer bir aşama ise siyasi hakların kazanılmasıdır. 1934 yılında Millet Meclisi seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme haklarının tanınması, siyasal alanda cinsiyete ilişkin tüm yasal kısıtları ortadan kaldırmıştır. 1935 yılında kadınların da katıldığı ilk milletvekili seçiminde 18 (% 4.6) kadın parlamentoya girmiştir. Ancak 1995 yılında yapılan son genel seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) giren 550 milletvekilinden sadece 13' ünü (% 2.4) kadınlar oluşturmaktadır. Ülkemizde özellikle 1980'li yıllarda gelişimini sürdüren kadın hareketi, kadınların politikaya katılımını sorgulayıcı çalışmalarına devam etmektedir. Ulusal düzeyde kadınların politikaya katılım sorunlarının nedenlerinin günışığına çıkarılması ve

tartışılmasının yanısıra kadın hareketi içinde yer alan çeşitli gruplarca politikanın yeniden tanımlanması doğrultusunda çabalar sürdürülmektedir. Ayrıca kadınların politikaya aktif katılımları için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü eğitim programlarıyla destek sağlamaktadır. Bu çabalarla ev içi şiddet, savaş ve yoksulluk başta olmak üzere kadının toplumsal yaşam içinde geliştirdiği politik tavırlar tartışılmaya başlanmıştır.

Türkiye'nin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne taraf olması, 3. Dünya Kadın Konferansı, Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri, ülkemizin 5. ve 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde ülkemizde, kadın politikaları geliştirmek amacıyla ulusal mekanizma olarak Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) kurulmuştur. Genel Müdürlüğün kurulmasından itibaren kadınlara özgü sorunların parlamentoya taşınmasında ve kadınlar lehine kararlar alınmasında önemli adımlar atılmıştır.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü 25.10.1990 tarihinde dar bir kadro ve bütçe ile kurulmuş olup, bu yapının genişletilmesi konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü halen bir Devlet Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Şu anda Genel Müdürlüğün yeniden yapılanmasını sağlayacak Kanun Tasarısı TBMM'nin gündemindedir. Tasarının kanunlaşmasından sonra Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bütçe ve personel açısından daha geniş olanaklara sahip olacaktır. Genel Müdürlüğün kuruluşundan bu yana biri erkek diğerleri kadın olmak üzere toplam dokuz bakan görev almıştır.

Ülkemizde kadının statüsünü yükseltmek, bilimsel araştırmalar yapmak ve eğitim programları hazırlamak amacıyla üniversitelerde kurulan Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin sayıları giderek artmaktadır. İstanbul'da, İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi, Ankara'da, Ankara Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Adana'da Çukurova Üniversitesi'nde olmak üzere üç büyük ilde merkezler kurulmuştur. Türk yüksek öğrenim sistemi içine kadın çalışmaları alanı bir bilim dalı olarak entegre edilmiş, bu çerçevede İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde kadın konusunda yetişmiş insan gücü oluşturmak amacıyla yüksek lisans eğitimi vermeye başlanmıştır. 1996 yılında ilk kez kadın çalışmaları alanında yüksek lisans derecesi verilmiştir. Bu merkezlerde kadınlık bilinci, kadın istihdamı, kadına yönelik şiddet gibi çok çeşitli alanlarda yürütülen projeler ve eğitim programları Genel Müdürlük tarafından da desteklenmektedir. (Bkz. Madde 11)

Cumhuriyet'in kurulmasıyla kurulan Türk Kadınlar Birliği'nden başlayarak kadın dernekleri giderek artan sayıda ve etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Başta kadın kuruluşları olmak üzere tüm gönüllü kuruluşlar kadın sorunlarına olan duyarlılığın arttırılmasında, bir baskı grubu oluşturabilmesinde önemli işlevler üstlenmişlerdir. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyde Soroptimist Kulüpleri Federasyonu, Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Türk Kadınlar Konseyi danışman statüsünde bulunmaktadır.

CEDAW'a konan çekincelerin kaldırılması için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından Türk Medeni Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin

maddelerinde değişiklik öngören tasarı tüm kurum ve kuruluşların görüşü alınarak hazırlanmıştır. Bu amaçla düzenlenen imza kampanyalarında yüzünü aşkın imza toplanmış ve Adalet Bakanlığı'na sunulmuştur. Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan bir "Medeni Hukuk Komisyonu" Medeni Kanunun bütünü üzerinde çalışma yaparak yeni bir tasarı hazırlamaktadır. Öte yandan 1993 yılından bu yana devam etmekte olan Medeni Kanunun bütünü üzerindeki çalışmaların planlanan sürede istenilen noktaya gelememesi, Parlamentodaki kadın milletvekillerini harekete geçirmiştir. Parti grupları adına (ANAP, DYP, CHP) 11 kadın milletvekili tarafından kadınlar için öncelikli önem taşıdığı düşünülen "Evlilikteki Mal Rejimi"ni düzenleyen "Medeni Kanun"un 170. maddesinin, madde başlığı ile birlikte değiştirilmesini içeren kanun teklifi TBMM'ne sunulmuştur. Adalet Bakanlığı Hükümet görüşüne esas oluşturmak üzere tasarılar üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Ülkemizde mülkiyetin genellikle erkek üzerinde olması nedeniyle boşanma durumunda mağdur duruma düşen kadının, bu kanun teklifinin yasalaşması ile mağduriyeti önemli ölçüde bitecektir.

Ülkemizde eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel göstergeler açısından kadının durumu istenen düzeye getirilememiştir.

Ülkemizde okuma-yazma bilenlerin oranlarına bakıldığında kadınların erkeklerin gerisinde kalmaya devam ettikleri görülmektedir. 6 ve üzeri yaş nüfusuna bakıldığında, kadınlar arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %30.07, erkekler arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı ise %10.01'dir. Kısıtlı ekonomik olanakların erkek çocuk lehine kullanılması, erkek egemen toplumsal yapı, artan iç göçler ve düzensiz kentleşme sonucu oluşan toplumsal, kültürel erozyon, bölgeler arası gelişmişlik düzeyine bağlı farklılık kadın eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir. Okul sayılarının artmasına, kırsal ve kent farkının giderek kapanmasına karşın ilköğretim düzeyinde başlayan bu farklılaşma, daha üst eğitim kurumlarına gidildikçe artmaktadır.

Ülkemiz nüfusunun %60'ını 0-14 yaş arasındaki çocuklar ve 15-49 yaş grubundaki kadınlar oluşturmaktadır. Bu grup fizyolojik özellikleri ve de karşılaştıkları sağlık sorunları nedeniyle özel bir konuma sahiptir. Doğuşta beklenen yaşam süresi kadınlar için 70.5, erkekler için 65.9'dur. Bu oran gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Ülkemizde anne ölüm hızı çok yüksek olup gelişmiş ülkelerin yaklaşık 30 katıdır. Bu oran 1975'de yüzde 208, 1981'de ise yüzde 132'dir. Bir aile planlaması metodu olarak kullanılması öngörülmemekle birlikte Türkiye'de kürtaj yasaldır. 1983 yılında çıkarılan yasa ile 10 haftaya kadar olan gebeliklerin isteğe bağlı olarak sonlandırılması serbest bırakılmıştır.

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı, gerek kendileri gerekse aile ve toplumsal kalkınma için önemli olduğu kabul edilmekle birlikte düşüktür ve yıllara göre sürekli bir azalma göstermektedir. Eğitim düzeyinin yetersizliği nedeniyle kentlerde çoğunluğu niteliksiz işgücü olan ve dolayısıyla formal sektörde iş bulma şansı az olan kadınlar, evde parça başına işler, ev içi ve marjinal işlerde yoğunlaşmaktadırlar. Kentli kadın işsizliği oranının yüksekliği ve sürekliliği, kent nüfusu hızla artan Türkiye'de kadın ve istihdam ilişkilerinin gözden geçirilmesi gereğini de ortaya koymaktadır. Vasıflı işgücü gerektiren hizmet sektörünün kadın

işgücünün en çok istihdam edildiği ikinci sektör haline gelmesinde kentli kadın işgücünün niteliğinin ortaya çıkarılmasına yönelik çabaların gerekliliği de belirmektedir. Kadınların yeterli eğitim almamasına bağlı nitelsiz işgücü oluşturmalarının yanısıra, eğitim düzeyi yüksek vasıflı işgücüne dahil kadınların işsizlik tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları, eğitim gördükleri alanda istihdam edilememeleri veya gizli işsiz olarak istihdam edilmeleri söz konusudur.

Bu nedenle Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kadın istihdamının geliştirilmesi konulu projenin yürütücülüğünü üstlenmiştir (Bkz. Madde 11). Kırsal kadın nüfusu da istihdam koşulları içinde sorunlu bir diğer alanı oluşturmakta, ülkemizde istihdam edilen kadınların %74.8'i tarım kesiminde çalışmakta olup, %88.3'ü sosyal güvenceden yoksun ücretsiz aile işçisi konumundadır.

Sosyal Güvenlik kuruluşlarından yararlanan kadın oranlarına bakıldığında Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve Bağ-Kur gibi sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlı bulunan kadın oranı %10 civarındadır. Kamu kesiminde çalışanları kapsayan Emekli Sandığı, kadınların en yüksek oranda yer aldığı kurum olarak %38 gibi bir oranı barındırmaktadır.

Kadına yönelik şiddet ülkemizde önemli bir sorundur. şiddete yönelik olarak kadınlara verilen danışmanlık ve sığınma hizmetleri gelişmekle birlikte henüz yeterli değildir. İstanbul ve Ankara'da şiddete maruz kalan kadınlara yönelik olarak birer tane özel Kadın Danışma Merkezi ve Sığınma Evi bulunmaktadır. Ayrıca bir kamu kuruluşuna bağlı yedi ilde kadın misafirhanesi, yerel yönetimlere bağlı iki danışma merkezi ve bir sığınma evi bulunmaktadır. Ülkemizde işyerinde cinsel taciz konusunda yapılan çalışmalar henüz çok yeni ve yetersizdir.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuş olan ve Eylül 1994 tarihinden bu yana çalışmalarını sürdüren Bilgi Başvuru Bankası (3B), kadına yönelik şiddet konusunda hukuki ve psikolojik danışmanlık ve yönlendirme hizmetinin yanısıra girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi konusunda da hizmet vermektedir. şiddete ilişkin olarak üniversiteler ve özel araştırmacıların yaptığı araştırmaların ve yayınların sayısının giderek arttığı ülkemizde şiddet konusudur bir sorun haline gelmeye başlamıştır. (Bkz. Madde 6)

Başta Birleşmiş Milletler'in kabul ettiği ve Türkiye tarafından onaylanan "Kadınlara Karşı Her Türölü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" olmak üzere, Avrupa Sosyal Şartı'na konan çekincelerin kaldırılması, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD, AĞİK gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyelerin Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planı, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonunun iç mevzuatımıza aktarılması yönünde çalışmalar sürdürölmektedir.

Türkiye aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kadının Kalkınması İçin Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW)'nün odak noktası görevini üstlenmiş olup Başkan Yardımcılığı düzeyinde Türkiye temsilcisi görevini sürdürmektedir. Ekim 1992'de INSTRAW ile birlikte *Kadın ve İstatistik Semineri* düzenlenmiştir.

Bilindiği gibi Türkiye Birleşmiş Milletlerin kurucu üyelerindendir. Bunun yanısıra BM sözleşmelerinin çoğunu imzalayarak taraf olmuştur. Bunlardan kadınların

durumunu doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendirdiği düşünülebilecek olan bazıları şöyledir;

- 1- İnsan Ticareti Hakkında Sözleşme (12 Kasım 1947),
- 2- Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (31 Temmuz 1950),
- 3- 26 Eylül 1926'da Cenevre'de imzalanan Kölelik Sözleşmesi'nin Birleşmiş Milletlerce 7 Aralık 1953 tarihli Ek Protokolü (14 Ocak 1955),
- 4- Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi (26 Ocak 1960),
- 5- Mültecilerin Durumu Hakkında Sözleşme (30 Mart 1962),
- 6- Her Tür Irk Ayrımının Uluslararası Sözleşmesi (13 Ekim 1972),
- 7- İşkence, Zulüm ve Diğer İnsanlıkdışı Aşağılayıcı Uygulama ve Cezalara Karşı Sözleşme (2 Ağustos 1985),
- 8- Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (19 Ocak 1986),
- 9- Çocuk Hakları Sözleşmesi (4 Nisan 1995),

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen uluslararası projelerin desteğiyle Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde cinsiyete dayalı bir veri tabanı oluşturulması amacıyla Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi kurulmuştur.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, uluslararası kuruluşlardan sağladığı kaynaklarla çeşitli projeler yürütmekte ve ülkemiz kadın politikalarının oluşumunda bu kaynakları kullanmaktadır. Sözleşmenin uygulanmasında Genel Müdürlüğün önemli bir kriter olarak kabul ettiği uluslararası kaynaklı üç proje şunlardır:

- Dünya Bankası destekli İstihdam ve Eğitim Projesinin bir alt bölümü olan "Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi",
- Japon Hibe Fonundan Dünya Bankası aracılığı ile elde edilen hibe ile uygulanan "Küçük Girişimcilik Projesi",
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile T.C. Hükümetinin ortak projesi olan "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı.

1990 yılından bu yana Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün, kamu kurum ve kuruluşlarıyla yürüttüğü koordinasyon sayesinde, özellikle Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, tarafından yapılan çalışmalarla kadın konusu ülke gündemine girmiştir.

Bir taahhütler konferansı olarak planlanan ve gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansından önce hazırlık çalışmaları toplantılarına ve konferanstan sonra taahhütlerin yerine getirilmesini amaçlayan uluslararası izleme toplantılarına katılmış ve Türkiye'de bu konuda bazı toplantılar düzenlenmiştir.

4. Dünya Kadın Konferansı öncesi ve sonrasında Türkiye'de yapılan uluslararası toplantılardan ilki, 17-19 Temmuz 1995 tarihleri arasında, Ankara'da, "Pekin'e Giderken: Avrasya Ülkeleri Kadınları İşbirliği Toplantısı" adıyla, ikincisi de 27-29 Mart 1996 tarihleri arasında, Ankara'da "Avrasya Ülkeleri Kadınları İşbirliği Grubu Birinci Çalışma Toplantısı" adıyla gerçekleştirilmiştir.

4-15 Eylül 1995 tarihleri arasında Pekin'de gerçekleştirilen, dünya kadınlarının statülerini yükseltmeyi amaçlayan, 4. Dünya Kadın Konferansına ülkemiz geniş bir

heyetle katılmış ve Eylem Planını hiç bir çekince koymadan kabul etmiştir. Konferansta ülkemiz 2000 yılına kadar anne ve çocuk ölümlerinin %50 azaltılması, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, kadın okur-yazarlığının %100'e çıkarılması, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine konan çekincelerin kaldırılması, yönünde taahhütte bulunmuştur. Konferans sonuçlarının yaygınlaştırılması için yurt çapında çeşitli toplantılar düzenlenmesi ve uygulamaların izlenmesi için tüm ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, sendikaların, siyasi partilerin, medyanın ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşan bir "Koordinasyon Kurulu" kurulması çalışmaları sürdürülmektedir.

Ülkemizde bölgeler arasında temel göstergeler açısından önemli farklar bulunmakta ise de özellikle son yıllarda T.C. hükümetleri Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinin kalkınmasına özel önem vererek hizmetleri öncelikle bu bölgelere götürmektedir. Söz konusu bölgelere gerek kamu hizmeti götürülerek gerekse çeşitli projeler yoluyla önemli destekler sağlanırken, kadına yönelik özel projeler de yürütülmektedir. Ancak, bu çalışmalar bölgedeki kadının göçten, yoksulluktan, terörden kaynaklanan barınma, işsizlik, sağlık ve eğitim gibi sorunlarına henüz yeterli düzeyde çözümler getirememiştir. Bu çerçevede bu bölge kadınlarına yönelik olarak ulusal ya da uluslararası kaynaklı bazı projeler planlama ya da hazırlık aşamasındadır. Örneğin UNFPA tarafından, kadın eğitimi, aile planlaması konularıyla ilgili bir yeni proje için kaynak sağlanmış, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından uygulanacak projenin hazırlık çalışmaları tamamlanmıştır.

Türkiye kadın nüfusu genç bir ülkedir. Yeterli eğitim olanaklarına kavuşturulmuş, daha iyi yaşam hakkı önündeki cinsiyetçi barikatlar kaldırılmış bir Türkiye'de kadınlar, kendi yaşamları üzerindeki denetimi artıracak ve birlikte/ortak yaşama yönünde yaratıcı potansiyellerini ortaya koyacaklardır.

-----  
1. Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini 1985 yılında imzalamış sözleşme 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak, Türk Medeni Kanunu'nun evlilik ve aile ilişkileri konusundaki hükümlerine ters düşen sözleşmenin 15. maddesinin (2.) ve (4.) fıkralarına ve 16 maddesinin (c), (d), (e), (g) fıkralarına, Vatandaşlık Yasasının tabiyetin kazanılmasıyla ilgili maddesiyle çeliştiği için 9. maddenin 1. fıkrasına, sözleşmenin yorum ve uygulamasından doğan ve çözülmemeyen uyuşmazlıkların Uluslararası Adalet Divanına getirilmesiyle ilgili olarak sözleşmenin 29. maddesinin 1. fıkrasına çekince konulmuştur.

### **MADDE 1**

***İşbu Sözleşmeye göre, "kadınlara karşı ayırım" deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.***

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine katılmamız 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Daha sonra anılan sözleşme Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmüş ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin bazı maddeleri iç hukukumuzda yer alan bazı maddelerle çeliştiğinden, Türkiye bu hükümlere çekince koyarak Sözleşmeye taraf olmuştur.

Ağırlıklı olarak Türk Medeni Kanunu'nun Aile Hukuku bölümünde yer alan çekincelerin ortadan kaldırılması amacıyla Medeni Kanun Değişikliği çalışmaları 1993 yılından bu yana sürdürülmektedir. Kadın, Aile ve Sosyal Hizmetlerden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nca 1993 yılında hazırlanan Değişiklik Tasarısının TBMM'nden geri çekilmesinden sonra Adalet Bakanlığı'nca Medeni Kanun'un bütününe değiştirecek bir Tasarı üzerinde çalışma başlatılmıştır. Tasarının TBMM'nce yasalaşması durumunda çekinceler kaldırılmış olacaktır.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi iç hukukumuzda uygulanmaktadır. Bunun en önemli göstergesi Türk Medeni Kanunu'nun 159. maddesinde yer alan ve kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan hükmün Anayasa Mahkemesi'nce 1990 yılında iptal edilmesi ve iptal gerekçesinin bu sözleşmeye dayandırılmasıdır.

21.11.1990 tarih ve 3679 sayılı Yasanın 28. maddesi ile yürürlükten kaldırılmış bulunan Türk Ceza Yasamızın 438. maddesi, mağdurun fuhuşu meslek haline getiren kadınlardan olması halinde failin cezasına indirim öngörmekte idi. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne açıkça aykırı olan ve Sivil Toplum Örgütleri'nce de değiştirilmesi istenen bu hüküm parlamento tarafından çıkarılmıştır Türk Ceza Yasasından.

Ayrıca, özellikle son yıllarda Yüksek Yargı Organı olan Yargıtay'ın kararlarında sözleşmenin hükümlerine paralel kararların yer alması önemli bir husustur.

## **MADDE 2**

***Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadına karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:***

**a) Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına ve diğer ilgili yasalara, henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı,**

Anayasamızın ilgili maddelerinde kadın-erkek eşitliğini sağlama amacına yönelik aşağıdaki maddeler bulunmaktadır.

T.C.Anayasası'nın 10. maddesinde genel eşitlik ilkesi (yasa önünde eşitlik) ve cinsiyet nedeni ile ayırım yasağı bulunmasına karşın kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları yolunda örneğin İsviçre (madde 4 fıkra 2 ve Almanya madde 3 fıkra 2) Anayasalarında bulunduğu şekilde bağımsız bir kural bulunmamaktadır. Ancak pratikte 10. madde de bu haliyle kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oluşuna ilişkin bağımsız bir kural işlevi görmektedir ve bu şekilde yorumlanmaktadır.

Madde 10: "Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."

Madde 12: "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir."

Madde 17: "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."



Madde 41: "Aile, Türk toplumunun temelidir.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar."

Madde 42:"Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz."

Madde 49: "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların, hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır."

Madde 50: "Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir."

Madde 55: Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgari ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu gözönünde bulundurulur.

Madde 60: "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir."

Madde 70: "Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilmez."

***b)Kadınlara karşı her türlü ayırımı yasaklayan ve gerekli yerlerde müeyyideler de ihtiva eden yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi,***

Ülkemizde hükümetlerin uygulaması amacıyla beş yıllık dönemler halinde hazırlanan Kalkınma Planlarından Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ( 1985-1990) kadın konusu ilk kez başlı başına bir sektör olarak yer almış ve bu konuda alınması gerekli politikalar, tedbirler belirtilmiştir. 1996-2000 yılları arasındaki stratejileri içeren Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise kadına yönelik tedbirler şöyle belirtilmektedir:

"Kadınların, eşit statüde bireyler olarak toplumsal yaşamın her alanına katılması esastır.

Eğitim, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik ve istihdam alanlarında kadının statüsünün iyileştirilmesi ve mevcut eşitsizliklerin giderilmesi için önlemler alınacaktır.

Türk kadınının toplum içindeki yerini olumsuz olarak etkileyen hususların giderilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Toplumsal refahın artırılması ve kadınların da refahtan en üst düzeyde yararlanabilmesi için kız çocuklarının ve kadınların eğitime ağırlık verilecek ve kadının kalkınmaya katılımı geliştirilecektir."

Yine Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının "Hukuki ve İdari Düzenlemeler" bölümünde ;

Türk Medeni Kanunu'nda yer alan; ikametgah, aile reisliği, soyadı, evlilik birliğinin temsili, husumet ehliyeti, evlilik yaşı, mal rejimi, eşlerin meslek ve sanatı, miras, ev eşyaları, resmi nikah ve nafaka gibi konularda gerekli düzenlemelerin yapılması, evlilik süresince edinilen malların evlilik birliğinin sona ermesi durumunda eşler arasında eşit paylaşımın uygulanmaya geçirilmesi, aile içi sorumlulukların eşit paylaşılması ve kadının toplumsal yaşama eşit biçimde katılımının sağlanması, Ceza ve Vergi Kanun'larında kadın-erkek eşitliğini bozucu ve kadını güç durumda bırakan hususların eşitlikçi bir anlayışla düzenlenmesi, çalışma hayatını düzenleyen yasalarda gebelik ve doğum izni, kreş ve çocuk bakımevi açılması ile ilgili maddelerde kadının çalışma yaşamından kopmasının önlenmesi, aile birliğinin güçlendirilmesi ve çalışan annelerin çocuklarının yeterli bakım imkanına kavuşturulmasına yönelik değişikliklerin yapılması öngörülmüştür.

Böylece 2000 yılına kadar gerçekleştirilecek bu hukuki düzenlemelerle Türkiye Sözleşmeye koyduğu çekinceleri kaldıracak ve 4.Dünya Kadınlar Konferansında bu konuda verdiği taahhüdü yerine getirecektir.

1996 yılının Temmuz ayında kurulan 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin programında kadına yönelik çalışmalar şöyle özetlenmektedir:

“Kadınımız toplumun en küçük ve temel kurumu olan ailenin en etkili yönlendiricisi ve yetiştiricisi olup, aile içinde ailenin mutluluğunu ve refahını oluşturmada eşi ile eşit sorumluluklara sahip bir bireydir.

Türk kadınının toplum içindeki yerini etkileyen olumsuz şartların ortadan kaldırılması yönündeki çalışmalara ağırlık verilecektir. Özellikle, kadınların eğitim, sağlık istihdam ve toplumsal statülerinin yükseltilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.”

***c) Kadın haklarının erkeklerle eşit olarak yasal himayesini tesis etmeyi ve yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kamu kuruluşları aracılığıyla kadınların her türlü ayırımı karşı etkin himayesini sağlamayı,***

Türkiye'nin 1985 yılında imzaladığı, 1986 yılında yürürlüğe giren "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" gereğince ve Türk kadınına eşitlik içinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettiği statüyü kazandırmak üzere 28 Ekim 1990 tarih ve 3670 sayılı Kanunla, kadın konusunda ulusal bir mekanizma olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü 24 Haziran 1991 tarihinde doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlanarak sorumluluğu kadın konuları ile ilgili bir Devlet Bakanlığı tarafından üstlenilmiştir.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 13 Eylül 1993 tarihinde 21697 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 514 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulan "Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı'nın, ana hizmet birimlerinden biri olarak yeniden yapılanmıştır.

Ancak 514 sayılı KHK ve bu kararnamenin çıkarılmasına dayanak olan Yetki Kanunu Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir.

Bu iptalden sonra 2.6.1994 tarihinde 536 sayılı KHK ile "Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı" yeniden kurulmuşsa da bu kararname ve bu kararnamenin dayanağı olan Yetki Kanunu da Anayasa Mahkemesi tarafından yine iptal edilmiştir.

Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Anayasa Mahkemesi'nin bu iptal kararlarından sonra 25.10.1990 tarih ve 3670 sayılı ilk Kuruluş Kanunu çerçevesinde faaliyetlerini yürütmektedir.

Şu anda Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yeniden kuruluşunu sağlayacak Yetki Kanunu Tasarısı TBMM'nin komisyonlarında görüşülmeye başlanmıştır. Tasarının kanunlaşmasından sonra Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak bütçe ve personel açısından daha geniş olanaklara sahip olacaktır.

T.C. hükümetlerinden 19 Kasım 1991 tarihinde kurulan 49. hükümette ilk defa bir devlet bakanı "Kadın Aile ve Sosyal Hizmetlerden Sorumlu Bakan" olarak görevlendirilmiş olup daha sonraki hükümetlerde de bu durum devam etmiştir.

KSSGM'nin Kuruluş Amacı;

- Türk kadınının eğitim seviyesini yükseltmek,
- Tarım, sanayi ve hizmetler kesiminde ekonomik hayata katılımını artırmak,
- Sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak,
- Ve böylece, kadının statüsünü genel olarak geliştirmek üzere, eşitlik içinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettiği statüyü kazandırmaktır.

KSSGM'nin Görevleri:

- Kadının statüsünün korunması ve geliştirilmesi, sorunlarının çözümülenmesi için Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda prensip, politika ve programlar hazırlamak ve gerekli çalışmaları yapmak,
- Kadının sosyal, ekonomik ve siyasi kararlara katılımını artırarak, kalkınma süreci ve toplumla bütünleşmesini sağlamak,
- Kadının statüsü ve sorunları konusunda gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında yapılan çalışmaları derlemek,
- Yurt içinde kadının statüsü ve sorunlarının çözümülenmesine temel teşkil edecek yaş ve cinsiyete göre istatistiki veri toplamak,
- Kadının statüsü ve sorunları konusunda görev verilmiş olan kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, bu kuruluşlardan konu ile ilgili bilgileri istemek, bu konuda faaliyette bulunan gönüllü kuruluşları desteklemek, yerel yönetimlerin kadınla ilgili her türlü faaliyetini izlemek.
- Kadına ilişkin faaliyetlere etkinlik kazandırmak için başta yerel yönetimler olmak üzere yapılan eğitim faaliyetlerini izlemek, desteklemek, yönlendirmek ve kadının statüsü ve sorunları ile ilgili kamuoyu yaratmak,
- Milletlerarası çalışmalara Türkiye'nin katılımını ve koordinasyonunu sağlamak,
- Kadın ile ilgili konularda dokümantasyon, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmaktır.

Genel Müdürlük teşkilatı Ekonomik İşler Dairesi, Eğitim ve Sosyal İşler Dairesi, Dış İlişkiler Dairesi, Dokümantasyon, İstatistik ve Yayın Dairesi'nden

oluşmaktadır. Kuruluşundan bu yana Genel Müdürlük görevi BM CEDAW (Komite) ve INSTRAW üyesi olan kadınlar tarafından üstlenilmiştir. Şu anda da CEDAW'da 1996 yılında üyeliği sona eren Sayın Aykor tarafından yürütülmektedir. Personel sayısı 38 olup bunların sadece 3'ü erkektir. Ayrıca uluslararası projelerin yürütülmesi için de 11 ulusal danışman ve uzman çalışmaktadır.

Ülkemizde kadın ve kadına ilişkin sorunların çözümüne katkıda bulunmayı amaçlayan sivil toplum örgütlerinin uzun sayılabilecek bir geçmişi bulunmasına rağmen, devlet örgütü içinde konu ile ilgilenen ayrı bir yapının oluşumu henüz yenidir. Sınırlı bir bütçe ve personele sahip olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ilk kuruluş yasası ile görevine devam etmektedir. Ancak Genel Müdürlük, uluslararası projelerden sağladığı finans kaynakları ile (Dünya Bankası, BM) kadına yönelik hizmet veren ulusal mekanizma olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

***d) Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı,***

***e) Herhangi bir kişi, kuruluş veya teşebbüsün kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için bütün uygun önlemleri almayı,***

***f) Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, tadil veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı,***

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanı ile ilk on yıl içinde, toplumsal dönüşümü sağlayan çok önemli devrimler gerçekleştirilmiştir. Kadınlar açısından büyük önem taşıyan bu devrimlerden en önemlisi, kadını doğrudan etkileyen Medeni Kanun'un kabulüdür.

17.2.1926 tarihinde kabul edilen 4.4.1926'da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu başlangıçta birçok ülke ile karşılaştırıldığında oldukça ileri niteliklere sahipken, artık günümüzde toplum ihtiyaçlarının gerisinde kalmıştır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren Türk Medeni Kanunu'nun toplumsal gelişmelerin ortaya çıkardığı ihtiyaçları karşılayacak şekilde değiştirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Bu çalışmalardan biri de, Türk Medeni Kanunu'nun özellikle "Aile Hukuku" bölümünde kadın erkek eşitsizliğini içeren bazı maddelerin değiştirilmesine ilişkin "Medeni Kanun Değişiklik Tasarısı" olup, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nca hazırlanmıştır. Hazırlanan Tasarı, 2.8.1993 tarihinde Başbakanlık tarafından TBMM Başkanlığına gönderilmiştir. TBMM Adalet Komisyonu'nda incelenen Tasarı, 1995 yılı başlarında geri çekilmiştir. Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan "Medeni Hukuk Komisyonu", Medeni Kanun'un bütünü üzerinde bir çalışma başlatmıştır. Tasarı üzerindeki çalışmalar devam etmektedir.

Bu tasarıda kanuni ikametgah, evin seçimi, kadının soyadı, birliğin temsili, sorumluluk, temsil yetkisinin sınırlandırılması veya kaldırılması, temsil yetkisinin iadesi, eşlerin hukuki işlemleri, velayet, nesep, tanıma, miras, boşanma ve nafaka, ailenin bakım ve ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili bazı hükümlerin Kadınlara

Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine uyumunu içeren kurallar bulunmaktadır.

Adalet Bakanlığında Medeni Hukuk Komisyonu çalışmaları sürdürülürken Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nde Medeni Hukuk Profesörleri, Barolar Birliği Temsilcisi ve Genel Müdürlük temsilcilerinin katılımıyla bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda Almanya ve İsviçre örnekleri dikkate alınarak, Türkiye'ye uygulanabilecek mal rejiminin ne olabileceği tartışılmıştır. Tartışmada çıkan ortak görüş; Türkiye'de halen uygulanmakta olan mal ayrılığı rejiminin özellikle kadınların aleyhine olduğu ve terk edilmesi gerektiği yolunda olmuştur. Toplantıda Almanya'da uygulanan "Yasal Mal Rejimi"ne göre; edinilmiş malların tasfiyesi sırasında yapılan değerlendirme ve hesaplama açısından büyük zorluklar yaşandığı belirtilmiştir.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yeni Tasarı Türk Medeni Kanunu'nun bütününe değiştiren bir Tasarıdır. Adalet Bakanlığı Tasarısında yasal mal rejimi olarak "Paylaşmalı Mal Ayrılığı Rejimi" kabul edilirken "Edinilmiş Malların Paylaşımı", "Mal Ayrılığı" ve "Mal Birliği" rejimleri sözleşme ile seçilebilen mal rejimleri olarak belirlenmiştir.

Ancak Adalet Bakanlığı'nın kadın erkek eşitsizliğini gidermek amacıyla Kanun'un tümünde yapmayı planladığı çalışmaların istenilen hızda gelişmemesi TBMM'nde bulunan kadın milletvekillerinden 11'ini harekete geçirmiş ve kadınlar için öncelikli önem taşıdığı düşünülen "Evlilikteki Mal Rejimi"ni düzenleyen Türk Medeni Kanunu'nun 170.maddesinin madde başlığı ile birlikte değiştirilmesini içeren Kanun Teklifi'ni partileri adına (ANAP, DYP, CHP) 25.4.1996 tarihinde TBMM'ne sunmuşlardır. Bu Kanun teklifi ile 170. madde ve başlığı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

"A- Kanuni Rejim

Madde 170: Eşler mal rejimi sözleşmesi ile Kanunda belirlenen diğer rejimlerden birini kabul etmedikleri takdirde eşler arasında evlenmeden sonra "Edinilen Mallara Katılma Rejimi" geçerlidir."

Buna bağlı olarak Tasarıda evliliğin ölüm, boşanma ve diğer nedenlerle sona ermesi hallerinde, tasfiyenin nasıl yapılacağına ilişkin yeni hükümler getirilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nda da kadın-erkek eşitsizliğine neden olan hükümler varolup, bu maddelerin yeniden düzenlenmesi amacı ile KSSGM Adalet Bakanlığı ile bir toplantı düzenleyerek, komisyon oluşturma kararı almıştır. Henüz komisyon oluşmamakla birlikte, KSSGM bu konuyu izlemektedir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi özellikle Yüksek Mahkeme kararlarında uygulanmaya başlanmıştır.

***g) Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden bütün ulusal cezai hükümleri ilga etmeyi,***

Bu kapsamda Türk Ceza Kanununun 12; 414; 415; 416; 417; 418; 419, 420; 421; 422; 423; 426; 428; 429; 434; 435; 436; 437; 440; 441; 442; 443; 444; 445; 446; 447; 448; 469; 470 maddelerinin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerine uygun olmadığı görülmektedir. Bu hükümlerin değiştirilmesi için Sivil Toplum Örgütleri'nden yoğun talep

gelmektedir. Sivil Toplum Örgütleri yukarıda sayılan suçların Türk Ceza Yasası'nda "Adab-ı Umumiye ve Nizam-ı Aile Aleyhine Cürümler" bölümünde değil "Şahsa Karşı Cürümler" bölümünde yer alması gerektiğini öne sürmektedirler.

### **MADDE 3**

***Taraf Devletler özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla, kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.***

Ülkemizde insan kaynağına ilişkin her türlü istatistik Devlet İstatistik Enstitüsü'nün kurulduğu 1927 yılından beri cinsiyet bazında derlenmekte ve yayınlanmaktadır. Kapsam ve yöntem değişiklikleri nedeniyle bazı istatistikler zaman serisi oluşturamamakla birlikte nüfus, eğitim, işgücü ve bu gibi temel verilere cinsiyet bazında ulaşmak mümkündür.

Kadın istatistikleri konusunda bugün gelinen nokta; çeşitli veri kaynaklarında varolan verileri biraraya getirmek, bunun da ötesinde kadına ilişkin geliştirilen kuramlar çerçevesinde ileri analizlerin yapılması ve kadın kimliğini, sorunlarını netleştirecek yeni araştırmaların tasarlanmasıdır.

Bu amaçla Hükümetimizle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yürütülen Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi desteği ile Türkiye'de resmi olarak veri toplamak ve yayınlamakla görevli kuruluş olan Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde 1993 yılında "Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri" Şubesi kurulmuştur.

Bu bağlamda KSSGM ile DİE"sü arasında, kadının toplum içindeki yerini belirlemek, sorunlarını saptamak ve sosyo-ekonomik kalkınma içinde kadının kalkınmaya katkısını güçlendirmeye yönelik ulusal ve uluslararası politikaların üretilmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi için gerekli olan güvenilir, güncel kapsamlı ve Türkiye'de kadın konusunda üretilmiş tüm istatistikleri kapsayacak "Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri Veri Tabanı" nı oluşturmak amacıyla bir protokol imzalanmıştır.

Bu kapsamda DİE-Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi bünyesinde bilgisayar ortamında oluşturulacak olan ulusal veri tabanı, uluslararası veri tabanları ile desteklenerek KSSGM aracılığı ile kullanıcıların hizmetine sunulacaktır.

B.M. 4. Dünya Kadınlar Konferansında kabul edilen Eylem Platformu kararlarını hiç bir çekince koymadan kabul etmiştir. Bu amaçla, Türkiye bölge ülkeleri kadınları arasında işbirliğini sağlamak amacıyla iki toplantı gerçekleştirmiştir. "Pekin'e Giderken: Avrasya Ülkeleri Kadınları İşbirliği Kongresi", 17-19 Temmuz 1995 tarihleri arasında, Ankara'da, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Makedonya, Moldova, Tacikistan, Türkiye ve Türkmenistan olmak üzere toplam 10 bölge ülkesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Kongre'de, katılımcı ülke kadınların durumları ve Birleşmiş Milletler Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Eylem Platformunda yer alan 12 kritik alana ilişkin bildiriler tartışılmıştır. Üç gün süren Kongre sonucunda, bölge ülkeleri olarak kadınların sorunlarının çözümü konusunda gerek ulusal gerekse uluslararası platformlarda ortak hareket etme niyetini vurgulayan bir sonuç bildirgesi kabul edilmiştir.

Kongrede kabul edilen sonuç bildirgesinin 14. maddesi uyarınca kurulması öngörülen Avrasya Ülkeleri Kadınları İşbirliği Grubunu kurmak üzere, 27-29 Mart 1996 tarihleri arasında, yine Ankara'da, "Avrasya Ülkeleri Kadınları İşbirliği Grubu Birinci Toplantısı" gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Gürcistan, Kazakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Makedonya, Özbekistan, Romanya, Tacikistan, Türkiye ve Türkmenistan olmak üzere toplam 13 bölge ülkesi katılmıştır.

Toplantıda, Avrasya ülkeleri kadınları arasında sürekliliği olan bir işbirliği grubunun kurulması için bir protokol taslağı üzerinde çalışılarak son haline getirilmiş ve bölge devletlerinin onaylaması için katılımcılar tarafından parafe edilmiştir. Protokol, yedi devletin onaylaması ve onay belgelerini depoziter devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine tevdi ettiği tarihte, onay belgelerini tevdi eden devletler açısından yürürlüğe girecektir. Diğer devletler açısından da, ilgili devletin onay belgesini tevdi ettiği tarihte yürürlüğe girecektir. Protokol'e göre, Avrasya Ülkeleri Kadınları Çalışma Grubu'nun Birinci Genel Kurul Toplantısı, Protokol'ün taraf devletlerce onaylanmasından itibaren altı ay içinde Türkiye'de yapılacaktır. Birinci Genel Kurul Toplantısı için gereken işlemlerin yürütülmesinden Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü sorumludur. Protokol'ün amacı, kadınların hayatın tüm alanlarına ve tüm faaliyetlere eşit katılımını sağlamak hedefi çerçevesinde üye devletlerde faaliyet gösteren hükümet dışı kuruluşlar, üniversiteler, bilimsel araştırma ve öğrenim kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği içerisinde araştırma ve uygulamalarda bulunmak ve benzeri çalışmalar yapmak üzere Avrasya ülkeleri kadınları arasında sürekli ve kurumsal bir işbirliği grubunun kurulmasıdır.

Bu grubun öncelikli çalışma alanı ve hedefi, Eylül 1995'te Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda bölge ülkelerinin 2000 yılına kadar gerçekleştirmek üzere verdikleri taahhütlerin, karşılıklı işbirliği içinde ve birbirini destekleyerek bir an önce yerine getirilmesini sağlamaktır.

Türkiye, kadının statüsünün yükseltilmesi ve sorunlarının çözümü konusunda bütün uluslararası toplantılara Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı ve ulusal mekanizma olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü temsilcileri ile katılımını sürdürmektedir. Böylece uluslararası temel insan hakları uygulamalarına ve özellikle kadının insan haklarını esas alan tüm belgelere taraf olarak T.C. Hükümeti gerekli tedbirleri almaktadır.

Ekim 1993 tarihinde Roma'da, "Toplumda Kadına Karşı Şiddetin Yok edilmesi Stratejileri: Medya ve Diğer Araçlar" konusuyla toplanan Avrupa Konseyi 3. Bakanlar Konferansı'na katılmıştır. Konferans'ta Türkiye Delegasyonunun talebi

üzerine, Avrupa Konseyi 4. Bakanlar Konferansı'nın Türkiye'de yapılması kararlaştırılmıştır. Konferans, "Demokrasi, Kültürel Farklılık ve Kadın Erkek Eşitliği" temasıyla, 1997 yılında Türkiye'de yapılacaktır. Konferans için hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

Eylül 1994 tarihinde Kahire'de gerçekleştirilen ve özellikle kadın sağlığı konusunun önemli bir gündem maddesi olduğu Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı'na aktif bir şekilde katılmış, toplantı sonucunda kabul edilen Deklerasyon ve Eylem Planının yürütülmesi için Türkiye gerekli uygulamaları başlatmıştır.

Mart 1995 tarihinde Kopenhag'da gerçekleştirilen, "Kadınların Yoksulluğunun Azaltılması" konusunun önemle üzerinde durulduğu Birleşmiş Milletler Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesine de yine uzun bir hazırlık çalışmasından sonra, aktif bir şekilde katılmıştır.

17-19 Nisan 1995 tarihlerinde Tahran'da "İslam Toplumunun Gelişmesinde Kadının Rolü" Sempozyumu, 1-3 Ağustos 1995 tarihlerinde İslamabad'da yapılan "İslam Topluluklarında Barış, İlerleme ve Gelişmenin Sağlanmasında Müslüman Kadın Parlamenterlerin Rolü" konulu Birinci Uluslararası Kadın Parlamenterler Konferansı yapılmıştır.

Gerek İslamabad, gerek Tahran Bildirgesi incelendiğinde, İslam dininin önerileri doğrultusunda kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu, (hatta Tahran Bildirgesinde özellikle üzerinde durulduğu üzere, kadın-erkek eşitliğinin ancak ve ancak bu öneriler doğrultusunda gerçekleşebileceği) ancak İslam dini hakkında dünya kamuoyunun yanlış bir imaja sahip olduğu ve bunun düzeltilmesi gerekliliği konularının, üzerinde önemle durulan ana temalar olduğu görülmektedir. Bunun dışında, kadının ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel yaşama katılımı, kadının bütün bu alanlarda ilerlemesi için elverişli koşulların hazırlanması, aile içi şiddet dahil, cinsel istismar, fuhuş, kadın ticaretinin önlenmesi, aile ve iş yaşamının, kadının iş yaşamına katılımını destekleyecek şekilde uyumlaştırılması, kadınlar için eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri ve sosyal destek hizmetlerinin artırılması, özellikle kadınları etkileyen yoksulluğun ortadan kaldırılması gibi konular üzerinde durulmaktadır.

#### **MADDE 4**

***1- Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için alınacak geçici ve özel önlemler, işbu sözleşmede belirtilen cisten bir ayırım olarak mütalaa edilmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu tedbirlere son verilecektir,***

2000'li yıllara girerken kadın konusunda sorun alanlarının saptanması, bu alanlara ilişkin stratejilerin belirlenmesi amacıyla, 4.Dünya Kadın Konferansı hazırlık çalışmaları çerçevesinde; 8-11 Haziran 1995 tarihleri arasında KSSGM tarafından "Türkiye'de Kadına Yönelik Politikaların Oluşturulması" konulu bir toplantı düzenlenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve basın temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda; Kurumsallaşma, Siyasal Alan, Çalışma Yaşamı, Sağlık ve Eğitim olmak üzere 5



öncelikli alan belirlenmiştir. Bu alanlar çerçevesinde tartışmalar yapılmış ve net tercihler ortaya konulmuştur. "Kadına Fırsat Önceliği Tanınması"nın temel bir politika olması gerektiği konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Ülkemizde; ekonomik, sosyal ve siyasal alanda kadına yönelik fırsat önceliği konusunda oldukça önemli uygulamalar başlatılmıştır. Kadınların ekonomik kalkınmaya etkin katılımını sağlamak ve onları girişimciliğe teşvik etmek amacıyla 1993 yılından itibaren, Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası tarafından "Kadına Özel Kredi Programları" uygulanmaktadır.(Bkz. Madde 13)

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı konutu olmayan kadınların, konut sahibi olabilmeleri için toplu konut programlarında kadınları özel gruplar içine alarak, kontenjan ayırma uygulaması başlatmıştır. (Bkz. Madde 14)

Kadınların kamusal ve siyasal yaşama katılımının özendirilmesinde fırsat önceliği tanınması yolunda; sendikalar, siyasal partiler, meslek odaları vb. kuruluşlarda bazı uygulamalar başlatılmış, ancak istenilen düzeye ulaşamamıştır. Kadınların siyasal yaşama katılımının özendirilmesi çerçevesinde siyasi partilerimizden, biri parti meclisinin oluşumunda %25'lik kadın kotasını uygularken, diğer bazı partiler de 1995 yılı sonunda yapılan genel seçimlerde milletvekillerinden alınan adaylık başvuru ücretinde kadınlar için %50'lik indirim yaparak kadınlara yönelik fırsat önceliği örneği sergilemişlerdir.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve yasalarımızda da çalışma yaşamında kadını koruyucu hükümler yer almaktadır. "Her Nevi Maden Ocaklarında Yeraltı İşlerinde Kadınların Çalıştırılmaları" hakkındaki 45 sayılı ILO Sözleşmesi örnek olarak verilebilir.

1475 Sayılı İş Kanunu'nun 68. ve 78. maddeleri kadınların maden ocakları, kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmayacağını hükme bağlar.

1475 Sayılı İş Kanunu'na göre çıkarılan "Kadın İşçilerin Sanayiye Ait İşlerde, Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları" hakkındaki Tüzüğe göre kadınların gece postalarında çalıştırılmaları yasaklanmıştır.

***2- Anneliğin himayesi maksadıyla işbu sözleşmede belirtilenler dahil, taraf Devletlerce alınacak özel önlemler ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir.***

Anneliğin himayesi amacıyla 506 ve 657 Sayılı Yasalarda da kadın çalışanı koruyucu hükümler yer almaktadır.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'na göre; 120 gün analık sigortası primi ödeyen kadın sigortalıya doğumdan önceki ve sonraki çalışmadığı hergün için geçici işgöremezlik ödeneği verilmektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nda 25 Temmuz 1995 tarihinde yapılan değişiklikle kadın memura doğum öncesi 3 hafta ve doğum sonrası 6 hafta ücretli izin yanısıra isteği halinde kurumunun onayıyla 1 yıla kadar ücretsiz izin verilebilmektedir. Bu süre daha önce 6 ay ile sınırlandırılmıştı. Doğum yapan kadın memura doğum sonrası 6 ay süre ile günde 1.5 saat süt izni verilmesi de hükme bağlanmıştır.

1475 sayılı İş Yasası uyarınca hazırlanan "Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzük" de doğum yapan kadın işçiyi koruyucu hükümler içermektedir.

#### **MADDE 5**

***Taraf devletler aşağıdaki bütün uygun önlemleri alacaklardır:***

***a) Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek.***

#### **Kitle İletişim Araçları**

Günümüz toplumlarında cinsiyetçi yargıların değiştirilmesinde kitle iletişim araçlarının önemli bir etkisi olacağı düşünülmekte, gerek basında gerekse görsel-ışitsel elektronik yayıncılıkta cinsiyetçi yargıların haber ve yorumlar aracılığıyla yeniden üretildiği kabul edilmektedir. Yaygın düşünce ve söz üretimine egemen olan erkek egemen anlayış, kadınların sözlerinin, düşüncelerinin, ilgilerinin, inançlarının, mesleki uğraşlarının, kendini gerçekleştirme biçimlerinin medyaya yansımaları etkilemektedir.

Türkiye'de de medyada kadın farklılığı ya da kadınların farklı sözleri, düşünceleri sınırlandırılmaktadır. Örneğin şiddetin nasıl konu edildiğine bakıldığında kadınların "zavallı" veya "kurban" edilmiş olarak sunulduğu görülmektedir. Yazılı iletişim araçlarında kadınlara yönelik şiddetin ne şekilde yer aldığı ortaya konularak, kitle iletişim araçlarının kadın ve şiddet konusunda daha bilinçli hareket etmesini sağlamak amacıyla Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Projesi çerçevesinde 1993 yılında yaptırılmış olan *Medya, Şiddet ve Kadın* adlı araştırmada gazetelerde yayınlanan şiddet haberleri incelenmiş ve incelenen haberlerin %15.2'sinde şiddete uğrayan kadın acınacak durumda gösteren tanımlamalara, %7.6'sında kadının namusuyla ilgili olumsuz tanımlamalara yer verildiği tesbit edilmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yayın Yönetmeliğinde şiddetin önlenmesiyle ilgili bir madde yer almaktadır. Ancak bu madde şiddeti genel olarak nitelendirmekte, kadına yönelik ya da eviçi şiddetin tanınması yönünde engel oluşturmaktadır. Bu nedenle Yayın Yönetmeliğinde kadına yönelik şiddetin ayrıca tanımlanması yayıncılıkta cinsiyetçi yargıların etkilenmesi yönünde bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Toplumdaki kadın bilincinin yükseltilmesine ve kadının statüsünü artırmaya katkı sağlayacak programların gerçekleştirilmesi amacıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) arasında 1995 yılında bir toplantı gerçekleştirilmiş ve yeni yayın dönemi için ortak politikalar saptanmıştır.

Ülkemizde sınırlı sayıda örnekleri görülmesine karşın, gerek TRT-UNICEF işbirliğinde hazırlanan yayınlara katkı sağlama (TRT'de kırsal kesim kadınına yönelik hazırlanan Can Suyu örneğinde olduğu gibi) ve gerekse televizyon için kadın bakış açısı ile hazırlanan belgesel filmleri destekleme (Kadınlar Vardır belgeseli örneğinde olduğu gibi) yoluyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel

Müdürlüğü, kadınların yenilikçi yorumlarının ve sözlerinin daha geniş kadın topluluklarına ulaşmasına aracılık etmekte ve destek vermektedir.

Medya kuruluşlarında kadın profesyonellerin son yıllardaki artışı, kadın hareketinin politik taleplerinin kısmen de olsa yayıncılık alanına sızmasına fırsat vermiştir. 1980'li yıllarda güçlenen kadın hareketinin politik taleplerinin genelleştirilerek ve içi boşaltılarak yayıncılık dünyası içinde karşılık bulması sorunların daha çok görünür olmasını sağlamıştır. Kadının özgürleşmesini konu alan kitapların son yıllarda artması, kadın hareketince çıkarılan dergilerin yayın hayatına katılmaları kadınların kendi sözlerini biçimlendirmelerine katkı sağlamıştır. Örneğin ilk sayısı Nisan 1995 yılında yayınlanan *Pazartesi* adlı aylık kadın gazetesi 15. sayısına ulaşmıştır. Gazete kadın gazeteciler tarafından yayınlanmakta ve kendisini "kadınlardan yana olan herşeyi destekleyen, kadınların aleyhine olan herşeye karşı çıkan popüler feminist bir periyodik" olarak tanımlamaktadır.

Bir kadın yönetmen tarafından çekilen ve Tanzimattan bu yana Türkiye'de kadınların hak arama mücadelelerindeki dönüşümü ele alan *Kadınlar Vardır* belgeseli kadın hareketinin tarihsel gelişimi üzerine yapılan ilk çalışmadır. Film Pekinde 4.Dünya Kadın Konferansında gösteriminin ardından çeşitli dönemlerde televizyonlarda yayınlanmış ve gönüllü kadın kuruluşlarının etkinliklerinde gösterilmiştir. Ayrıca TRT tarafından Türkiye kadın hareketinin dünyadaki gelişime paralel olarak ele alındığı *Kapılar Açılınca* adlı belgesel dizi çekilmiş ve yayınlanmıştır.

Türkiye'de, kadınların daha çok teorik tartışmalarına yer başka yayın denemeleri de olmuştur. Ancak genellikle maddi olanaksızlıklar bu yayınların kısa süreli olmasına neden olmuştur.

### **Eğitim Materyalleri**

Geleneksel toplum yapımızın bir uzantısı olarak halen okullarımızda okutulan ders kitapları cinsiyetçi kalıp yargılar içermektedir. Özellikle kadını anne ve eş rolü ile sınırlayıp, kız çocuğa anne, erkek çocuğa baba modeli sunarak, onu sadece bu kalıplar içinde gösteren görsel ve yazılı iletilere ders materyallerinde ve eğitim dilinde sıkça yer verilmektedir. Özellikle 1950'lerden sonra alfabelerdeki kadın imajında geleneksel rollerden yana bir eğilim sözkonusudur.

Bunun bir uzantısı olarak kitle iletişim araçları da kadını geleneksel kalıplar içinde sunarak geleneksel anne ve eş kimliğini pekiştirmektedir. Dolayısıyla cinsiyetçi kalıp yargılarını hem kitle iletişim araçlarından hem de ders materyallerinden ayıklamak zorlaşmaktadır. Örneğin çalışan kadınlar genellikle öğretmenlik ve hemşirelik gibi geleneksel kadın mesleklerinde gösterilmektedir.

Ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalarda erkekler kadar kadınların da kendi asli görevlerini anne ve eş olarak algıladıkları, çalışsalar bile, çalışan kadın kimliklerini öne çıkarmadıkları görülmüştür.

XV. Milli Eğitim Şurası sonuçlarında, eğitim program, kitap ve iletilerinin cinsiyete dayalı kalıp yargılarından arındırılması; kadınların kamusal yaşama, erkeklerin aile ve ev yaşamına etkin katılımını gösteren örneklerin eğitim programlarında uygulanması; aile içi rol ve sorumluluk paylaşımında bireylere

daha esnek tutumlar kazandırılmasının tüm örgün ve yaygın eğitim programlarının hazırlanmasında gözönüne alınması gerektiği, kadın sorunlarına duyarlı, konulara "kadın bakış açısından" yaklaşım materyalinin eğitim programlarına entegre edilmesi, bu doğrultudaki hizmetiçi eğitime ve özellikle öğretmenlik formasyonu programlarına ağırlık verilmesi, konularına yer verilmiştir.

8-11 Haziran 1995 tarihleri arasında Türkiye'de Kadına Yönelik Politikaların Oluşturulması konulu toplantıya katılanların ortak dileği, kadınları güçlendirici bilginin ders kitapları, öğretmen tutumları ve ders materyallerine konulması, rehber öğretmenlerin eşitlikçi değerler vermesi gerektiği olmuştur.

Ülkemizde insan hakları eğitimi açısından önemli bir gelişme 8.sınıfta okutulmak üzere "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersi"nin müfredata konulmasıdır. Dersin temel amacı; öğrencilere demokrasi, insan hakları, tüketici hakları, sosyal ve hukuk devleti kavramlarını benimseterek öğrencilerde belli düşünce ve davranış değişikliği yaratmak ve bunu günlük yaşamda kullanabilmelerini sağlamaktır.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin sözkonusu dersin İnsan Hakları ile ilgili Ana Belgeler bölümünde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Paris Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, yer almaktadır. Derse ayrıca, ailede demokratik hayata ilişkin bölümde yine cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin eşlerin iş bölümüne ve kararlara eşit katılımının önemi ile ilgili bir ünite eklenmiştir. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersi 1996-1997 öğretim yılından itibaren okullarda okutulmaya başlanacaktır.

***b- Anneliğin sosyal bir görev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişmesinde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını ve her halükarda çocukların menfaatlerini herşeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlamak.***

Aile içi sorumluluk paylaşımı açısından bakıldığında, Türkiye'de çocuk yetiştirmenin, anne ve babanın ortak sorumluluğu olduğu anlayışının henüz yerleşmediği, erkeklerin çocuk bakımı vb. işleri kadına bıraktığı gözlenmektedir. 1993 verilerine göre 5 yaşın altında çocuğu olan kadınların % 80'inden fazlası, çocuk için yemek hazırlamak, çocukları giydirmek, çocuk hastalanınca bakmak gibi işleri çoğunlukla tek başına ya da baba dışındaki diğer aile bireyleriyle yapmaktadır. Ancak, hasta çocuğu doktora götürme kararını ise % 50.8 oranında eşiyile birlikte verebilmektedir. Çocukla oyun oynamak gibi bir işi bile baba tek başına üstlenmemekte, kadınla paylaşmaktadır.

Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve refahının artırılması için gerekli araştırmaları yapmak ve projeler geliştirmek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak ve aile ile ilgili milli bir politikanın oluşmasını sağlamak amacıyla kurulan Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, özürlü çocuklara sahip olan aileleri bilinçlendirmeye yönelik kitaplar yayınlamakta, aile eğitimi ile ilgili toplantı ve seminerler düzenlemektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı toplam 9 ilde bulunan toplum merkezlerinde ise; anne-çocuk eğitimi, ergen, okul öncesi çocuk eğitimi, yaz okulu, okuma-yazma kursu, grup çalışması, evde çocuk bakımı ve eğitimi kursu, gecekondü toplumunda kadının statüsünün desteklenmesi, çocukların ve

gençlerin boş zamanlarının değerlendirilmesine yönelik projeler uygulanmakta olup, 1995 yılında 881 kişi bu hizmetlerden yararlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Anne-Çocuk Eğitim Vakfı işbirliğinde Anne-Çocuk Eğitimi Kursları düzenlenmektedir. Amacı; çocuğu yakın çevresinden ayırmadan eğitmek, içinde büyüdüğü aile ortamını desteklemek, gelişimin en hızlı ve değişken olduğu 0-6 yaş dönemini iyi değerlendirip, çok yönlü gelişimini sağlamak ve ailenin fonksiyonlarını artırmak, dolayısıyla sağlıklı bir toplum yaratmak için 0-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin eğitilmelerini sağlamaktır. 23 ilde yürütölmekte olan proje kapsamında 8.000 anne eğitilmiş olup, proje kademeli olarak tüm illere yaygınlaştırılacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütölen "Eğitici Anne (çocuk bakıcısı) Yetiştirme Projesi" kurumsal bakım imkanlarından yararlanamayan 0-6 yaş grubundaki çocuklara bilinçli bakım evde (çocuğun evinde veya kurumlarda) çocuk bakan nitelikli elemanlar yetiştirmek, bakımla birlikte çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişmelerine destek olmak, aynı zamanda halen çocuk bakıcılığı yapan kişilerin de eğitilmeleri sağlama amacına yöneliktir. Proje 20 ilde uygulanmakta olup diğer illere yaygınlaştırılacaktır.

Ölkemizde maaşlı ya da ücretli çalışan kadın sayısının bu kadar düşük olmasında kamu ve özel sektör işverenlerinin işe alma sırasında, kadınlar aleyhine bir tutum sergilemeleri ve toplumumuzda geleneksel iş bölümü çerçevesinde çocuk bakımından yalnızca kadının sorumlu tutulması gibi yerleşik bir anlayışın varolmasının çok önemli bir yeri vardır.

Bir çocuğun yetiştirilmesinden, beslenmesinden, bakımından ve eğitilmesinden anne-baba ve devlet olarak herkesin sorumlu olduğu gerekçesinden yola çıkan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü gerek istihdama girerken gerekse istihdam içindeyken kadın çalışanın erkek çalışanla birlikte aynı muamele eşitliğine tabi tutulması gerektiğine inanmaktadır. Bu amaçla doğum sonrası kullanılan ücretsiz iznin ebeveyn izni olarak düzenlenmesi için bir yasa taslağı hazırlanmıştır. Yasa taslağı ilgili kuruluşlara görüşleri alınmak üzere yollanmıştır.

Türkiye iç hukukunda, Türk Medeni Kanunu, Türk Vatandaşlık Kanunu, Çalışma Yasaları ve Nüfus Kanunu gibi kanunlarla çocukların bakımında ana-baba ve devletin görev ve sorumluluklarını düzenlemiş ve uluslararası hukuka uygunluğunu sağlamıştır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda onaylanarak 2 Eylül 1990 günü yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış, ancak 9 Aralık 1994 tarihinde 17., 29. ve 30. maddelerine Lozan Anlaşması ve T.C. Anayasası kapsamında çekince koyarak kabul etmiştir.

#### **MADDE 6**

**Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğın istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri alır.**

**Kadına Yönelik Şiddet:** Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey Kadının Statüsü Komisyonu Kadına Yönelik Şiddet Çalışma Grubu'nun yapmış olduğu şiddet tanımında;

"Hırpalama, dayak, ailedeki kız çocukların cinsel istismarı, evlilik içinde tecavüz, kadınların cinsel organlarını sakatlamak ve kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, evlilik dışı ilişkilerde şiddet ve istismara yönelik şiddet, İşyerinde, eğitim kurumlarında ve başka yerlerde tecavüz, cinsel istismar, cinsel saldırı, gözdağı ve tehdit de dahil olmak üzere fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, kadın ticareti ve fahişeliğe zorlamak, Nerde olursa olsun devletler tarafından işlenen ya da görmezlikten gelinen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet," biçiminde yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet bu tanım kapsamında ele alınmıştır.

Türkiye'de kadına yönelik şiddet ciddi bir sorundur. Kadına yönelik şiddet, özel (aile) ve toplumsal alan olmak üzere hayatın her iki alanında da yeralmaktadır. Özel alandaki şiddet anne-babadan çocuklara, erkekten kadına, çocuklardan ana-babaya veya kardeşten kardeşe yönelik olabilmektedir. Bu raporda özellikle erkeğin kadına uyguladığı şiddet üzerinde durulmaktadır. Şiddet, temel özgürlükleri ve insan haklarını ihlal edip engellediği gibi, kadınların haklarını kullanmalarını da olanaksızlaştırmaktadır.

Bir insan hakkı ihlali olan kadına yönelik şiddetin boyutları bilinmemektedir. Kadına yönelik şiddet, 1980'lerde önce kadın hareketinin, daha sonra da Türkiye'nin gündemine girmiştir. Toplum açısından önemli olan bu gelişme, 1988 ve sonrasında açık oturumlar, konferanslar vb. çalışmalarla konuya ilgi giderek artmıştır. Yapılan araştırmalarla kadına yönelik şiddet kısmen görünür kılınmıştır.

4. Dünya Kadınlar Konferansı Eylem Planı'nda da yer aldığı biçimiyle, şiddete maruz kalan kadınların başvurduğu güvenlik güçleri, sağlık personeli ve diğer kamu görevlilerinin insan hakları çerçevesinde eğitilmesi konusunda ilk adım olarak polislerin hizmet içi eğitimden geçirilmesi hedeflenmiştir. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yürütülen "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı" kapsamında desteklenen, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi koordinatörlüğünde, A.Ü. Tıp Fakültesi Anabilim Dalı Sosyal Psikiyatri Ünitesi ve Psikiyatrik Kriz Araştırma ve Uygulama Merkezi öğretim üyeleri, Kadın Dayanışma Vakfı psikologlarının katkıları ile gerçekleştirilen "Karakoldaki Dostumuz" programına, Ankara Emniyet Müdürlüğüne bağlı karakollarda görev yapan 94 emniyet mensubu katılmıştır.

Şiddete maruz kalmış kadın ve çocuklara da hizmet veren polis memurlarının eğitilerek mağdurların rehabilitasyonunda ilk aşamanın karakollarda başlayabilmesini sağlamak ve şiddet mağdurlarının emniyet görevlilerine başvurmalarını engelleyen karakol/polis imajının değiştirilmesini amaçlayan program 12 Şubat ve 6 Mayıs 1996 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri başta Uluslararası 25 Kasım Kadına Karşı Şiddete Hayır günü olmak üzere düzenlenen çeşitli toplantılar (panel, tv'de açık oturumlar, söyleşiler vb), kampanyalar (şiddete karşı toplumsal duyarlılığı artırmak, kadını bilinçlendirmek amaçlı gösteri, sergi ve yürüyüşler vb) ve

yayınlarla (akademisyenlerce gerçekleştirilen araştırmalar, incelemeler, dergiler vb) şiddetin insan üzerindeki olumsuz etkilerini tartışarak bu konudaki duyarlılığı artırmakta ve pekiştirmektedir.

Ülkemizde medya organları kadına yönelik şiddeti yansıtırken taraflı davranmakta, şiddet olayını şiddeti uygulayan kişilerin anlatılarına göre yorumlamakta adeta şiddete uğrayan kadını suçlu konumuna sokmaktadır. Böylece medyadan alınan mesaj, şiddetin olumsuzluğu değil, kadınların geleneksel bakış ačısına göre yapmaması gereken davranışları yaptığında sonucun neler olabileceği şekilinde algılanmaktadır. Bu da toplumun; şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik değil, şiddetin gerektiğinde devamının sağlanması şeklindeki görüşünü destekler niteliktedir.

Günümüzde kitleyi en fazla etkileyebilen iletişim araçlarından olan televizyonlarda şiddet olgusu çok sık işlenmekte, ancak şiddetin olumsuzluğu vurgulamamakta aksine şiddetin yaşamın bir parçası olduğu mesajı verilmektedir. Özellikle çocuklara ve gençlere yönelik televizyon programlarında şiddet olgusu çok yoğun işlenmektedir. Bu da gelecekte şiddetin daha çok yoğunlaşmasına neden olacaktır. Bunun engellenmesi için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüęü, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na başvurarak kadın ve çocuklara karşı şiddet ičeren film ve programların TV kanallarında geč saatlerde yayınlanması konusunda girişimde bulunmuştur.

Türkiye'de medyada kadına yönelik şiddet haberlerinin yer alma biçimi, şiddeti körükleyecek ve kadınları bir kez daha mağdur edecek nitelikte olması nedeniyle, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü konunun önemini dikkate alarak yapılan çeşitli araştırmaları desteklemekte ve kamuoyunun dikkatini bu yöne çekmektedir.

şiddete ilişkin olarak üniversiteler ve özel araştırmacıların yaptığı araştırmaların sayısının giderek arttığı ülkemizde şiddet konusunda duyarlılık da eskiye oranla artmış, şiddet daha konuşulur bir sorun haline gelmiştir. Buna rağmen ülkemizde gerek kadınlar gerekse erkekler arasında şiddeti meşru kabul etme eğilimi oldukça yüksektir.

### **şiddetle İlgili Araştırma Sonuçları**

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün 1989 yılında yayınlanan "Türk Nüfus ve Sağlık Araştırma"sı sonuçlarına göre, Türkiye'de kadınların %44.9'u, erkeklerin ise %45'i, kadın kocasına itaat etmediğinde kocanın karısını dövme hakkı olduğunu düşünmektedir.

Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından 1990 yılında yaptırılan "Türk Kadını" araştırmasında; evli kadınların %18'inin kocaları tarafından dövüldüğü veya dövölmek istendiği ortaya çıkmıştır.

1990 yılında yapılan bir araştırmada; erkeklerin eşlerini dövmesini onaylayanların oranı %27 olarak bulunmuştur. Kadınlar için %20 olan bu oran erkekler için %31.7'e çıkmaktadır. Yaşlılar ile düşük eğitimliler arasında kadının dövölebileceğini düşönenlerin oranı %47'ye yükselmektedir. Göröşölenlerin %35.1 kadınların zaman zaman, evde, dayak yemeyi hak eden davranışlarda bulunduğunu

belirtmiştir. Bu araştırma ile sığınma evlerinin sorunun çözümünde işe yarayacağını düşünenler %36.3, işe yaramayacağını düşünenler %35.4 tür.

1992 yılında yapılan "Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma" başlıklı araştırmada, boşanmış yoksul kadınlarca belirtilen geçimsizlik nedenlerinin başında %53.42 ile kocanın karısını dövmesi, %30.6 ile kocanın çocukları dövmesi gelmektedir. Bu araştırmada kadınların %84'ü kocalarınca tokatlanmakta, %70'i yumruklanmakta, %43'ü hastanelik edilene dek dövülmekte, %55'i ölümle tehdit edilmektedir.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun 1994 tarihinde yaptırmış olduğu "Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları" adlı bir araştırmaya göre dokuz gazetede aile içi şiddet haberlerine 1., 2. ve 3. sayfalarda yer verildiği saptanmıştır. Küçük ve orta boy başlıkla verilen haberlerde genellikle resim kullanıldığı, kurbanların çoğunun kadın, suçluların çoğunun erkek olduğu ve suçluların yarısının kadının kocası olduğu görülmüştür. Haberin başlığı küçüldükçe ve kurban alkolikse suçlu mazur görülmektedir. Muhafazakar gazetelerde aile içi şiddet haberlerine yer verilmediği belirtilen araştırmada, son olarak medyanın şiddet olaylarını kanıksanan olaylar haline getirdiği ve okuyucuları konu hakkında bilgilendirmediği belirtilmektedir.

Yine Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün yaptırdığı "Medya, Şiddet ve Kadın" adlı araştırma sonuçlarına göre;

-Şiddete uğrayan kadınlar genç yaşlardadır.

-Daha önce şiddetle ilgili olarak yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi ev, şiddetin daha çok yaşandığı mekandır. Çekirdek ailelerde yaşayan kadınlar daha çok şiddet eylemlerine maruz kalmaktadır.

-Saldırganın ruhsal durumunda bir anormallik sözkonusu değildir. Zaten modern kapitalist toplumlarda şiddet üzerine yapılan araştırmalar da, saldırgan erkeklerin psikolojik durumlarında herhangi bir anormalliğe rastlanmadığını ortaya koymaktadır.

-Şiddet eylemlerinde saldırgan büyük bir olasılıkla ya kocadır ya da kadınların yakın duygusal ilişkiye geçtiği erkeklerdir.

-Türkiye'de kadınlara yönelik şiddetin görünür biçimi kadınların öldürülmesi şeklinde belirmektedir. Başka bir ifade ile kadının öldürülmesi, namus ile gerekçelendirilerek haklılaştırılan bir şiddet biçimi olarak azımsanmayacak bir orandadır.

-Kadınlara yönelik şiddet eylemlerinde daha çok ateşli silahlar ve kesici aletler kullanılmaktadır.

-Kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin en belirgin nedeni, toplumda kabul gören genel ahlak ve namus anlayışıdır. Kadınlar bu anlayışa uymadıklarında şiddetle cezalandırılmaktadır.

-Şiddet eylemleri daha çok gece gerçekleştirilmektedir.

-Erkek şiddet eylemleri içinde dayak ve tecavüzü kişiselleştirmekte, kadına hiçbir nedene dayanmadan dayak atmayı kendi hakkı görmekte ve tecavüz etmeyi erkeklik kimliğinin bir uzantısı olarak kabul etmektedir. Yaralama ve öldürme gibi ağır şiddet eylemlerini toplumsallaştırmakta, geleneksel ahlak ve namus anlayışı ile konumunu haklılaştırmaktadır.



1994 yılında yapılan "Türkiye'de Çocuk Eğitim Evlerindeki Hükümlü Gençlerin Aile İçi Şiddete İlişkin Değerlendirmeleri" başlıklı araştırmada hükümlü gençlerin babalarının annelerine fiziksel şiddet uyguladıkları (%35) annelerine günlük ihtiyaçlarını karşılayabileceği kadar dahi para vermedikleri (%54), anneleriyle ilgili kararları tek başına aldıkları (%36) saptanmıştır.

- Hükümlü gençlerin %78'i anne-babalarının anlaşılamadığını belirtmiştir. Temel anlaşmazlık nedeni geçim sıkıntısıdır (%82). Bunu çocuk bakım ve yetiştirilmesi izlemektedir (%74).

- Hükümlü gençler babalarının kendilerini sopa vb. ile dövdüğünü (%41), yumruk tekme attığını (%43), küfrettiğini (%44), tehdit ettiğini (%40), sürekli başkasıyla kıyasladığını (%40), hastalandığında ilgilenmediğini (%76) açıklamıştır.

- Hükümlü gençlerin %50'si gelecekte hiçbir koşulda eşlerine karşı şiddet uygulamayacağını belirtmiştir. Bununla birlikte %26 oranında genç "eşim bana karşı gelirse şiddete başvururum" demiştir.

- Bu araştırma, şiddet "ailede öğrenilir, beslenir" türünden görüşleri desteklemiştir. Türkiye'de kadının statüsünü iyileştirmek ve kadına karşı saldırgan davranışların ve kadın suçluluğunun nedenlerini ortaya çıkarmak ve bu konuda gerekli önlemlerin alınmasına yardımcı olmak amacıyla, "Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu" konusunda yapılan bir araştırma 1995 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından bastırılarak tüm kamu kurum ve kuruluşları ile hükümet dışı kuruluşlara dağıtılmıştır. Araştırma sonuçlarından bazıları şunlardır:

-Şiddete maruz kalan suçlu kadınların, erkekten kaynaklanan şiddetin nasıl önlenilebileceği konusundaki önerileri ile öğrenim durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlkokul mezunu kadınların büyük çoğunluğu "erkeğin eğitilmesi" ile "kadınların haklarının öğretilmesi" gerektiğini vurgulamışlardır.

-Kadın sosyo-ekonomik düzeye göre suçlu ve suçlu olmayan grupta eşin kötü davranışlarına farklı değil, büyük bir oranla homojen bir tepki vermekte; sabretmekte, katlanmaktadır. Kadınların ileride kızları için tavsiyeleri de bu yöndedir. Zaten çalışma sonuçları eşin şiddet kullanmasından kendini sorumlu görenlerin oranının suçlu grupta %52.5, diğer grupta da %69.9 olduğunu göstermiştir. Böylece kadın kendisinin de sorumluluğu olduğunu düşündüğü bir olaya hem kendisinin hem de ileride kızının sabretmesini öngörmektedir.

-Yaygın olan görüşün aksine şiddete maruz kalan kadın için evi terketmek kolay değildir. Evi terketme kararında kadının gidecek yerinin olmaması üç farklı sosyo-ekonomik düzeyde de çok önemli bir etkidir.

-Kadın evlilik, aile ve şiddet konularında hakim olan değerleri büyük oranda içselleştirmektedir.

-Şiddetin toplumumuzda önemli ölçüde onaylanan ve sert tepkiyle karşılanmayan bir olgu olduğu söylenebilir.

-Kadınların %21.2'si, suçlu kadınların ise %63.9'u şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

1995 yılında yapılan "Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları" adlı araştırmaya göre, halkın %74'ü erkeğin kesinlikle eşini dövmeyeceği, %23.4'ü ise erkeğin gerektiğinde eşini dövebileceğini düşünmektedir.

Yine 1995 yılında yapılan "Güneydoğu Anadolu'da Kırsal Kesim Kadın ve Erkeklerinin Evlilik İlişisine ve Toplumda Kadının Konumuna Bakışları" konulu araştırma sonuçlarına göre;

- Köyde yaşayan kadınların %76'sı eşleri tarafından dövülmektedir. Başlıca dayak nedenleri kocanın sözünü dinlememe (%39), ev işlerini aksatma (%22) ve cinsel sorunlardır (%13).

- Evlenmeden önceki yaşamlarında anneleri, babaları ve ağabeyleri tarafından dövülen kadınların büyük çoğunluğu (%73; %78; %78), evlilik yaşamlarında da kocaları tarafından dövülmektedir.

- Evlenmeden önceki yaşamında kadının babası tarafından dövülmesinin başlıca nedeni söz dinlememedir (%67).

- Kadınların %51'i çocukken anneleri tarafından da dövülmüştür. Bunun başlıca nedeni ise, ev işlerini yapmamaktır (%4.2).

- Köyde yaşayan erkeklerin %83'ü çocukluklarında babaları tarafından dövülmüştür.

- Köyde yaşayan erkeklerin %89'u çocukluklarında babalarının annelerini dövmesine tanık olmuştur.

- Erkeklerin %76'sı zaman zaman eşlerini dövdüklerini itiraf etmiştir. Onlara göre başlıca dayak nedeni söz dinlememedir (%44).

"Sığınaklarda Kalan Kadınların Uğradığı Şiddetin Boyutları" konulu 1996 yılında yapılan araştırma sonuçlarından bazıları şunlardır;

- Evli kadınların tümü kocadan, bekarların tümü babadan şiddet görmüştür. Fiziksel şiddet oranı %59, fiziksel olmayan şiddet oranı %63'tür.

- Şiddete uğrayan kadınların %41'i intihar girişiminde bulunmuştur. Bu kadınların yarısı iki-üç kez, yarısı bir kez intiharı denemiştir. İntihar girişiminin temel nedeni şiddeti sonlandırmak için başka çareleri kalmadığını düşünmeleridir (%70).

- Şiddete başvuran erkeklerin %33'ünün alkol, %19'unun alkol ve kumar alışkanlığı vardır.

- Evli kadınların %92'si evliliklerinin ilk günlerinde şiddete uğramışlardır.

- Şiddete uğrayan kadınların %41'i şiddet nedeniyle hiç karakola gitmemiştir. %59'u uğradığı şiddet nedeniyle karakola başvurmuştur.

- Karakolda polisin temel tutumu barıştırmadır (%47). Kadınların %26'sı polisin ilgisiz kaldığını, %18'i ise çok anlayışlı davrandığını belirtmiştir.

- Kadınların tamamı şiddete en fazla ev ortamındayken uğramıştır.

- Şiddete başvuranların, çoğu hiçbir nesne kullanmadan, fiziksel gücüyle şiddet uygulamaktadır (%46). Bunu kesici alet (%22) ve sopa (%13) izlemektedir.

1996 yılında yapılan "Evli Kadınlara Yönelik İstismar ve Kadınların Sığınmaevleri Hakkındaki Düşünceleri" başlıklı araştırma sonuçlarına göre;

- Kocanın kötü davranması durumunda kadınların %77.8'i hiç kimseden yardım istememiştir.

- Kocanın kızması durumunda kadınların %47.2'si susmakta, %21.7'si ise konuşmayı denemektedir.
- Kocanın kötü davranması karşısında kadının verdiği tepkilerin başında susma gelmektedir (%39.4). Bunu düşük oranla konuşma izlemektedir (%16.7).
- Araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu (%78.9) eşlerinin kendisine kötü davrandığını belirtmiştir. Bu kadınlar arasında, bunun kendi davranışlarından kaynaklandığını söyleyenler ilk sırayı almaktadır.
- Kadınların %49.4'ü çocukluğunda anne-babasından dayak yemiştir.
- Kadınların %67.2'si çocuklarını dövmektedir.
- Çalışan kadınlarda fiziksel istismara uğrama oranı daha düşüktür.
- İntihar girişiminde bulunan kadınlar istismara daha çok uğramışlardır.
- Erkeğin eğitim düzeyi yükseldikçe, kadına yönelik hem fiziksel hem de fiziksel olmayan istismar azalmaktadır.
- Erkeğin alkol kullanması, kadının özellikle fiziksel istismara uğramasında önemli bir etkidir.

Kadın Dayanışma Vakfı'nın Avrupa Birliği'nce desteklenen "Kadının İnsan Hakları" projesinde eğitim program ve materyalinin uygulandığı alan çalışmasında elde edilen verilere göre;

-Kadınların sadece %3'ü eşinden şiddet görmediğini söylemiştir. Diğer bir ifadeyle, kadınların %97'si ise kocasından bazan ya da sık sık şiddet gördüğünü belirtmiştir. Şiddet gördüğünü ifade eden kadınların;

- %46.8'i arasıra, az,
- %34.6'sı bazan, orta şiddete,
- %15.6'sı sık sık, çok, şiddete uğradığını beyan etmiştir.

Öte yandan kadınların;

- %41'i kocası tarafından küçük görülmektedir.
- %41'inin kocası duygularını önemsememektedir.
- %51'inin kocası, kadının isteyip istemediğine aldırmadan cinsel ilişkide bulunmaktadır.

-%21'inin kocası da kadını istemediği biçimde/türde cinsel ilişkiye zorlamaktadır.

- %62'sinin kocası, kadın onun düşüncesine katılmazsa kızmaktadır.

- %43'ünün kocası emirler yağdırmakta, %42'sinin kocası evişleri zamanında yapılmadığında sinirlenmekte, %74'ünün kocası kadına bağırıp azarlamakta ve %35'inin kocası kadını başkalarının önünde azarlayıp hakaret etmektedir.

-%57'si bazan ya da sık sık kocasından dayak yemektedir.

-%21'i kocası tarafından tehdit edilmekte, %15'i hastanelik olacak kadar kötü dövülmekte, %12'sine kocası bazan ya da sık sık öldürmek istemiş gibi kötü davranmakta, %8'i de jilet, makas, bıçak, silah gibi delici-kesici aletle tehdit edilmektedir.

Yine Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün desteklediği 1995 yılında başlayan "Aile, Evlilik ve Sosyal-Kültürel Çevrenin Kadın Suçluluğuyla İlişkisi ve Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Çalışmalarıyla İlgili Sosyolojik Bir Araştırma" başlıklı proje halen devam etmektedir.

Projenin temel amacı kadın suçlularının sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri ve onları suça iten nedenlerin belirlenmesi yanında, kadın suçluların ve çocuklarının rehabilitasyonu ile ilgili öneriler geliştirmektir.

### **Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Danışma ve Barınma Hizmetleri Sunan Resmi ve Gönüllü Örgütler**

Ülkemizde kadına karşı şiddeti meşru kabul etme eğilimi gerek kadınlar gerekse erkekler arasında, yüksek olmakla birlikte, feminist kadınların dayağa karşı başlattıkları kampanya ile birlikte bu konuda bir duyarlılık oluşmuştur. Bu konuda gelişmekte olan duyarlılığa paralel olarak şiddete uğramış kadınlar için kurumlar oluşmuştur.

Kadına yönelik şiddet konusunda hizmet sunan kuruluşlar gönüllü, yerel ve resmi düzeyde olmak üzere üç kategoride ele alınabilir.

#### **Gönüllü Kuruluşlar**

**Kadın Dayanışma Vakfı:** Vakıf 1991 yılında kurulmuştur. 1991 yılında Türkiye'de ilk kez bir yerel yönetim ve sivil toplum örgüt işbirliğiyle bir projeyi yaşama geçirmiş, Altındağ'da Kadın Danışma Merkezini açmıştır. Bu merkeze başvuran kadınlara, psikolojik, hukuksal danışmanlık hizmeti verilmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı 1993 yılında Türkiye'nin ilk bağımsız kadın sığınmaevini açmıştır. Özellikle aile içinde şiddete uğramış kadınların, kendi kendilerine yeterli olmaları ve kendi kararlarını kendilerinin vermesi konusunda destek vermeyi amaçlayan Vakfın, danışma merkezine 1991-1996 tarihleri arasında 806 kadın başvurmuştur. Bu kadınların 172'si ve beraberindeki 205 çocuk sığınmaevine kabul edilmiştir.

**Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı:** 1990 Kasım ayında kurulmuştur. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfına bağlı, İstanbul'da Kadın Danışma Merkezi ve 1995 yılında Kadın Sığınağı açılmıştır. Danışma merkezine başvuran kadınlara psikolojik danışmanlık, hukuksal danışmanlık, iş bulmaya rehberlik, beceri ve meslek eğitimi gibi konularda hizmet verilmektedir. Kadın Sığınmaevine, barınma talebiyle gelen şiddete uğramış kadınlara yukarıda sözü edilen konularda da destek verilerek barınma talepleri karşılanmaktadır. Söz konusu Vakfa 1993 yılında T.C.Hükümeti Kadın, Aile ve Sosyal Hizmetlerden sorumlu Devlet Bakanlığı fonlarından maddi destek verilmiştir.

**İstanbul Kadın Hakları Komisyonu ve Türk Hukukçu Kadınlar Derneği** tarafından İstanbul'da şiddete maruz kalan kadınlara hukuki danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Söz konusu kuruluşlar 1996 yılı Haziran sonuna kadar 120 kadına danışmanlık yapmıştır.

#### **Yerel Yönetimler**

**Bornova Belediyesi Kadın Danışma Merkezi:** 1990 yılında İzmir'de kurulmuştur. Danışma merkezine başvuran kadınlara psikolojik, hukuksal, iş bulmaya rehberlik yapmak gibi konularda danışmanlık hizmeti verilmektedir.

**Küçükçekmece Belediyesi Kadın Evi:** İstanbul'da Küçükçekmece Belediyesince 1996 yılında kurulmuştur. Şiddete uğrayan kadınlara hizmet sunmaktadır.

Kadın evine 7 Mart 1996 tarihinden Haziran 1996 tarihine kadar 55 kadın başvurmuş, bunlardan 47 kadına ve 15 çocuğa barınma hizmeti sunulmuştur.

## Resmi Kuruluşlar

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü:Devlet düzeyinde Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kadına yönelik şiddet konusuna ilişkin araştırmalara destek vermekte, kurumlarda bulunan personele bu konuda seminer ve eğitim programları sunmak gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Yine 28 Eylül 1994'de, kadınlara karşı her türlü şiddet, girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi konusunda danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmak üzere Genel Müdürlük bünyesinde Bilgi Başvuru Bankası (3B) kurulmuştur.

3B, Bilgi Başvuru Bankasında, şiddete uğrayan kadınlara psikolojik destek vermek, Çağdaş Hukukçular Derneği desteği ile ücretsiz hukuki danışmanlık hizmeti sunmak ve barınma talebi ile başvuran kadınları ilgili gönüllü ve resmi kadın misafirhanelerine, sığınmaevlerine, kadın evlerine, kadın sığınağına yönlendirme biçiminde rehberlik hizmetleri sunulmaktadır.

**Tablo 1:Bilgi Başvuru Bankasına (3B) 28 Eylül 1994 Tarihinden 30 Mayıs 1996 Tarihine Kadar Müracaat Eden Kadınların Konuları İtibariyle Sayısal Dağılımı**

| Konu                               | Sayı         | Oran       |
|------------------------------------|--------------|------------|
| El Emeğini Değerlendirme Konusunda | 579          | 44.64      |
| Hukuki Danışmanlık                 | 281          | 21.67      |
| Psikolojik Danışmanlık             | 95           | 7.32       |
| Barınma                            | 43           | 3.32       |
| İş Kurma                           | 6            | 0.46       |
| Kredi Alma                         | 55           | 4.24       |
| İşe Girme                          | 91           | 7.02       |
| Mesleki Eğitime Katılma            | 8            | 0.62       |
| Diğerleri                          | 139          | 10.72      |
| <b>Toplam</b>                      | <b>1.297</b> | <b>100</b> |

28 Eylül 1994 tarihinden 30 Mayıs 1996 tarihine kadar 3B'ye 1297 kadın başvurmuştur. Bu başvuruların, 281'i şiddet konusunda hukuki danışmanlık alma, 95'i psikolojik danışmanlık, 43'ü ise barınma talebinde bulunma şeklinde olmuştur. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) Kadın Misafirhaneleri: SHÇEK Genel Müdürlüğünün İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak, İzmir (1990), Ankara (1991), Bursa (1991), Antalya (1991), Eskişehir (1993), İstanbul (1995), Tekirdağ (1996) olmak üzere değişik bölgelerde toplam 7 Kadın Misafirhanesi bulunmaktadır. Kadın Misafirhanelerine, eşler arası anlaşmazlıklar nedeniyle korumasız kalıp terk edilen kadınlar, cinsel, fiziksel ve duygusal istismara uğrayan kadınlar, kendi bünye veya çevre koşullarından doğan ve kontrolleri dışında oluşan maddi ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar, istenmeyen evliliklerle karşı karşıya kalan kadınlar, daha önce madde ve alkol bağımlılığı olup da bu konuda tedavi görmüş ve alışkanlıklarını terk etmiş kadınlar, cezaevinden yeni çıkmış kadınlar ile evlilik dışı

çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından reddedilen kadınların kabulü uygun görülmektedir.

Misafirhanelere başvuran kadınların çoğunluğunu eşleri tarafından fiziksel, cinsel ve duygusal yönden istismar edilmiş kadınlar oluşturmaktadır.

Söz konusu kuruluşlarda; kadınların aileleri ya da eşleri ile olan anlaşmazlıklarının incelenmesi, sorunlarının giderilmesine yönelik olarak sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi uzmanlaşmış elemanlarca mesleki çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar psikolojik destek, aile ve bireysel danışmanlık, hukuksal rehberlik ve kendilerine yeterli olabilecekleri bir iş ve meslek edinmelerinde gerekli önlemlerin alınmasını kapsamaktadır.

Bu kapsamda, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü arasında, korunmaya muhtaç genç, kadın, özürlü, eski hükümlü ve sosyal yardımdan yararlanan işsiz kişilerin (Özel İhtiyaç Grupları) meslek edinmelerine ve işe yerleştirilmelerine yönelik hizmetlerin birlikte yürütülmesine ilişkin bir protokol yapılmıştır. Kadın misafirhanelerinde kadınların varsa çocukları ile de mesleki çalışmalar yapılmakta ve (ücretsiz kreş, yuva, yetiştirme yurdu, koruyucu aile vb.) gerekli önlemlerin alınmasına çalışılmaktadır.

**Tablo 2**

**Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü  
Kadın Misafirhanelerinde Kalan Kadın ve Çocukların Yıllara Göre Dağılımı**

|                                                                                                                                                | 1991 (*) | 1992 |     |     | 1993 |     |     | 1994 |     |     | 1995 |     |     | 1996 NİSAN |    |   | TOPLAM   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|------|-----|-----|------|-----|-----|------|-----|-----|------|-----|-----|------------|----|---|----------|
| İLLER                                                                                                                                          | K.       | Ç    | K   | Ç   | K    | Ç   | K   | Ç    | K   | Ç   | K    | Ç   | K   | Ç          | K  | Ç |          |
| ANKARA                                                                                                                                         |          |      | 70  | 44  |      | 44  | 37  |      | 47  | 57  |      | 44  | 50  | 13         | 16 |   | 218 204  |
| İZMİR                                                                                                                                          |          |      | 101 | 71  |      | 122 | 93  |      | 115 | 104 |      | 111 | 71  | 37         | 27 |   | 486 366  |
| BURSA                                                                                                                                          |          |      | 6   | 3   |      | 18  | 11  |      | 9   | 4   |      | 21  | 10  | 4          | 2  |   | 58 30    |
| ANTALYA                                                                                                                                        |          |      | 27  | 14  |      | 29  | 10  |      | 37  | 19  |      | 46  | 26  | 8          | 3  |   | 147 72   |
| ESKİŞEHİR                                                                                                                                      |          |      |     |     |      |     |     |      |     |     |      | 1   | 1   | 1          | -  |   | 2 1      |
| İSTANBUL                                                                                                                                       |          |      |     |     |      |     |     |      |     |     |      | 60  | 54  | 8          | 7  |   | 68 61    |
| TEKİRDAĞ                                                                                                                                       |          |      |     |     |      |     |     |      |     |     |      |     |     | 1          | 1  |   | 1 1      |
| TOPLAM                                                                                                                                         | 71       | 195  | 204 | 132 |      | 213 | 151 |      | 208 | 184 |      | 283 | 212 | 72         | 56 |   | 1051 930 |
| (*) 1991 yılında Kadın Misafirhanelerinden yararlanan kadın ve çocukların illere göre dağılımı bulunamadığından genel toplama dahil edilmştir. |          |      |     |     |      |     |     |      |     |     |      |     |     |            |    |   |          |

Toplam kapasiteleri 142 olan ve çoğu 1991 yılında açılmış bulunan SHÇEK kadın misafirhanelerinden 1996 yılı Nisan sonuna kadar 1051 kadın ve beraberinde 930 çocuk hizmet almıştır. 1996 yılı Nisan ayı sonu itibariyle işe yerleştirilen kadın sayısı 155'tir.

Kadının kalkınmaya katılımı çerçevesinde, hizmet verdiği bölgede yaşayan tüm yöre halkının daha iyi yaşam koşullarına ulaşma hakkını sağlamak, varolan

sorunları resmi, hükümet dışı kuruluşların ve halkın doğrudan katılımı ile çözmek, kentsel yaşam biçimine uygun tutum ve davranışlar geliştirmesini sağlamak, kadına ilişkin projeleri yaşama geçirmek gibi amaçları olan, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı değişik bölgelerde toplam dokuz Toplum Merkezi bulunmaktadır.

Toplum Merkezlerinde, aile içi şiddete uğramış kadınlara da hizmet verilmektedir. Kadınlara merkezin temel amaçları doğrultusunda psikolojik, hukuksal danışmanlık ve ekonomik yardımlar yapılmakta, kadın misafirhanelerinde kalma talebi olan kadınlar değerlendirilerek ilgili birimlere yönlendirilmektedir.

Yine devletçe her türlü istismara ve kötü muameleye açık olan zihinsel özürlü kadınlar için Yetişkin Zihinsel Özürlü Kadınlar Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi kurulmuştur. Bu merkezde sürekli 48, gündüz de 8 olmak üzere toplam 56 kadına hizmet verilmektedir.

A.Ü. Tıp Fakültesi Krize Müdahale Merkezi: Günlük yaşam içinde karşılaşılan sorunlarla ilgili psiko-somatik belirtiler gösteren 15 yaşın üstünde genç, yetişkin ve yaşlılar başvurabilmektedir.

Merkeze başvuran kadınlar genellikle doğrudan şiddete uğradıkları için başvurmamaktadır. Aile içi ve kişilerarası ilişkilerden doğan sorunlarla başvuran kadınların, büyük bir bölümünü şiddete maruz kalmış kadınlar oluşturmaktadır.

Ülkemiz genelinde toplam 10 kadın misafirhanesi ve sığınmaevinden 1270 kadın ve beraberinde 1150 çocuk, 4 kadın rehberlik ve danışma merkezinden 2332 kadın olmak üzere toplam 3383 kadına, barınma ve danışmanlık hizmeti sunulmuştur.

Kadınlara, şiddetle ilgili olarak danışma ve sığınma hizmeti veren özel ve resmi merkezlerin sayılarının ülkemiz için yeterli olduğu söylenemez. Ancak bu merkezlerin sayılarının artırılması ve varolanların güçlendirilmesi/desteklenmesi çalışmaları 4. Dünya Kadınlar Konferansı Eylem Planı'nda da yer aldığı biçimiyle sürdürülecektir.

### **Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Türkiye'deki Hukuksal Çerçeve:**

Türk Medeni Kanunu'nun kadına yaklaşımının, erkeği baskın ve üstün bir konumda tutma şeklinde olduğu görülmektedir. Özellikle evli kadının birey olma hakkını, karar vericiliğini büyük ölçüde sınırlayan bu yaklaşım, kadının ikinci statüde bulunmasının temel hukuksal dayanağıdır. Bu cinsiyetçi yaklaşım, kadına yönelik şiddetin kaynağı olarak da görülmektedir.

Zinada kadın ve erkek arasında çok kesin bir ayırım yapan Türk Ceza Kanunu, zinaya bağlı öldürme ve müessir fiillerde ciddi indirimler öngörmektedir. Kadınlara yönelik cinsel suçlarda yeterli koruyuculuğu göstermeyen Yasa, kadının evli ya da bekar olmasına göre farklı cezalar öngörmekte, aile içi şiddeti şikayete bağlı ve en çok 30 ay hapisle cezalandırılabilen bir suç saymaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun kadına yönelik şiddet yaklaşımını şu maddelerde görmek mümkündür:

-"Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhine Cürümler" başlığını taşıyan 8.bölümün 414-424 arasındaki maddeler cinsel saldırı suçlarını düzenlemektedir. Kişiye karşı işlenen bu suçların şahıslara karşı cürümler başlığını taşıyan 9.bölüm yerine genel adabı ve aile düzenini ön plana çıkaran 8. bölümde değerlendirilmesi,

"kişi"yi geriye itmektedir. Bu hükümlerin 414 ve 415.maddelerinde ırza geçme ile ırza tasaddi suçları arasında ayırım yapılmıştır. 423/1'de "kıızlık bozma" koşul olarak konmuş olduğundan, olayın kendisi değil, mağdurun bakire olup olmamasına göre suç oluşturup oluşturumaması söz konusudur.

-429.madde kıız ve kadın kaçırma ile ilgilidir ve kadının evli ya da bekar olmasına göre farklı cezalar verilmesini öngörmektedir. 433.madde de, kaçırmanın evlenme amacıyla yapılması halinde (kaçırılan kadının iradesine bakılmaksızın) cezada indirim yapılmaktadır.

-440. ve 441.maddelerde tümüyle ayrı tanımlanmış olan kadın ve erkeğin zinası, TCK'de öldürme olaylarına özel ceza indirimi öngörüldüğünden, kadına yönelik şiddet açısından önemli bir konudur.

-453.madde, şerefini kurtarmak için doğurduğu çocuğu öldüren kadının normalde öldürme olaylarında verilen cezaların çok altında 4-8 yıl cezaya çarptırılmasını, yakını kadının haysiyet ve namusunu korumak için yeni doğmuş çocuğu öldürenin de 5-10 yıllla cezalandırılmasını öngörmektedir. 462.madde ise, adam öldürme ve müessir fiilin zina yaptığı ya da gayrimeşru ilişkide bulunduğu şüphesiz bulunan ve yakını tarafından işlendiğinde 1/8 oranında indirim yapılmasını düzenleme altına almaktadır.

Ülkemizdeki bazı Hükümet Dışı Kuruluşlar mağduru kadın olan cinsel suçlardaki cezaların failin fiilinin derecesine göre değil mağdurun duyduğu acı ve eleme göre belirlenmesi gerektiğini düşünmekte ve Ceza Kanunundaki ilgili maddelerin bu çerçevede değiştirilmesini talep etmektedir.

Kötü muamele hukuksal açıdan çok geniş bir içeriğe sahip olduğu için kötü muamele kadına yönelik şiddet olarak algılanırsa şiddet karşısında görevleri nedeniyle bu suçları bildirme yükümlülüğü olan kişiler yasalarda belirtilmiştir. Buna göre Türk Ceza Kanunu'nun 530.maddesi ile hekim, cerrah, ebe veya sıhhiye memuruna görevlerini yaparken karşılaştıkları cürüm belirtilerini, gerekli müdahaleyi yaptıktan sonra adliye ve zabıtaya bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Aksi takdirde cezai sorumlulukları oluşturmaktadır.

Ceza Yasasında bu konularda kadın-erkek eşitliği çerçevesinde cezai hükümlerde değişiklik yapılması VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1996 yılı programında yer almıştır.

Ülkemizde kayıt dışı fuhuş yapmak yasaktır. Fuhuş yaptığı tesbit edilen kadınlar, genel kadın olarak tesciline karar verilmesi halinde genelevlerde genel kadın olarak çalışabilmektedir.

Ülkemizin çeşitli yerlerinde Genelevler 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Söz konusu Kanunun 128.maddesine dayanılarak 12.11.1933 gün ve 15264 sayılı kararname ile "Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi" yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname 1961 yılına kadar yürürlükte kalmış, 1961 yılında Sağlık Bakanlığınca konu ile ilgili olarak değişik tarihlerde değişik tüzükler çıkarılmıştır. Fuhuşun denetlenmesi ve mücadelesi 1973 tarihinden itibaren "Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü" sınırları içinde yürütölmektedir.



Emniyet Genel Müdürlüğünün 1996 yılı (üç aylık) kayıtlarına göre ülkemizde 56 genelev bulunmaktadır. Buralarda 2376 "Genel Kadın" çalışmaktadır. Temel insan haklarına olduğu kadar, kadının insan haklarına aykırı, ruh ve beden sağlığını olumsuz etkileyen bu durumun ülkemizde kurumsallaşmış bir yapı içinde devam etmesi ve ayrıca kadının bedeninin kullanılmasından doğan kazancı en yüksek oranda vergilendirmesi sosyal hukuk devlet anlayışına ters düşmektedir.

Bu doğrultuda genelevlerle ilgili hem yasalardaki hem de uygulamalardaki durumu tesbit etmek amacıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünce bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışma ile genelevlerin kapatılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Ankara Emniyet Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Deri ve Zührevi Hastalıkları Hastanesi yetkilileri, Fuhuşla Mücadele Komisyonu üyeleri ile görüşmeler yapılarak Türkiye'deki uygulamaya yönelik rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan rapor sonucunda "Genelevlerde Çalışan Kadınlar İçin Yasa Tasarısı Taslağı" hazırlanmıştır.

Söz konusu Taslakta;

- 1- Genelevlerde çalışan kadınların, genelev kadını olarak geçen ve sigortalı sayılmayan sürelerini hizmet belgelerine dayanarak borçlanabilmeleri;
  - 2- Bir kereye mahsus olmak üzere isim ve/veya soy isimlerini değiştirebilmeleri;
  - 3- Genelevlerde genelev kadını olarak geçen sigortalılık sürelerine, bu sürelerin her tam yılı için 90 gün sigortalılık süresi olarak eklenmesi;
  - 4- Sakatların ve Eski Hükümlülerin Çalıştırılmaları Hakkındaki Yönetmeliğe, Sakat ve Eski Hükümlülerin yanısıra genelevlerde çalışan kadınlar da dahil edilerek bu doğrultuda işe yerleştirilmeleri,
- yer almaktadır. Söz konusu Taslak ilgili Kuruluşlar tarafından olumlu karşılanmamıştır.

Diğer ülkelerle ülkemiz arasında kadın ticareti yapılmamaktadır. Buna karşın son 6 yıl içinde Rusya'dan, Romanya'dan ve Bulgaristan'dan turistik amaçlı gelen kadınların ülkemizde fuhuş yaptığı bilinmektedir. Özellikle Rusya'dan gelen kadınların Karadeniz bölgesindeki illerde fuhuş yaptığı bilinen bir gerçektir. Bu durum bölge açısından büyük bir sosyal problem (ailevi sorunlarda artış, zührevi hastalıklar, HIV/AIDS virüsünün yayılması v.b) haline gelmiştir ve yazılı ve sözlü basında sık sık konu ile ilgili haberler yer almaktadır.

Ülkemize giriş yaparak fuhuş yaparken yakalanan kadın sayısı polis kayıtlarına göre 234'dür. (1995 yılı)

"Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü" nün 21. maddesine göre yabancı uyruklu kadınların genelevlerde genel kadın olarak çalışmaları yasaktır.

Fuhuş yaptığı tesbit edilen yabancı uyruklu kadınlar sınırdışı edilmektedir. 5682 sayılı Pasaport Kanununun 8.maddesinin 6.fıkrası "Fahişelik ve kadınları fuhuşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanların ülkemize girmesinin yasak olduğu"; 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında" Kanunun 19 ve 21. maddelerine göre ülkenin güvenliğini, nizamını, siyasi ve idari icaplarına uygun davranmayan yabancıların sınırdışı edilebilecekleri hükümleri bulunmaktadır.

## SINIR DIŞI EDİLEREK YURDUMUZA GİRİŐİ YASAKLANAN YABANCI UYRUKLU KADIN SAYISI

| YILI                    | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 | 1996<br>(5aylık) |
|-------------------------|------|------|------|------|------|------|------------------|
| KADI<br>N<br>SAYIS<br>I | 30   | 124  | 316  | 636  | 674  | 11   | 9                |

Türk Ceza Kanununa göre fuhuş yapmak suç olarak görülmemektedir. Ancak fuhuşa teşvik etmek suç olarak düzenlenmiştir. Buna göre; teşvik edilen kişinin yaşına göre suçun ağırlığı değişmektedir. Türk Ceza Kanununun 435. maddesi kandırarak fuhuşa teşvik suçunu düzenlemektedir.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı tarafından, Avrupa Birliğinin desteğiyle Nisan 1995 tarihinden itibaren İstanbul'da "Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkların ve AIDS'in Önlenmesi İçin Eğitim Projesi" araştırma, iletişim/bilinçlendirme ve eğitim konuları çerçevesinde sürdürölmektedir.

Projenin temel amacı; cinsel yolla bulaşan hastalıkların ve AIDS'in yayılımını önlemektir. Projenin hedef gruplarını; para karşılığı cinsel ilişkide bulunan kişiler ile cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin tanı, tedavi ve danışmanlık hizmetleri verenler oluşturmaktadır.

Bu amaca ulaşmak için hedeflenen;

-Para karşılığı cinsel ilişkide bulunan kişileri, cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin riskli davranışlar ve bu hastalıkların erken tanı ve tedavisinin önemi konularında bilgilendirmek, bilinçlendirmek, tanı ve tedavi hizmetlerinden yararlanmaya özendirmek;

-Cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin danışmanlık, tanı ve tedavi hizmetlerinin niteliğinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktır.

Bu doğrultuda, para karşılığı cinsel ilişkide bulunan kişilerle daha etkin iletişim kurmak, onların her türlü kişisel sorunlarıyla ilgilenmek, gereksinim duyanları sorunlarının çözümü için yönlendirmek amaçlarıyla "Kadın Kapısı" adı verilen bir danışma merkezi kurulmuştur.

Ölkemizde uyuşturucu madde kullanımı çok yaygın değildir. Bunun nedenlerinin başında aile yapısının ve ilişkilerinin güçlü olması, kırsal kesimde uyuşturucuya ulaşmanın yollarının kapalı olması ve uyuşturucunun orta gelirli bir birey için çok pahalı olması gelmektedir. Ölkemizde Güney, Güneydoğu ve Marmara bölgesinde uyuşturucu kullanımı diğer bölgelere göre daha yaygındır. Diğer ölkelerde olduğu gibi madde kullanımı ile cinsiyet ve sosyo ekonomik düzey arasındaki ilişki hakkında bilgi edinmenin yolları çok açık değildir.

2850 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmaya göre lise öğrencileri arasında alkol ve sigara kullanımının yaygın olduğu, ilk madde denemelerinin %1 oranında eroinle %6 oranında hapla gerçekleştiği saptanmıştır. Madde kullanma nedenleri arasında %37.7 ile merak, %10.2 ile eğlence, %13.9 ile sorunlarla başedebilme gelmektedir. Madde kullanıcılarının %71.7'si 20 yaşından büyük olup ilk madde

kullanımı 15 yaş civarında olmaktadır. Ancak bu oranın genç nüfusta hızla artması uyuşturucuya bağlı ölümlerin sıklaşması ülkemizde bu sorunun boyutlarının büyüdüğünü göstermektedir.

Sağlık Bakanlığının 1995 yılında tamamladığı bir başka araştırmaya göre resmi ve özel liselerde okuyan 12781 öğrenciden %20'si sigara kullanmaktadır. Sigara kullanan öğrencilerin %67.6'sı erkek, %27.1'i kadındır. Bu öğrencilerin %27'si alkol kullanmakta olup bunların %64.1'i erkek, %32.5'i kadındır. Uyuşturucu kullanımına bakıldığında 8453 öğrenciden %3.5'inin uyuşturucu kullandığı, %96.5'nin ise hiç madde kullanmadığı veya bu tür maddeleri tanımadıkları saptanmıştır. Uyuşturucu kullanımı açısından özel ve resmi liseler arasında fark vardır. Uyuşturucu kullananların %88.9'u özel, %11.1'i resmi lise öğrencisidir. Bu verilerden de anlaşıldığı gibi sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan kadınların oranı erkeklere göre oldukça düşüktür.

AMATEM (Alkol ve Madde Bağımlıları Tedavi Merkezi) ülkemizin ilk ve tek madde bağımlıları tedavisiyle ilgili merkezidir. Bunun yanı sıra hastanelerin psikiyatri servislerinde de alkol ve madde bağımlılığı tedavisi yürütülmektedir. AMATEM'e bugüne dek 123 kadın ve 2085 erkek madde bağımlısı, 222'si kadın olmak üzere toplam 3377 alkol bağımlısı başvurmuştur.

Ülkemizde kadınların bağımlılığına ilişkin niteliksel ve niceliksel veri yeterli değildir. Ancak 15-49 yaş grubu kadınlar arasında sigara bağımlılığının günden güne arttığı, alkol ve madde kullanımının ise çok yaygın olmadığı bilinen bir gerçektir. Özellikle üst sosyo-ekonomik düzey kadınlar arasında alkol ve kokain kullanımının giderek yaygınlaştığı medya aracılığıyla gözlemlenmektedir.

Bütün kültürlerde olduğu gibi kadınlar, bir erkek alanı olan sigara, alkol ve madde kullanımı konusunda farklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ülkemizde tedavi ve rehabilitasyon aşamasında kadınlara yönelik özel bir çalışma ve kadın madde bağımlıları ile ilgili bir uygulama henüz yoktur.

Kadınlar bağımlılıktan dolayı olarak da etkilenmektedirler. Kadına yönelik şiddetle ilgili olarak yapılan çalışmalarda eşleri alkol ve madde bağımlısı olan kadınların şiddete maruz kaldığı bilinmektedir.

## **BÖLÜM II**

### **MADDE 7**

***Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm tedbirleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır.***

***a) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek***

Türkiye'de kadınların bütün seçimlerde seçme ve seçilme hakkı vardır. Kadın-erkek arasında tam bir eşitlik bulunması gerektiğine gönülden inanan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk döneminde çok kısa sürede Türkiye'de kadınlara tüm siyasi haklar tanınmıştır.

3 Nisan 1930 tarihli Belediye Yasası'nın 23. maddesi ile Belediye Seçimlerinde Seçme Hakkı, 24. maddesi ile Belediye seçimlerinde Seçilme Hakkı 18 yaşını tamamlamış olanlara kadın-erkek ayrımı gözetilmeksizin tanınmıştır.

1933 yılında Köy Kanunu'nda yapılan değişikliklerle köylerde kadınlara Muhtar olma ve İhtiyar Meclisine üye seçilme hakkı tanınmıştır.

5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

1935 tarihinden önce kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkının bulunduğu ülke sayısının 28, fiilen milletvekili seçildiği ülke sayısının ise 17 olduğu gözönüne alındığında, Türkiye'nin bu anlamda birçok ülkeye göre hayli önde olduğu gerçeği öne çıkmaktadır.

Türkiye kadın-erkek eşitliğini anayasa ve yasalarına geçirmiş olan ilk devletlerden birisidir. Ancak, karar mekanizmalarında ve güç paylaşımında evrensel bir olgu olan kadınların dezavantajlı konumundan dolayı, yasal alandaki bu gelişmeler toplumsal/siyasal yaşama tam olarak yansıtılamamıştır. Türkiye'de seçme hakkının kullanımında kadınlarla erkekler arasında fark olmamasına rağmen, kadınların seçilme haklarını yeterli olarak kullanabildiklerini söylemek mümkün değildir.

Türk toplumunun son bir yüzyıllık evrimi gözden geçirilince, en anlamlı değişmelerin başında, kadınların ulaştığı toplumsal konumun olduğu görülür. Bununla beraber, Türkiye'de kadınların değişen ekonomik ve toplumsal yapıyla ilişkili ve günümüze kadar çözölememiş birçok sorunu vardır.

Kadınların karşı karşıya olduğu bu sorunlar, yasal, yapısal, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler dikkate alınarak, geniş bir yelpazede çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Karar mekanizmalarında yer almada ve güç paylaşımında kadınlar dezavantajlı durumdadır. Malvarlığına sahip olma açısından da kadınlarla erkekler arasında büyük fark vardır.

Süregelen toplumsal güç paylaşımı veya rol dağılımı, kadınların ekonomik bağımsızlığını kısıtlamıştır. Oysa siyaset belli düzeyde ekonomik güç gerektirmektedir. Kadınlar, siyasal katılım açısından olmazsa olmaz koşul olarak kabul edilen bu güçten yoksundur.

Ekonomik boyutun ötesinde, geleneksel işbölümü ile siyasal hayatı beraber yürütmek sorunlar yaratır. Siyasal yaşamın erkeklerin davranış kalıplarına göre ve erkekler tarafından düzenlenmiş olması, ailevi görevlerine öncelik tanıyan kadınların siyasi hayatın çalışma koşullarına uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca aile görevleri ile mesleki faaliyetleri için ayırmak istedikleri zaman arasındaki çatışma, kadınların böyle bir mücadeleyi göze almalarını engellemektedir.

Daha da önemlisi, süregelen geleneksel toplumsallaşma kalıpları, kadınları siyasetle ilgilenmeye teşvik etmez. Kadınların olduğu gibi erkeklerin toplumsallaşmaları da yerleşik değerlerin ve geleneklerin devamını sağlar. Bu durumda kadınların siyaset yarışını üstlenme hırsına sahip olarak yetiştirilmeleri olağandışıdır. Dolayısıyla siyaseti asli görevleri arasında görmeyen kadınlar güç paylaşımı ve karar mekanizmalarında yeterince temsil edilememektedir.

Kadınlarımızın siyasal haklarını gerektiği gibi kullanmalarını engelleyen diğer bir faktör de eğitim konusudur. Kadınlar, formal eğitimi yüksek olsa bile, yasalarımızda kendilerine tanınan haklar konusunda genel olarak yeterince eğitilmiş, bilinçli değildir. Ancak son yıllarda Ankara, İstanbul ve Adana'da

üniversitelere bağlı olarak açılan Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri, bu konuda eğitim programları düzenlemektedir.

Kadınların güç paylaşımında ve karar mekanizmalarındaki elverişsiz konumunu ilişkilendirebileceğimiz diğer bir faktör de siyasetin yapısına ilişkindir. Önseçim içinde kadın kendini delegelere beğendirmek zorundadır. Ancak toplumda kadınlar için uygun görülen davranış kalıplarıyla politikacılar için uygun görülen davranış kalıpları tamamen zıt olduğu için kadın politikacılar kadın olmakla politikacı olmak arasında seçim yapmaya zorlanmaktadır.

Ayrıca siyasette yerleşmenin önemli olması, genç yaşta evlilik veya eğitim gibi nedenlerle doğdukları yerden ayrılmak zorunda kalmaları ve yerel köklerinin kendilerini aday gösteremeyecek kadar zayıflaması, aktif siyaset yapan kadınları güç durumda bırakmaktadır.

Büyük çaplı göç olgusunun yaşandığı metropollerde ise oy mobilize etmekte resmi veya informal olarak örgütlenmiş hemşehri grupları etken olmaktadır. Türkiye'de baskı gruplarının yeterince gelişmemiş olması ve çoğunun siyasetten yasaklanmış olması da hemşehri gruplarının ağırlığını arttırmaktadır. Bu durumda gerek baskı gruplarında gerekse hemşehri örgütlenmelerinde yok denecek kadar az kadının temsil edilmesi, kadının dezavantajlı konumunun bir diğer nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların milletvekili olmaları için en etkin yol kontenjan, merkez yoklaması gibi yöntemler kullanılarak genel merkezlerce aday gösterilmeleridir. Burada da erkeklerle bir yarış sözkonusu olmakla birlikte kriterlerin meslek, eğitim, toplumda seçkin olarak bilinme gibi prestij unsurlarından oluşması, kadınların kadınlıkları dışında dezavantajlı olmasını engellemektedir. Hatta zaman zaman simgesel nedenlerle kadın olmak avantaj olmaktadır. Ancak bu durumda da seçilen kadınlar kadınca bakış açılarını yitirebilmekte ve kendilerini sosyal konumları ve siyasi partilerle özdeşleştirebilmektedirler.

Bu roller ve ivme kazanan kadın hareketleri açısından bakıldığında 1980'lerden itibaren kadının siyasete katılımında bazı değişiklikler olmuştur. Kadın konusunun siyasette giderek daha fazla yer alması, siyasi partilerin çeşitli yollarla kadını adeta siyasal katılıma itmesine neden olmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan 5 partiden sadece birisi 1980'li yıllardan başlayarak "il-ilçe meclisleri ve parti üst yönetiminde her iki cinsiyetten en az 1/4 oranında üye bulunur" hükmü ile kota uygularken, iki parti ise 1995 genel seçimlerinde kadın adaylardan alınan adaylık ücretinde % 50'lik bir indirim yapmıştır.

Ayrıca 1982 Anayasası ile partilerin kadın ve gençlik kollarının kurulması açıkça yasaklanmış olmasına rağmen, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı kanunla yapılan değişiklikle bu yasak kaldırılmıştır. Konu ile ilgili olarak yasalarda yapılacak değişiklik çalışmaları devam etmektedir.

Sonuç olarak, maddi zorluklar aşılrsa, kadınların gerek formal eğitimi gerek yasalarla tanınan haklarını kullanma konusundaki bilinçlenme düzeyi yükselse ve saygın meslek sahibi olsalar da, kadınların temsilci düzeyinde güç paylaşımında

yer alması, ataerkil kültürden, toplumsallaşma biçimlerinden, kalıplaşmış siyasi geleneklerden kaynaklanan sorunlar nedeni ile güçtür.

***b) Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek.***

Kadın milletvekillerinin Parlamentoda en yüksek oranda temsil edildiği yıl, kadınların da katıldığı ilk seçimlerin yapıldığı 1935 yılı olmuştur. Bu dönemde 18 kadın milletvekili parlamentoya girmiş, kadın milletvekillerinin toplam parlamenterler içindeki oranı % 4.6 olmuştur.

Söz konusu oran Cumhuriyet döneminde parlamentodaki en yüksek kadın üye oranıdır. Ancak Parlamentoya katılım oranı, 1946 seçimlerinden sonra siyasal ideolojideki değişim sonucu hızlı bir düşüş kaydetmiştir. Bu düşüşte çok partili seçim sistemine geçilmesi sonucu kadınların daha önce oynadıkları "modernleşmeyi simgeleme" rolünün önemini kaybetmesinin yanısıra, tek parti döneminde kadınların sahip oldukları ve günümüz Birleşmiş Milletler literatüründe "kota", "olumlu ayrımcılık" türünden kavramlarla ifade edilen "yarı otomatik seçilme" şansını yitirmeleri rol oynamıştır. Kuşkusuz, geleneksel aile içi işbölümünün kadına koyduğu engellerin yanısıra, partiler arası ve parti içi rekabetin ortaya çıkması da bu azalmada rol oynamıştır.

1935-1996 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan kadın milletvekillerinin sayısı toplam milletvekilleri içindeki oranı Tablo 3'de gösterilmektedir.

**Tablo 3**  
**(Yıllara Göre Parlamentodaki Kadın Üye Sayısı ve Oranı)**

| Toplam | Seçim Yılı | Milletvekili | Kadın | Milletvekili | Kadın Oranı | Sayısı | Sayısı % |
|--------|------------|--------------|-------|--------------|-------------|--------|----------|
|        | 1935-1939  |              | 395   |              | 18          |        | 4.6      |
|        | 1939-1943  | 400          | 15    | 3.8          |             |        |          |
|        | 1943-1946  | 435          | 16    | 3.7          | 1946-1950   | 455    | 9 1.9    |
|        | 1950-1954  |              | 487   |              | 3           |        | 0.6      |
|        | 1954-1957  | 535          | 4     | 0.7          |             |        |          |
|        | 1957-1960  |              | 610   |              | 7           |        | 1.1      |
|        | 1961-1965  | 450          | 3     | 0.7          |             |        |          |
|        | 1965-1969  |              | 450   |              | 8           |        | 1.8      |
|        | 1969-1973  | 450          | 5     | 1.1          |             |        |          |
|        | 1973-1977  |              | 450   |              | 6           |        | 1.3      |
|        | 1977-1980  |              | 450   |              | 4           |        | 0.9      |
|        | 1983-1987  |              | 400   |              | 12          |        | 3.0      |
|        | 1987-1991  |              | 450   |              | 6           |        | 1.3      |
|        | 1991-1995  |              | 450   |              | 8           |        | 1.8      |
|        | 1995-      | 550          | 13    | 2.4          |             |        |          |

1935 yılından günümüze kadar yalnızca 7 kadın farklı hükümetlerde bakanlık görevi üstlenmişlerdir. Parlamento içinden bir kadın milletvekili ancak 1987 seçimlerinden sonra hükümette yer alabilmiştir. 1991 yılına kadar kurulan 3

kabinede 1 kadın milletvekili iki kez Çalışma ve Sosyal Güvenlik, bir kez de Devlet Bakanlığı görevini üstlenmiştir.

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçim sonucunda kurulan kabinede 2 kadın milletvekili, biri ekonomiden diğeri ise kadın, aile ve sosyal hizmetlerden sorumlu olmak üzere Bakan olarak görev almışlardır. 1993 yılında Türkiye'de ilk kez bir kadın Başbakan işbaşına gelmiştir.

Toplumda kadının rolü ve amacına ilişkin geleneksel ve kültürel önyargıların hala önemli olduğu bir dönemde bir kadının Başbakan seçilmesi, kadınların siyasal hayata katılımı açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

24.12.1995 tarihinde yapılan genel seçim sonucu kurulan 53. hükümette ilk defa seçimle parlamentoya girmiş 3 kadın Bakan görev almıştır. Bu 3 kadın Bakan, Kadın Aile ve Sosyal Hizmetlerden Sorumlu Devlet Bakanı, Turizm Bakanı ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev almışlardır. 8.7.1996 tarihinde güvenoyu alan 54. Hükümette ise biri Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı, ikisi de Devlet Bakanı olarak görev yapan 3 kadın Bakan bulunmaktadır.

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde de kadının temsili sınırlıdır. 1984 yılında 2.202 İl Genel Meclisi Üyesinin % 0.3'ü, 1989 yılında 2.653 İl Genel Meclisi Üyesinin % 0.8'i ve 1994 yılında ise 30.334 İl Genel Meclisi Üyesinin % 0.8'i kadınlardan oluşmuştur.

1984 yerel seçim sonuçlarına göre, Belediye Meclisi Üyelerinin yalnızca % 0.6'sı kadındır. 1989'da bu oran % 0.7 iken, 1994'de % 0.1 olmuştur.

1984 yılında seçilen Belediye Başkanları arasında hiç kadın bulunmaz iken, 1989 yılında Belediye Başkanlıklarının % 0.2'si, 1994 yılında ise % 0.4'ü kadındır.

1984, 1989 ve 1994 yerel seçim sonuçları karşılaştırıldığında sadece Belediye Başkanlıklarında oransal bir artış olduğu, genelde bir artış sözkonusu olmadığı görülmektedir. Bu durum kadınların siyasal yaşama katılma konusunda yukarıda belirtilen (a fıkrası) engellerin hala mevcut olduğunun bir göstergesidir.

Bununla birlikte Türkiye'de kamu sektörü, son derece nitelikli bir kadın kesimini bünyesinde barındırmaktadır. Yüksek eğitim görmüş kadınların başlıca çalışma alanı kamu sektörüdür. Buna karşılık, kamu yönetimi karar mekanizmalarında kadınların sayısı oldukça düşüktür (Bkz. Madde: 11).

1986 yılından önce yasal bir engel olmadığı halde kadınlar hakim olmakta çok zorlanırken, bu tarihten sonra, % 10 oranında kadının hakim olması teamül haline gelmiş, ancak 1991 yılından itibaren kadınların hakim olmasının önündeki geleneklerden kaynaklanan engellerin kalkmış olmasından dolayı bu teamüle ihtiyaç kalmamıştır. Son yıllarda açılan sınavları kazanan her kadın hakim olarak atanmakta ve kadın hakim sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

Türkiye'deki Hakim ve Savcıların toplam sayısı 7.446'dır. Kadın Hakim ve Savcıların sayısı 1.287 olup, toplam içindeki oranı % 17'dir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde toplam 483 kadın subay ve 4654 kadın sivil memur olarak görev yapmaktadır. 1960 yılında alımına son verilen kadın subayların 1982 yılında tekrar istihdamına başlanmıştır.

Türkiye'de 1994-1995 öğretim yılı verilerine göre, 53 resmi, 8 özel olmak üzere toplam 61 üniversite bulunmaktadır. Üniversitelerde toplam 43.103 öğretim

elemanı görev yapmaktadır. Öğretim elemanlarının 14.369'u kadın, 28.734'ü erkektir. Kadın öğretim elemanlarının tüm öğretim elemanlarına oranı % 33.3'dür. Kadın öğretim elemanlarının % 8.4'i Profesör, % 7.2'si Doçent, % 10.3'ü Yardımcı Doçent, % 12'si öğretim görevlisi, % 14.1'i Okutman, % 4.3'ü Uzman, % 43.5'i Araştırma Görevlisi, % 0.1'i Çevirmen ve eğitim-öğretim planlamacıdır. Ayrıca bir üniversitenin rektörü de kadındır.

Hızla gelişen ülkemizde yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma yaşamında da kadınların statüsünün geleneksel çizgi dışına çıkmaya başladığı bir gerçektir. Bu bağlamda kamu sektöründe kadınlar üst düzey görevlerde giderek daha fazla yer almaktadır.

Türkiye'deki toplam 806 Kaymakamın 3'ü, 118 Kaymakam adayının da 4'ü kadındır.

Yüksek yargı organlarından Danıştay'ın Başkanı kadındır ve Danıştay'ın 16 kadın üyesi bulunmaktadır. Ayrıca Danıştay'da 23 kadın Danıştay Savcısı, 65 kadın da Danıştay Tetkik Hakimi olarak görev yapmaktadır

Yargıtay'ın 13 üyesi kadındır ve 2 kadın, Yagıtay'da Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır.

11 asil, 4 yedek olmak üzere toplam 15 üyesi olan Anayasa Mahkemesinin 1 asil 2 yedek olmak üzere 3 üyesi kadındır.

***c) Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak.***

Türkiye'de profesyonel mesleklerde çalışan kadınlar özellikle eczacılık, hekimlik, diş hekimliği ve avukatlık mesleklerinde yoğunlaşmaktadır. Bazı mesleklerde ve meslek kuruluşlarında kadınların durumu aşağıda belirtilmektedir.

Türkiye'de Barolar Birliğine kayıtlı toplam avukat sayısı 32.059'dur. Bu sayının 9.202'sini kadın avukatlar oluşturmaktadır. Kadın avukatların tüm avukatlar içindeki oranı % 29'dur.

Türkiye genelinde noterlik hizmetini yürüten 1.347 kişi vardır. Bunların 209'u kadındır. Kadın noterlerin tüm noterler içindeki oranı % 15.5'dir.

Türkiye'de değişik amaçlarla kurulmuş hükümet dışı kuruluşlardan dernek statüsünde olanların sayısı 20.368'dir.

Türkiye'de gönüllü kadın kuruluşları çok farklı tarihi birikimlere ve heterojen bir yapıya sahiptir. Kadın konusuna duyarlı birçok dostluk, kültür, yardım derneğinin yanı sıra, çalışmalarını sadece kadın konusunda yoğunlaştırmış olan 211 dernek ve kuruluş bulunmaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra, tüzel kişiliğe sahip olan kadın kuruluşları dışında, her alanda kamuoyu yaratmak ve kadın-erkek eşitliği konusunu sürekli gündemde tutarak bu bağlamda çözümler üretmeye yönelik kampanyalar düzenleyen tartışma platformları, kadın hareketi içerisinde önem kazanmıştır. Bunun yanı sıra 1990 yılından sonra, çalışmalarını sadece kadına yönelik şiddet konusunda odaklaştıran merkezler de kurulmaya başlamıştır. 1990 yılında kurulan "Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı" da kadın konusu ile ilgili her türlü araştırma malzemesinin, yayınların, istatistiki verilerin, yasa metinlerinin gazete ve belgelerin topluca bir yerde bulunması amacını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır.



Hükümet dışı kuruluşlardan kadın konusunda çalışanların büyük bir bölümü, hükümet programlarını ve kadına ilişkin oluşturulan politikaları etkiledikleri gibi, kadının sosyal, ekonomik ve siyasi konularda kararlara katılımını artırmak, kalkınma sürecine entegrasyonunu sağlamak amacıyla çeşitli projeler hazırlamakta, seminerler, konferanslar, açikoturumlar düzenlemekte, kadının eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla çalışmalar yapmakta ve kadına ilişkin konularda kamuoyu yaratmada aktif rol almaktadırlar.

#### **MADDE 8**

***Taraf Devletler, kadınlara, erkeklerle eşit şartlarda ve hiçbir ayırım gözetmeksizin, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.***

Türkiye'de kadın ve erkeklerin eşit koşullarda ülkemizi yurt dışında temsil etme hakkı olmasına rağmen, uygulamada bu statüdeki kadın sayısı erkeklere oranla çok azdır. 1992 yılı içerisinde ülkemizi temsilen yurt dışına çıkan kamu görevlilerinin toplam sayısı 7.846'dır. Bu rakam içinde erkek görevlilerin sayısı 6.402, kadın görevlilerin sayısı 1.444'dür. Yurt dışına ülkemizi temsilen görevli olarak çıkan kadınların oranı % 18.4'dür.

Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi, Birleşmiş Milletler Viyana Ofisi Nezdinde Daimi Temsilcisi ve Stockholm Büyükelçisi kadındır. Konsolos ve Müsteşar düzeyinde ülkemizi temsil eden kadınların sayısı 17'dir.

Bazı uluslararası kuruluşlarda da ülkemizi kadınlar temsil etmektedir; Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Aile Sağlığı Bölümü Direktörü, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddeler Programı Asya Pasifik Direktörü, Birleşmiş Milletler INSTRAW Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Türkiye'den bir kadındır. Ayrıca Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nde 1993-1996 yıllarında ülkemizden bir kadın görev yapmış olup, 1996-2000 yılları için de yine ülkemizden başka bir kadın, üye olarak seçilmiştir. Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Konseyi Eş Başkanlığına ülkemizden bir kadın seçilmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerindeki kadın subaylar NATO Kadın Askerler Komitesi'nde temsil edilmekte olup, 1995 yılında Komite Başkan Yardımcılığına seçilen bir Türk kadın Subay halen bu görevini sürdürmektedir.

Bunun yanı sıra, doğrudan doğruya hükümetin temsilcisi olmamakla beraber, Türkiye'deki bazı gönüllü kadın kuruluşlarının da, uluslararası gönüllü kuruluşlarda kadın temsilcileri bulunmaktadır.

Ayrıca, Eylül 1994 tarihinde Kahire'de gerçekleştirilen "Nüfus ve Kalkınma Konferansı"na, Mart 1995 tarihinde Kopenhag'da gerçekleştirilen "Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi"ne, ve benzeri uluslararası toplantılara katılan Türkiye Delegasyonu daha çok kadınlardan oluşmuştur. Türkiye, Eylül 1995 tarihinde Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansına, gerek kamu görevlilerinin, gerekse gönüllü kuruluş temsilcilerinin geniş bir şekilde yer aldığı delegasyonla katılmıştır.

#### **MADDE 9**

**1- Taraf devletler, tabiiyetin kazanılmasında, değiştirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tabiiyetini değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak tabiiyet değiştirmesine, tabiiyetsiz kalmasına veya kocanın tabiiyetini zorla almasına yol açmamasını temin edeceklerdir.**

Türk vatandaşlığının edinilmesi ve terkedilmesine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda kadın-erkek ayırımına yönelik olarak, yabancı ile evlenen Türk kadınının kocasının tabiiyetine geçmek istemesi halinde Türk vatandaşlığını kaybedeceğine ilişkin hüküm bulunmaktadır. Kadının boşanması halinde Türk vatandaşlığına geçebilme süresi 3 yıl olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin bu konuda anlaşmaya koyduğu çekince, Vatandaşlık Kanunu'nda gerekli değişiklik yapıldığında kaldırılabilir.

**2- Taraf Devletler, çocukların tabiiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır.**

Türkiye Çocuk Hakları sözleşmesini 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ancak, 4 Aralık 1994 tarihinde 17,29 ve 30.maddelerine Lozan Antlaşması ve Anayasa kapsamında çekince koyarak kabul etmiştir.

4058 sayılı Yasa ile yürürlük kazanarak iç hukuk kuralına dönüşen sözleşmenin Türkiye'de uygulanması ile sorumlu koordinatör kuruluş Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'dur.

Sözleşmenin 7.maddesinde çocuğun isim ve vatandaşlık hakları 8.maddesinde ise kimliğin korunması hakları düzenlenmiştir. İsim ve vatandaşlık haklarının düzenlendiği 7.madde ile; çocuğun doğuştan itibaren bir isim alma hakkına sahip olduğu, çocuğun vatandaşlık edinme ana-babasını mümkün olduğu ölçüde tanıyıp bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca, çocuğun tabiiyetsiz kalması durumunda taraf devletlerin kendi ulusal hukukları ve uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt edecekleri hükmü yer almıştır.

Kimliğin korunması başlıklı 8.maddede; devletin çocuğun kimliğini korumakla, eğer gerekiyorsa bu kimliğin temel öğelerini yeniden oluşturmakla görevli olduğu belirtilmiştir.

Yine sözleşmenin 5. ve 18.maddelerinde ebeveynin çocuğa yol göstermesi ve sorumlulukları yer almıştır. Madde 18 de ana ve babanın çocuğun yetiştirilmesinde ortak ve birinci elden sorumluluk taşıdığı ve devletin çocuk yetiştirme alanında gerekli desteği ana-babaya sağlayacağı hükmü getirilmiştir.

Sözleşmeye göre "Taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler".

Bu sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için taraf devletlerin ana-baba ve yasal vasilerine ve görevli kuruluşlara her türlü yardımı yapacağı hükmüne yer verilmiştir.

Yasalarımızda sözleşme doğrultusunda çocuğa vatandaşlık hakkı tüm boyutlarda sağlanmaktadır.

Türk Vatandaşlık Kanunu, 1.maddeden 18.maddeye kadar "Vatandaşlığın Kazanılması" hükümlerini içermektedir.

Çocuğun isim ve vatandaşlık hakkına ilişkin olarak Anayasa'nın 66.maddesi bu hükmü güvence altına almıştır. Türk Medeni Kanunu'nun 259, 39, 264/3, 311.1, 312.maddeleri ile 1589 sayılı Nüfus Kanunu'nun 2, 5, 7, 16, 18.maddeleri bu konuyu düzenlemektedir. Çocuğun kimliğinin korunması da dahil olarak Anayasa'nın 12.maddesi "Kimliğin Korunması"nı düzenlemiştir. Türk Medeni Kanunu'nun 23.maddesinden 34.maddesine kadar şahsiyetin himayesine yönelik düzenlemeler yer almaktadır.

### **BÖLÜM III**

#### **MADDE 10**

*Taraf Devletler, özellikle aşağıdaki konularda kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayırımı önleyen bütün uygun tedbirleri alacaklardır:*

*a- Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit şartların sağlanması,*

Ülkemizde kız öğrencilerin okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek öğretime girişini engelleyen yasalar bulunmamaktadır. Ancak, ülkenin az gelişmiş bölgelerinde kadın-erkek okullaşma oranlarındaki fark gelişmiş bölgelere oranla daha belirgindir. Kız çocuklarının işgücünden daha fazla yararlanılması, erken evlilikler, okula geç başlama, kızların eğitime ilişkin güdülenme eksikliği, kızların okula gitmelerine yönelik direnç gösterilmesi v.b. ataerkil değer yargıları ve uygulamaları ayrıca müfredatın içindeki cinsiyetçi olumsuzluklar, eğitimin maliyetinin yüksekliği özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kız çocuklarının eğitimini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Bazı okulların çeşitli nedenlerle (güvenlik, iç göç vb) kapalı olması ve öğrencilerin çevredeki yakın yerleşim merkezlerindeki okullara taşınması ama kızların bundan yeterince yararlanamaması sorunu da devam etmektedir.

Ülkemizde devlet okullarında eğitim ve öğretim parasız yapılmaktadır. Daha önceki raporumuzda da belirtildiği gibi 5 yıllık ilkökul eğitimi zorunludur. Daha sonraki eğitim kurumlarına kızların devamında yasal bir engel yoktur. Ancak ataerkil toplum yapımızın uzantısı olan geleneksel değerler erkek çocuğunu öne çıkartmakta bu durum da kızların eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Yurt çapında gerekli ve yeterli eğitim altyapısının, ülkenin ekonomik koşulları nedeniyle oluşturulamaması da bu olumsuzluğu artırmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana temel eğitimin zorunlu olduğu Türkiye'de, 1990 yılında 15+ yaş kadın nüfusun %30.7'si, erkek nüfusun %10.1'i okur-yazar değildir. 1985 yılı verilerine göre bu oranlar kadınlar için %34.8, erkekler için %12.4'tür. Bu durum beş yıllık zaman dilimindeki belirgin bir gelişmeyi göstermektedir. Okur-yazar olmayanların yaş grubuna göre oranına bakıldığında, erken yaşlara doğru okur-yazar olmayanların hızla azaldığı, fakat erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların aleyhine bir durum olduğu gözlenmektedir.

Tablo:..... Yaş grubuna ve cinsiyete göre okur-yazar olmayan oranı (%)

| <b>Yaş Grubu</b>                         |             |      |     |      |      |      |      |      |
|------------------------------------------|-------------|------|-----|------|------|------|------|------|
| Toplam 15-19 20-29 30-39 40-49 50-59 60+ |             |      |     |      |      |      |      |      |
|                                          | <b>1985</b> |      |     |      |      |      |      |      |
| Kadın                                    |             | 34.8 | 8.5 | 9.0  | 17.8 | 33.4 | 44.9 | 67.4 |
| Erkek                                    |             | 12.4 | 4.3 | 4.1  | 5.9  | 14.0 | 26.6 | 45.1 |
|                                          | <b>1990</b> |      |     |      |      |      |      |      |
| Kadın                                    |             | 30.7 | 5.2 | 15.0 | 24.2 | 40.5 | 59.2 | 75.6 |
| Erkek                                    |             | 10.1 | 3.3 | 3.5  | 4.4  | 9.5  | 22.4 | 39.6 |

Kaynak:Genel Nüfus Sayımları (DİE)

Zorunlu 5 yıllık ilköğretimde kız-erkek okullaşma oranları birbirine yakındır. Bu oranlar 1994-1995 öğretim yılında kızlarda %88.6, erkeklerde %92.6'dır. Ancak, ilköğretim sonrası eğitim kurumlarına devamda kızlarda erkeklere oranla daha hızlı bir düşüş olmakta ve eğitimden yararlanmada eşitsizlik eğitim kademeleri yükseldikçe artmaktadır. Örneğin ortaokula geçiş oranları 1994-1995'de kızlar için %59.1 iken erkeklerde %78.2'dir.

Ülkemizde 1327 bağımsız ortaokula karşılık 5829 ilköğretim okulunda 8 yıllık eğitim-öğretim yürütülmektedir. İlköğretim okullarında okuyan 4.079.816 öğrencinin % 47'si kız, % 53 'ü ise erkektir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 1996-2000 dönemi sonunda ilköğretim çağ nüfusunun % 100'nün 8 yıllık ilköğretime kavuşturulması öngörülmektedir. Bu da 4. Dünya Kadın Konferansında taahhüt ettiğimiz 2000 yılına kadar kadın okur-yazarlığının %100'e çıkarılması hedefine ulaşılması için alınan en önemli hükümet kararlarından birisidir.

Tablo:.....

| <b>Cinsiyete göre okullaşma oranı(%)</b> |           |              |              |
|------------------------------------------|-----------|--------------|--------------|
|                                          |           |              |              |
|                                          |           | <b>Kadın</b> | <b>Erkek</b> |
| <b>İlkokul</b>                           | 1990-1991 | 90.6         | 96.6         |
|                                          | 1994-1995 | 88.6         | 92.6         |
| <b>Ortaokul ve dengi</b>                 | 1990-1991 | 46.0         | 75.3         |
|                                          | 1994-1995 | 54.5         | 76.0         |
| <b>Lise ve dengi</b>                     | 1990-1991 | 30.0         | 46.6         |
|                                          | 1994-1995 | 39.5         | 59.0         |
| <b>Fakülte ve yüksekokul</b>             | 1990-1991 | 8.9          | 16.5         |
|                                          | 1994-1995 | 13.8         | 21.3         |

Kaynak:Genel Nüfus Sayımları (DİE)

Türkiye'de ilkököl sonrası eğitim; "mesleki-teknik" ve "genel" olarak ikiye ayrılmaktadır. Mesleki ve teknik öğretim kurumlarında genel olarak kız öğrenci katılımı erkeklerden düşüktür ve eğitim kademesi yükseldikçe okullaşma oranları arasındaki fark açılmaktadır. 1994-1995 öğretim yılında genel ortaokul ve liselerde kız öğrenci oranı % 40.1 iken, mesleki-teknik ortaokul ve liselerde % 38.1'dir. Mesleki ve teknik okullarda kız öğrenci oranı 1991-1992 öğretim yılında ise % 35.2 idi.

Ayrıca piyasada iş bulma ve gelir getirici faaliyetlere yöneltme amacını taşıyan mesleki ve teknik eğitim, kız çocukları açısından giderek amacından uzaklaşmaktadır. Kız teknik eğitim okullarına yeni kayıt yaptıran kız öğrencilerin mesleki ortaokul ve liselere yeni kayıt olan kız öğrenciler içindeki oranı, 1990-1991 öğretim yılında % 26.0, mesleki ve teknik eğitim içinde yer alan din eğitimi okullarına yeni kayıt yaptıran öğrencilerin oranı ise %32.3'tür. Aynı oranlar 1994-1995 öğretim yılında kız teknik eğitimi için % 25.6'ya az farkla gerilerken, din eğitimi için % 41.8'e yükselmiştir. Geleneksel kadın rolünü pekiştirdiği varsayılan bu eğitimler dışında kalan, ticaret turizm, sağlık, konservatuvar, adalet, tarım vb. mesleki eğitim veren okullara yeni kayıt yaptıran kız öğrenci oranı 1990-1991 öğretim yılında % 41.7 iken, 1994-1995 öğretim yılında % 32.6'ya gerilemiştir.

Yüksek öğrenime kızların katılımı da, yıllar içinde artış göstermekle birlikte, erkeklerle eşitlikten çok uzak oranları yansıtmaktadır. 1982-1983 ders yılında yüksek öğrenimde kız öğrenci oranı %31.35 iken, 1994-1995'de bu oran %38.46'ya yükselmiştir. Buna koşut bir biçimde yüksek öğrenimden mezun olan kız öğrenci oranlarında da artış vardır . Ancak her iki rakam da kızların yüksek öğrenimdeki paylarının, toplamın 1/3'ü civarında olduğuna işaret ederek, eşitsizliği vurgulamaktadır.

Türkiye'de yüksek öğrenimin bütün dallarına kadın katılımı vardır. Kadınların sembolik denilebilecek biçimde az katılımı olan hiçbir yüksek öğrenim dalı yoktur. Ancak, bilim dallarına göre bakıldığında kadın-erkek dağılımı eşit değildir.

Çeşitli yüksek öğrenim kurumlarına kadınların katılım oranları 1994-1995 yılı verilerine göre aşağıdaki şekilde dağılmaktadır.

Ev ekonomisi (%80);

Tıp ve sağlık işleri (%64);

Kitle iletişimi ve dökümantasyon (%62);

Ticari sanat ve Endüstriyel programlar (%55);

Doğal bilimler (%45)

Beşeri bilimler (%37);

Mühendislik (%20)

Bu dağılım, yüksek öğrenimde kızların en yüksek oranda bulundukları alanların geleneksel değerlerce "kadına uygun" diye düşünülen mesleklerde yoğunlaştığını göstermektedir.

Son 10 yılda bu dağılımda ciddi bir niteliksel değişim görülmemekle birlikte bazı ilginç farklar söz konusudur. Örneğin, 1982-1983'den 1990-1991'e gelirken en fazla artış kadınların zaten yoğun olduğu beşeri bilimler, güzel sanatlar ve eğitim gibi geleneksel alanlarda olmuş, ancak hiç de geleneksel olmayan ticaret ve iş

yönetimi alanındaki kadın oranı da önemli bir sıçrama göstermiştir. (1994-1995 öğretim yılında bu alanda kızların oranı %35'tir.)

Geleneksel olarak kadın alanı diye düşünülmeyen bir diğer alan olan mühendislik alanında öğrenci olan kızların oranları 1982-1983'te %18.7 iken, 1992-1993'de %24'e yükselmiştir. Ancak genel olarak oldukça yüksek sayılabilecek bu oranlar ve son on yıldaki artış "mühendislik" genel kategorisi içinde yer alan farklı dalların niteliği ile de ilgilidir. Örneğin bu kategoride değerlendirilen mimarlık ve şehir planlamasındaki kız öğrenci oranı %50'dir.

Lisansüstü eğitime katılımda kadın-erkek ayrımı yapılmamaktadır. Yüksek lisans ve doktora yapan kız öğrencilerin oranları erkeklerle eşit olmamakla beraber oldukça yüksektir. 1994-1995 öğretim yılında yüksek lisans öğrencilerinin % 36.56'sı, doktora öğrencilerinin ise % 35.52'si kız öğrenci idi.

Yüksek lisans ve doktora yapmak amacıyla 1990-1995 yıllarında yurtdışına gönderilen ve halen eğitimlerini sürdüren araştırma görevlilerinin %19'nu kız öğrenciler, % 81'ini ise erkek öğrenciler oluşturmakta olup, kız öğrencilerin bu programlara katılım oranı istenilen düzeyde değildir.

Üniversitelerimizde görev alan kadın öğretim elemanı oranı yüksektir. Tüm öğretim elamanları içinde kadın öğretim elemanı oranı 1994-1995 öğretim yılında %32.79 dur. Öğretim üyelerinin ünvanlarına göre dağılımı ise aşağıdadır.

**Tablo:1994-1995 Öğretim Yılında Üniversitelerimizde  
Görev Alan Öğretim Elemanları İçinde  
Kadın Öğretim Elemanı %**

Profesör 20.48

Doç.Dr. 29.28

Yrd.Doç.Dr. 26.67

Öğretim Gör. 29.04

Okutman 56.49

Araştırma Gör. 35.38

Uzman 39.25

Çevirici 56.00

Kaynak:YÖK İstatistikleri

Üniversitelerimizde görev yapan kadın öğretim elemanlarının bilim dallarına göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranla ( %30) sağlık bilimlerinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Dördüncü Dünya Kadın Konferansındaki taahhütlerimizden birisi olan ilköğretimin 8 yıla çıkarılmasına ilişkin yasalarda değişiklik yapılması çalışmaları sürdürülmektedir.

XV. Milli Eğitim Şurası'nda (Türk Milli Eğitiminin niteliği, yapılanması ve bütçesi gibi konularda ülke çapında katılımcıların görüşlerinin tartışıldığı ve hükümet programlarına tavsiye kararlarının alındığı toplantı) zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin en az 8 yıla çıkarılması için tavsiye kararı alınmıştır. Zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin yukarıda belirtilen nedenlerle özellikle eğitime devamda daha fazla güçlük çeken kız çocukları açısından daha yararlı olacağı beklenmektedir.

***b- Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina ve malzemesine sahip olmaları,***

Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmalarını ve aynı sınavlara katılmalarını engelleyici bir durum yoktur. Her türlü bina ve malzeme kullanımında cinsiyet farkı bulunmamaktadır. Özellikle Yüksek Öğrenimde okuyan öğrenciler, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı yurtlardan erkeklerle eşit şartlarda yararlanmaktadırlar. 1995-1996 yıllarında yurtlarda barınmakta olan 155.754 öğrencinin 69.434'ü ( % 45) kız, 86.320'si (%55) ise erkek'tir.

***c- Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metodlarının bu amaca göre düzenlenmesi,***

Konuyla ilgili gelişmeler 5. maddede ele alınmıştır.

***d- Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması,***

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında okumak isteyen maddi imkanlardan yoksun öğrencilere parasız yatılı okuma ile burslu okuma için maddi destek verilmektedir. Bunlardan yararlanmak için T.C. vatandaşı olmak, maddi imkanları kısıtlı olmak ve yapılan sınavda başarılı olmak şartları aranmaktadır. Parasız yatılı ve burslu okuma imkanlarından cinsiyet farkı gözetilmeden tüm öğrenciler yararlanma hakkına sahiptir.

1995-1996 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığından burs alan öğrencilerin % 33'ü kız, % 67'si erkek'tir.

Ülkemizde Yüksek öğrenimde okuyan öğrencilere Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından öğrenim ve katkı (harç) kredisi verilmektedir. Bu kredilerin verilmesinde ailenin ekonomik durumu göz önüne alınmakta olup cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır.

**Tablo:..... 1995-1996 Yıllarında Katkı (Harç) ve Öğrenim Kredilerinden Faydalanan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı**

Kız % Erkek % Toplam

Öğrenim Kredisi 104.500 44 132.943 56 237.443

Katkı Kredisi 115.218 45 140.824 55 256.042

Kaynak:Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü

***e- Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik yetişkin işlevsel okuma-yazma öğretim programları dahil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi,***

***f- Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi,***

Dördüncü Dünya Kadın Konferansında taahhüt ettiğimiz kadın okuryazarlığının % 100 'e çıkarılmasına yönelik olarak özellikle okumaz-yazmaz oranının yüksek

olduğu 24 yaş ve üstü kadınlar için Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü yaygın eğitim faaliyetleri dışında çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar okuma-yazma, sağlık, ana-çocuk sağlığı, aile planlaması, beslenme ve ev ekonomisi, gelir getirici beceri kazandırma kursları düzenlemektedir.

Örgün eğitime hiç girmemiş ya da belirli bir aşamadan sonra ayrılmış genç kız ve kadınlarımız için yaygın eğitim faaliyetleri bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığının koordinasyonunda pilot uygulama çalışmaları yürütülmekte olan Sektörlerarası Gönüllü Eğitimi faaliyetleri içinde kızların okula gönderilmesi ve okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi amacına yönelik modüller (öğretim birimi) aracılığıyla toplumun bilinçlendirilmesi sağlanmaktadır.

Okuldan erken ayrılan kız ve kadınlara beceri eğitimi verilerek gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmeleri, kooperatifleşmeye teşvik edilmeleri sağlanmaktadır.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1994-1995 öğretim yılından itibaren okuldan erken ayrılan kızlara da önemli bir eğitim imkanı hazırlayan Açık Lise uygulaması başlatılmıştır.

1994-1995 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan okuma-yazma kurslarına 8439 kadın katılmıştır, 1995-1996 eğitim-öğretim yılında açılan okuma-yazma kurslarına ise; raporumuzun hazırlanma tarihi olan Temmuz 1996 tarihine kadar 8671 kadın katılmıştır.

Türkiye'de kadınlar meslek ve beceri kazandırmaya yönelik yaygın eğitim merkezlerinin sunduğu programlara yoğun şekilde katılmaktadırlar.

Kadınların yaygın eğitime katılma oranlarına bakıldığında ise ilk sırayı Pratik Kız Sanat Okulları ve Olgunlaşma Enstitüleri almaktadır.

#### **Tablo:.... Alanlara Göre Yaygın Eğitimde Kadınların Yer Alma Oranları Şöyledir**

##### **ALAN KURSIYER % ÖĞRETMEN %**

Pratik Kız Sanat Okulları 100 100

Olgunlaşma Enstitüleri 100 100

End.Pratik San.Okull. 5.56 0

Yetişkin Teknik Eğt.Mer. 0.0 0

Mesleki Eğt.Mer. 8.87 0

Halk Eğt.Mer. 84.37 61.57

Çıraklık Eğt.Mer. 0.0 5.17

Özel Kurslar 18.88 12.04

Özel Dersaneler 39.81 30.56

Açılan Meslek Kursları 41.45 0

Kur'an Kursları 63.03 38.62

TOPLAM 56.65 31.48

Kaynak:1991-1992 Yaygın Eğitim İstatistikleri (DİE)

#### ***g- Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine faal olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması,***

Ülkemizde geleneksel değer yargıları, kızların okullaşma oranlarının erkeklere göre düşüklüğü, kızların okulu erken yaşlarda terketmesi, kız çocuklarının spor ve beden eğitimi faaliyetlerine katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu eşitsizlik



yüksek öğrenimde de devam etmektedir. Spor ve beden eğitimi faaliyetleri kızlara uygun bir alan olarak görülmemekte olup, bunu ailenin ve kitle iletişim araçlarının olumsuz tutumu desteklemektedir.

***h- Kadınların ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi temin etmeleri.***

Konuyla ilgili gelişmeler 12. maddede ele alınmıştır.

#### **MADDE 11**

***1-Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayırımı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:***

***a) Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı,***

1982 tarihli Anayasamızın 49. maddesinde, kadın-erkek bütün insanlar için vazgeçilmez olan çalışma hakkı güvence altına alınmıştır: Söz konusu maddede "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır" denilmektedir.

Anayasamızın 70. maddesi kadın-erkek herkesin eşit şartlar altında işe girmesini, kadın ve erkek arasında bir ayırım yapılmamasını güvence altına almaktadır. Söz konusu maddede "Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilmez" hükmü yer almaktadır.

Türkiye, çalışma hakkını güvence altına alan önemli uluslararası sözleşmelerden Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Sosyal Şartı ile Uluslararası Çalışma Teşkilatı'nın pek çok sözleşmesini onaylamıştır. Onaylanan ILO Sözleşmelerinden bazıları;

- 1.6.1937 tarihinde imzalanan 45 sayılı "Her Nevi Maden Ocaklarında Yeraltı işlerinde Kadınların Çalıştırılmamaları" hakkındaki sözleşme,
- 13.12.1966 tarihinde imzalanan 111 sayılı "İş ve Meslek Bakımından Ayırım" hakkındaki sözleşme,
- 13.12.1966 tarihinde imzalanan 100 sayılı "Eşit Değerde İş İçin Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği" hakkındaki sözleşme,
- 9.11.1976 tarihinde imzalanan 122 sayılı "İstihdam Politikasıyla İlgili" sözleşmedir.

1993 yılından itibaren onaylanan ve kadın çalışanlar açısından önem taşıyan diğer sözleşmeler şunlardır:

- 8.1.1993 tarihinde imzalanan 87 Sayılı "Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması" Sözleşmesi,
- 8.1.1993 tarihinde imzalanan 142 Sayılı "İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri" Sözleşmesi,
- 8.1.1993 tarihinde imzalanan 151 Sayılı "Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunması ve Çalışma Koşullarının Belirlenmesi İşlemleri" Sözleşmesi,
- 10.8.1994 tarihinde imzalanan 158 Sayılı "İş İlişkisinin İşverence Sona Erdirilmesi" Sözleşmesi.

Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı' nın Uygun Bulunduğuna Dair 16.6.1989 tarih 3581 sayılı Kanun ile Avrupa Sosyal Şartı' nın II. Bölümünde yer alan " Çalışma Hakkı" başlıklı I. maddesinin tüm fıkralarını aynen onaylamış bulunmaktadır.

***b) İstihdam konularında eşit seçim kısıtları uygulanması da dahil, erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı,***

Ülkemizde son on yılda yaşanan hızlı toplumsal gelişmeye rağmen, istihdamda kadınlar lehine bir gelişme olmamıştır. Kadınları çalışma yaşamına katılmaktan alıkoyan veya çalışanların meslekten uzaklaşmalarını gerektiren en önemli nedenlerden biri, hem çalışma yaşamına girerken hem de girdikten sonra karşılaştığı cinsiyete dayalı ayrımcılıktır.

Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım olanakları artmakla birlikte, halen eğitimin her kademesinde kadınlar aleyhine bir eşitsizlik sözkonusudur. Aynı eğitim düzeyinde olsalar da iş piyasasında iş ve mesleklerin "Kadın İşleri" ve "Erkek İşleri" olarak farklı toplumsal kabul görmesinden dolayı kadınlar ancak geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta, açık iş olmasına rağmen erkek işlerine başvuramamaktadırlar. Yasalarımızda meslek seçimi ve mesleğe alınmada cinsiyete dayalı ayrımcılık olmamasına karşın, uygulamada kadınların bazı mesleklere alınması(Ör:Müfettişlik) ve karar mekanizmalarına getirilmeleri engellenmektedir.Böylece kadınlar daha düşük statülü, düşük ücretli, süresiz ve geçici çalışmaya ve hatta sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaya razı olmaktadır. Ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılmaları ve idari yapının yeniden düzenlenmesi dönemlerinde emeklilik hizmet süreleri dolan kadınların istekleri dışında emekli edilmeleri başlıca ayrımcılık örnekleridir.

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımlarının gerek kadınlar gerekse aile ve ulusal ekonomi için önemli olduğu tüm ilgili çevrelerce kabul edilmekle birlikte, kadınların işgücüne katılımı konusunda hem istenilen düzeye hem de istenilen niteliklere ulaşamamıştır.

Yasalardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların oluşamaması nedeniyle Türkiye'de kadının işgücüne katılımı erkeklere göre çok düşüktür ve zaman içerisinde kadının işgücüne katılımı azalmıştır. Ekim 1990'da %34.0 olan kadının işgücüne katılımı oranı , Ekim 1995'te %30.7'ye gerilemiştir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı aynı dönemde %75.3'ten %71.2'ye gerilemiştir. Kırdaki, tarım sektöründe, yoğunlukla aile işletmelerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın, göçle kente geldiğinde, kent işgücü piyasasına girememekte, işgücü dışında kalarak genellikle ev kadını olmaktadır. Bu olgu hem kırdaki, hem de kentte kadının işgücüne katılımını azaltmaktadır.İşgücüne katılmayan 14.092.000 kadının 10.415.000'i (%73.9) işgücüne katılmama nedeni olarak "Ev Kadını" olmalarını göstermektedir.

**Tablo 7**  
**İşgücü Göstergeleri (%)**  
(12 ve daha yukarı yaşlar)

**A: Toplam B: 12-24 yaşında lise ve daha yüksek okul mezunu**

|  |  |                  |  |                  |
|--|--|------------------|--|------------------|
|  |  | <b>Ekim 1990</b> |  | <b>Ekim 1995</b> |
|--|--|------------------|--|------------------|

|                                                              |   | Kadın | Erkek |  | Kadın | Erkek |
|--------------------------------------------------------------|---|-------|-------|--|-------|-------|
| <b>TÜRKİYE</b>                                               |   |       |       |  |       |       |
| İşgücüne katılım oranı(%)                                    | A | 34.0  | 75.3  |  | 30.7  | 71.2  |
| İşsizlik oranı(%)                                            | A | 7.5   | 7.5   |  | 6.8   | 6.6   |
|                                                              | B | 41.3  | 28.2  |  | 37.3  | 22.0  |
| Eksik istihdam/işgücü oranı(%)                               | A | 1.9   | 9.4   |  | 2.7   | 7.9   |
|                                                              | B | 4.8   | 8.4   |  | 2.9   | 11.0  |
| <b>KENT</b>                                                  |   |       |       |  |       |       |
| İşgücüne katılım oranı(%)                                    | A | 17.0  | 72.3  |  | 15.5  | 66.6  |
| İşsizlik oranı(%)                                            | A | 21.0  | 8.6   |  | 18.9  | 8.0   |
|                                                              | B | 43.8  | 29.7  |  | 38.1  | 23.0  |
| Eksik istihdam/işgücü oranı(%)                               | A | 5.0   | 8.7   |  | 4.6   | 6.6   |
|                                                              | B | 6.8   | 5.8   |  | 2.4   | 7.7   |
| <b>KIR</b>                                                   |   |       |       |  |       |       |
| İşgücüne katılım oranı(%)                                    | A | 51.9  | 78.8  |  | 48.7  | 77.0  |
| İşsizlik oranı(%)                                            | A | 2.9   | 6.3   |  | 2.1   | 5.1   |
|                                                              | B | 35.2  | 25.7  |  | 34.8  | 20.4  |
| Eksik istihdam/işgücü oranı(%)                               | A | 0.9   | 10.2  |  | 1.9   | 9.3   |
|                                                              | B | 0.0   | 12.9  |  | 4.7   | 16.3  |
| <b>Kaynak: Hanehalkı işgücü Anketi, Ekim 1990-1995 [DİE]</b> |   |       |       |  |       |       |

Kent, kadın işgücü açısından çok olumsuz bir yapı yansıtmaktadır. Kent- kır karşılaştırmasında, kadının kentte işgücüne katılımı çok düşük, işsizlik oranı çok yüksektir. Ekim 1995 verilerine göre kentte kadının işgücüne katılma oranı %15.5 (erkekler için %66.6), işsizlik oranı %18.9 (erkekler için %8.0) olup işsizlerin %43.1'inin iş arama süreleri bir yıldan fazladır. Kırdaki ise kadınların işgücüne katılım oranı %48.7 (erkekler için %77.0) ve işsizlik oranı %2.1 (erkekler için %5.1) dir. Kentlerde kadın işsizliğinin yüksek oranı, kadınların iş bulmada erkeklerle kıyasla çok daha fazla güçlüklerle karşılaştığının göstergesidir

Türkiye'nin temel sorunlarından biri de **genç eğitimli işsizliği**dir. Bu sorun en çok kadınları etkilemektedir. Ekim 1995 verilerine göre; 15-24 yaş grubunda lise ve daha yüksek okul mezunu kadınların %37.3'ü işsizdir ve bu oran kentte %38.1, kırdaki ise %34.8'dir. Aynı oranlar erkekler için sırasıyla Türkiye genelinde %22.0, kentte %23.0, kırdaki %20.4'tür. İşgücüne ilişkin bir başka sorun da **eksik istihdam** <sup>1</sup> olup, kırdaki eksik istihdam/işgücü oranı Türkiye genelinden daha yüksektir. Türkiye genelinde eksik istihdamın işgücüne oranı kadınlarda %2.7, erkeklerde ise %11.0'dır.

**Tablo 8**  
**Temel Değişkenlere Göre İşgücüne Katılım Oranı, Kent (%)**  
(12 ve daha yukarı yaşlar)

|                      | Ekim 1990 |       |  | Ekim 1995 |       |
|----------------------|-----------|-------|--|-----------|-------|
|                      | Kadın     | Erkek |  | Kadın     | Erkek |
| <b>Toplam</b>        | 17.0      | 72.3  |  | 15.5      | 66.6  |
| <b>Eğitim Düzeyi</b> |           |       |  |           |       |

|                                                              |      |      |      |      |
|--------------------------------------------------------------|------|------|------|------|
| Okur-yazar değil                                             | 6.5  | 57.3 | 5.3  | 29.8 |
| Mezun değil                                                  | 8.2  | 49.8 | 1.6  | 11.5 |
| İlkokul                                                      | 13.7 | 76.3 | 10.6 | 68.2 |
| Ortaokul                                                     | 13.7 | 58.1 | 10.7 | 52.4 |
| Ortaokul dengi                                               | 14.9 | 46.7 | 10.4 | 35.6 |
| Lise                                                         | 42.5 | 76.6 | 31.7 | 69.4 |
| Lise dengi                                                   | 50.3 | 80.7 | 42.2 | 79.1 |
| Fakülte ve dengi                                             | 79.7 | 90.5 | 71.1 | 85.7 |
| <b>Medeni durum</b>                                          |      |      |      |      |
| Hiç evlenmedi                                                | 24.7 | 55.1 | 22.6 | 45.5 |
| Evli                                                         | 14.1 | 82.7 | 12.8 | 79.3 |
| Boşandı                                                      | 42.4 | 75.6 | 42.8 | 81.9 |
| Eşi öldü                                                     | 5.8  | 22.9 | 5.4  | 18.1 |
| <b>Kaynak: Hanehalkı işgücü Anketi, Ekim 1990-1995 [DİE]</b> |      |      |      |      |

Kadının eğitim düzeyinin, medeni durumunun, hanehalkı reisliğinin, çocuk sayısının işgücüne katılımını nasıl ve ne ölçüde etkilediği uzun süredir tartışılmaktadır. Ekim 1995 verilerine göre, kentte kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, işgücüne katılımı da yükselmekte, fakülte ve dengi okul mezunu kadınlarda işgücüne katılım oranı % 71.1'e ulaşmaktadır. Boşanmış kadınlarda işgücüne katılım oranı % 42.8'e yükselirken, evli kadınlarda % 12.8'e kadar düşmektedir.

**Tablo 9**  
**Meslek Grubuna Göre İstihdam Edilenler (%)**  
(12 ve daha yukarı yaşlar)

|                                                              | Ekim 1990 |       | Ekim 1995 |       |
|--------------------------------------------------------------|-----------|-------|-----------|-------|
|                                                              | Kadın     | Erkek | Kadın     | Erkek |
| <b>Toplam</b>                                                | 100.0     | 100.0 | 100.0     | 100.0 |
| İlmi ve teknik elemanlar, serbest                            |           |       |           |       |
| meslek sahipleri vb. çalışanlar                              | 5.7       | 5.7   | 6.1       | 5.5   |
| Müteşebbisler, direktörler ve                                |           |       |           |       |
| üst kademe yöneticileri                                      | 0.3       | 3.4   | 0.8       | 3.0   |
| İdari personel vb. çalışanlar                                | 4.9       | 4.8   | 5.5       | 4.5   |
| Ticaret ve satış personeli                                   | 1.6       | 10.6  | 2.6       | 11.4  |
| Hizmet işlerinde çalışanlar                                  | 2.5       | 10.3  | 3.0       | 9.2   |
| Tarımda çalışanlar                                           | 77.1      | 33.1  | 75.1      | 36.1  |
| Tarım-dışı üretimde çalışanlar,                              |           |       |           |       |
| ulaştırma makineleri kullananlar                             | 7.9       | 32.1  | 6.9       | 30.4  |
| <b>Kaynak: Hanehalkı işgücü Anketi, Ekim 1990-1995 [DİE]</b> |           |       |           |       |

Türkiye'de istihdam edilen kadınların % 75.1'nin mesleğini tarımcılık, % 6.1'inin mesleğini ilmi ve teknik elemanlar vb. oluştururken, müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticilerinde bu oran sadece % 0.8'dir. Ekim 1990'dan Ekim 1995 dönem arasındaki kadın ilmi ve teknik elemanlardaki artış dikkat çekicidir.

İstihdam edilen kadın ve erkek arasında bir başka belirgin fark işteki durumdan kaynaklanmaktadır. İşveren/kendi hesabına çalışanların oranı kadınlarda %8.8 iken, erkeklerde bu oran %40.7'ye yükselmektedir. Kadın istihdamındaki %67.5 olan ücretsiz aile işçisi oranı, erkek istihdamında %13.9'a düşmektedir.

Ülkemizde yaşanan iç göç olgusu, kadının işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. 1990 yılı verilerine göre; göç eden kadınların %25.9'u işgücüne katılabilmektedir. Bu oran, Türkiye genelinde kadının işgücüne katılım oranının çok altındadır. Çalışan kadınlarda tarım sektörü ağırlıklı yapı, göç edenlerde yerini diğer sektörlerle bırakmaktadır.

**Tablo 10**  
**İşteki Durumuna ve İktisadi Faaliyetine Göre İstihdam Edilenler (%)**

(12 ve daha yukarı yaşlar)

|                                                              | Ekim 1990 |       | Ekim 1995 |       |
|--------------------------------------------------------------|-----------|-------|-----------|-------|
|                                                              | Kadın     | Erkek | Kadın     | Erkek |
| <b>İşteki durumu</b>                                         | 100.0     | 100.0 | 100.0     | 100.0 |
| Ücretli/yevmiyeli                                            | 21.6      | 46.3  | 23.7      | 45.4  |
| İşveren/kendi hesabına                                       | 10.6      | 39.4  | 8.8       | 40.7  |
| Ücretsiz aile işçisi                                         | 67.8      | 14.4  | 67.5      | 13.9  |
| <b>Tarımda ücretsiz aile işçisi oranı</b>                    | 87.4      | 33.6  | 88.3      | 31.6  |
| <b>Tarım dışında ücretli oranı</b>                           | 78.7      | 66.5  | 81.4      | 67.9  |
| <b>İktisadi faaliyet kolu</b>                                | 100.0     | 100.0 | 100.0     | 100.0 |
| Tarım                                                        | 75.8      | 33.6  | 74.8      | 36.1  |
| Sanayi                                                       | 9.7       | 19.3  | 8.4       | 17.8  |
| Hizmetler                                                    | 14.5      | 47.1  | 16.8      | 46.1  |
| <b>Kaynak: Hanehalkı işgücü Anketi, Ekim 1990-1995 [DİE]</b> |           |       |           |       |

Türkiye'de kadın işgücü özellikle tarım kesiminde yoğunlaşmaktadır. Ekim 1995 verilerine göre; istihdam edilen kadınların %74.8'i ve erkeklerin ise yalnızca %36.1'i tarım sektöründedir. Tarım-dışı sektörlerden olan sanayide kadın istihdamının payı %8.4 ve hizmetlerde %16.8 iken, bu iki sektörde erkek istihdamının payı sırasıyla %17.8 ve %46.1'dir. Tarım sektöründe istihdam edilen kadınların %88.3'ü ücretsiz aile işçisi konumunda iken, tarım dışı sektörlerde çalışan kadınların %81.4'ü ücretlidir.

Sanayi ve hizmetler sektöründe özellikle kayıtdışı işyerlerinde, yoğunlukla kadın ve çocuk işgücü her türlü sosyal haktan/sosyal güvenceden yoksun biçimde çalıştırılmaktadır. Kentsel kadın istihdamının belirleyici boyutu giderek, kadınların çoğunlukla informal sektörde çalışması biçiminde ortaya çıkmaktadır.

**Tablo 11**  
**İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler (%)**

(12 ve daha yukarı yaşlar)

|               | Kadın | Erkek |
|---------------|-------|-------|
| <b>Toplam</b> | 100.0 | 100.0 |

|                                                         |      |      |
|---------------------------------------------------------|------|------|
| Tarlada çalışan                                         | 74.8 | 35.5 |
| Düzenli/kamu                                            | 8.4  | 14.4 |
| Düzenli/özel                                            | 13.1 | 38.4 |
| Pazar yeri                                              | 0.1  | 0.7  |
| Seyyar/sabit olmayan                                    | 0.9  | 10.8 |
| Evde                                                    | 2.7  | 0.2  |
| Diğer                                                   | 0.0  | 0.1  |
| <b>Kaynak: Hanehalkı işgücü Anketi, Ekim 1995 [DİE]</b> |      |      |

İşyeri durumuna göre kadın istihdamına bakıldığında ilk sırayı %74.8 oranı ile tarlada çalışanların aldığı görülmektedir. Düzenli işyerlerinde (kamu+özel) çalışan kadınlar %21.5 ile ikinci sırayı alırken, bunu %2.7 oranı ile evde çalışan kadınlar izlemektedir.

İstihdam edilenlerin sektörel bileşimi, kadın ve erkek gelirini de etkilemektedir. 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi sonuçlarına göre; çalışan hanehalkı fertlerinin ortalama aylık geliri 1987 fiyatlarıyla tarımda kadınlar için 13.347 TL., erkekler için 160.997 TL.'dir. Tarım-dışı sektörlerde ise kadınlar için 165.540 TL., erkekler için 215.371 TL.'dir. Tarım/tarım-dışı oranı erkek geliri için %74.75 iken, kadın geliri için %8.06'dır. Bir başka deyişle, **tarım-dışında 100 TL. olan erkek geliri, tarımda 74.75 TL. iken, tarım-dışında 100 TL. olan kadın geliri, tarımda 8.06 TL. olmaktadır.**

Kadınların ücretlendirilmeyen ev içi faaliyetlerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla Devlet İstatistik Enstitüsü, zaman kullanımı araştırmasının (time use survey) hazırlık çalışmalarını tamamlayarak projelendirmiştir. Araştırmanın pilot çalışması Ekim 1996'da başlatılacaktır. Araştırma tamamlandığında hem hanehalkı ve işgücü piyasasındaki faaliyetlerde harcanan zaman konusunda toplumsal cinsiyet ayrımında veri derlenmiş olacak, hem de yapılacak yeni bir çalışmayla kadının ücretlendirilmeyen faaliyetlerinin gayri safi milli hasılda kapsanması sağlanacaktır.

Bütün gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kamu sektörü kadınlar için geniş bir istihdam olanağı sunmakta ve kadın çalışanlar bu sektörde yoğunlaşmaktadır. Kamu kesiminde istihdam edilen memurların yıllara göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

**TABLO 13**

| <b>KAMU KESİMİNDE ÇALIŞAN MEMUR SAYISI</b> |               |              |              |                        |                              |  |  |  |
|--------------------------------------------|---------------|--------------|--------------|------------------------|------------------------------|--|--|--|
| <b>YILLAR</b>                              | <b>Toplam</b> | <b>Kadın</b> | <b>Erkek</b> | <b>Kadın Oranı (%)</b> | <b>Cinsiyet Oranı(%)(*1)</b> |  |  |  |
| 1976                                       | 962,537       | 244,294      | 718,243      | 25.38                  | 294.01                       |  |  |  |
| 1978                                       | 1,038,777     | 277,622      | 761,155      | 26.73                  | 274.17                       |  |  |  |
| 1980                                       | 1,238,28      | 296,758      | 941,524      | 23.97                  | 317.27                       |  |  |  |

|          |           |         |         |       |        |  |  |  |
|----------|-----------|---------|---------|-------|--------|--|--|--|
|          | 2         |         |         |       |        |  |  |  |
| 1982     | 1,294,418 | 318,470 | 975,948 | 24.60 | 306.45 |  |  |  |
| 1984     | 1,369,373 | 403,484 | 965,889 | 29.46 | 239.39 |  |  |  |
| 1986     | 1,248,823 | 333,526 | 915,297 | 26.71 | 274.43 |  |  |  |
| 1988     | 1,434,262 | 437,631 | 996,631 | 30.51 | 227.73 |  |  |  |
| 1990     | 1,112,263 | 337,596 | 774,667 | 30.35 | 229.47 |  |  |  |
| 1994(*2) | 1,338,257 | 467,621 | 870,636 | 34.94 | 186.18 |  |  |  |

KAYNAK: Devlet Personel Başkanlığı, 1994 Kamu Personeli Anket Sonuçları (Geçici)

(\*1)Cinsiyet Oranı:Kamu kesiminde 100 kadına düşen erkek sayısını ifade eder.

(\*2) Devlet Personel Başkanlığınca derlenerek her iki yılda bir yayınlanan Kamu Personeli Anket Sonuçları, kuruluşlardan tutarlı bilgi derlenememesi nedeni ile 1992 yılında yayınlanmamıştır.

Kamu kesiminde çalışan kadın sayısı yıllar itibariyle artış göstermiştir. 1990 yılında toplam kamu çalışanı içinde kadın oranı %30.35 iken 1994 yılında bu oran %34.94'e yükselmiştir. Kamuda çalışan kadınların hizmet sınıflarına göre dağılımı ise şöyledir;

**TABLO 14**

| MEMURLARIN HİZMET SINIFLARINA GÖRE DAĞILIMI |         |       |         |       |           |          |         |         |
|---------------------------------------------|---------|-------|---------|-------|-----------|----------|---------|---------|
| Hizmet Sınıfları                            | Kadın   | %     | Erkek   | %     | Toplam    | Toplam % | Kadın % | Erkek % |
| Genel İdare                                 | 102,266 | 34.26 | 196,275 | 65.74 | 298,541   | 22.31    | 21.87   | 22.54   |
| Yard. Hizm.                                 | 41,235  | 22.47 | 142,268 | 77.53 | 183,503   | 13.71    | 8.82    | 16.34   |
| Din Hizm.                                   | 2,702   | 3.92  | 66,160  | 96.08 | 68,862    | 5.15     | 0.58    | 7.60    |
| Emniyet Hizm.                               | 3,508   | 3.02  | 112,658 | 96.98 | 116,166   | 8.68     | 0.75    | 12.94   |
| Teknik Hizm.                                | 1,113   | 9.78  | 10,268  | 90.22 | 11,381    | 0.85     | 0.24    | 1.18    |
| Sağlık Hizm.                                | 108,894 | 65.70 | 56,844  | 34.30 | 165,738   | 12.38    | 23.29   | 6.53    |
| Eğitim ve Öğr. H.                           | 195,543 | 43.40 | 255,064 | 56.60 | 450,607   | 33.67    | 41.82   | 29.30   |
| Avukatlık Hizm.                             | 1,237   | 65.69 | 646     | 34.31 | 1,883     | 0.14     | 0.26    | 0.07    |
|                                             | 11,123  | 26.75 | 30,453  | 73.25 | 41,576    | 3.11     | 2.38    | 3.50    |
| Mülki İdare H.                              | 467,621 | 34.94 | 870,636 | 65.06 | 1,338,257 | 100      | 100     | 100     |
| Toplam                                      |         |       |         |       |           |          |         |         |

KAYNAK: Devlet Personel Başkanlığı, 1994 Kamu Personeli Anket Sonuçları (Geçici)

Kamu çalışanı kadınların hizmet sınıfına göre dağılımına bakıldığında ilk sırayı %65.9 ile avukatlık hizmetleri sınıfı, ikinci sırayı %65.70 oranıyla sağlık

hizmetleri sınıfı, üçüncü sırayı ise %43.40 ile eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı almaktadır. Genel idari hizmetler sınıfında aynı oran %34.26'dır.

Kamuda çalışan kadınların yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında; 24-35 yaş grubunda yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu yaş grubunda çalışan kadınların oranı %57.68'dir.

Yine kamu çalışanı kadınların öğrenim durumlarına göre dağılımlarına bakılacak olursa en fazla yoğunluğu %43.65 ile lise mezunlarının oluşturduğu dikkati çekmektedir. İkinci sırayı %15.52 oranı ile iki yıllık yüksek öğrenim mezunlarının aldığı gözlenmektedir. Kamu kesiminde lisans üstü eğitim yapanların %32.2'si kadındır. Görülmektedir ki; kamuda çalışan kadınların eğitim düzeyleri oldukça yüksektir.

Kamu kesiminde üst ve orta düzeydeki yönetici dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

| ÜST VE ORTA DÜZEY YÖNETİCİLERİNİN DAĞILIMI              |         |       |         |       |           |          |         |         |
|---------------------------------------------------------|---------|-------|---------|-------|-----------|----------|---------|---------|
| (Genel,Katma ve Özel Bütçeli Kamu Kurum ve Kuruluşları) |         |       |         |       |           |          |         |         |
| Ünvan                                                   | Kadın   | %     | Erkek   | %     | Toplam    | Toplam % | Kadın % | Erkek % |
| Müsteşar                                                | 1       | 2.38  | 41      | 97.62 | 42        |          | 0.01    | 0.21    |
| Müsteşar Yardımcısı                                     | 5       | 4.95  | 96      | 95.05 | 101       | 0.16     | 0.07    | 0.49    |
| Genel müdür                                             | 12      | 11.88 | 89      | 88.12 | 101       | 0.38     | 0.17    | 0.45    |
| Başkan                                                  | 10      | 9.71  | 93      | 90.29 | 103       | 0.38     | 0.14    | 0.48    |
| Başkan yardımcısı                                       | 6       | 7.79  | 71      | 92.21 | 77        | 0.39     | 0.09    | 0.36    |
| Genel müdür yard.                                       | 58      | 14.39 | 345     | 85.61 | 403       | 0.29     | 0.82    | 1.76    |
| Daire başkanı                                           | 339     | 21.84 | 1,213   | 78.16 | 1,552     | 1.52     | 4.82    | 6.20    |
| Şube müdürü                                             | 1,262   | 17.21 | 6,071   | 82.79 | 7,333     | 5.84     | 17.95   | 31.03   |
| Şef                                                     | 5,339   | 31.62 | 11,546  | 68.38 | 16,885    | 27.57    | 75.92   | 59.01   |
| Toplam                                                  | 7,032   | 26.44 | 19,565  | 73.56 | 26,597    | 63.48    | 100     | 100     |
| Genel Toplam                                            | 467,621 | 1.50  | 870,636 | 2.25  | 1,338,257 | 100      |         |         |

**Kaynak:Devlet Personel Başkanlığı, 1994 Kamu Personeli Anket Sonuçları (Geçici)**

Üst ve orta düzey yönetici statüsünde çalışan kadınların %75.9'u şef kadrosunda,%18'i şube müdürü, %5.8'i daire başkanı ve %1.5'i de genel müdür yardımcısı statüsünde görev yapmaktadır. Aynı oranlar erkekler için sırasıyla %59, %31, %6.2 ve 1.8'dir

Yerel yönetimlerde üst ve orta düzeydeki yönetici dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

**TABLO 16**

| ÜST VE ORTA DÜZEY YÖNETİCİLERİNİN |   |        |          |         |         |  |  |  |
|-----------------------------------|---|--------|----------|---------|---------|--|--|--|
|                                   |   |        |          |         |         |  |  |  |
|                                   |   |        |          |         |         |  |  |  |
|                                   |   |        |          |         |         |  |  |  |
| Erkek                             | % | Toplam | Topla m% | Kadın % | Erkek % |  |  |  |
|                                   |   |        |          |         |         |  |  |  |



|       |       |       |       |       |       |  |  |
|-------|-------|-------|-------|-------|-------|--|--|
|       |       |       |       |       |       |  |  |
|       |       |       |       |       |       |  |  |
| 7     | 87.50 | 8     | 1.23  | 1.02  | 1.27  |  |  |
| 19    | 90.48 | 21    | 3.23  | 2.04  | 3.44  |  |  |
| -     | -     | -     | -     | -     | -     |  |  |
| 38    | 95.00 | 40    | 6.15  | 2.04  | 6.88  |  |  |
| 222   | 94.07 | 236   | 36.31 | 14.29 | 40.22 |  |  |
| 266   | 77.10 | 345   | 53.08 | 80.61 | 48.19 |  |  |
| 552   | 84.92 | 650   | 100   | 100   | 100   |  |  |
|       |       |       |       |       |       |  |  |
| 7,784 | 7.09  | 9,764 | 6.66  |       |       |  |  |

1, 1994 Kamu Personeli Anket Sonuçları (Geçici)

Orta düzeyde yönetici statüsünde çalışan kadınların %80.61'i şube müdürü, %2.04'ü daire başkanı ve başkan yardımcısı ve %1.02'si de başkan statüsünde görev yapmaktadır. 19, %40.22, %6.88, %3.44 ve 1.27'dir.

1 içinde; kadınların %4.95'i, erkeklerin ise yönetici olarak görev yapmaktadır.

Kamu sektöründe daha önce de belirtildiği gibi, eğitim düzeyi açısından oldukça nitelikli olan kadınlar yöneticilik konumunda düşük oranlarda yer almaktadır. Çalışan kadınlar, sosyal güvenlik kurumlarından (SSK, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR) birine bağlı olarak çalıştıklarında sosyal güvenlik sistemi içine girebilmektedirler. Ücretli olarak imalat, sanayi ve hizmetler sektöründe çalışanların önemli bir kısmı SSK aracılığıyla sosyal güvenlik kapsamındadır. 1994 yılı SSK kayıtlarına göre sigortalı kadın sayısı yalnızca 418.122'dir. Görülmektedir ki; kadın sigortalılar toplam sigortalı sayısının %10'unu (9.95) oluşturmaktadır. (SSK, 1994) BAĞ-KUR'da ise ev kadınlarının isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanmaları, primlerin yüksekliği, ödemede eşlere bağımlı olmaları ve bilgilenme eksikliği gibi nedenlerle çok sınırlı kalmaktadır. 1994 yılı

rakamlarına göre toplam 2.700.398 Bağ-Kur sigortalısının ancak 254.258'i kadındır. (%9.42). Kamu kesiminde memur olarak çalışanları kapsayan sosyal güvenlik kurumu olan Emekli Sandığı, kadınların en yüksek oranda prim ödediği kurumdur. 1994 yılında 1.896.000 olan Emekli Sandığı iştirakçisinin 715.585'i kadındır. (%38)

***c) Serbest olarak iş ve meslek seçme hakkı,terfi,iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık, mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil mesleki eğitim görme hakkı,***

4. Dünya Kadınlar Konferansı Eylem Platformunun 62. maddesinde yer alan "Hükümetler tarafından;

a) Resmi bankalar ile borç veren aracı kurumlar arasındaki bağlantıları güçlendirerek kırsal, kentsel ve uzak bölgelerdeki kadın girişimciler dahil dezavantajlı kadınların mali hizmetlere ulaşabilirliğini artırmak, yasal destek dahil kadınların eğitilmesini sağlamak, aracı kurumlar için sermayeyi harekete geçirerek bu kurumları güçlendirmek ve kredi alma olanaklarını artırmak;

b) Mali kurumlar ile hükümet dışı kuruluşlar arasındaki bağlantıyı teşvik etmek ve krediyi kadınlara yönelik hizmetler ve eğitimle bütünleştirenler dahil, yenilikçi borç verme uygulamalarını desteklemek ve kırsal kesimdeki kadınlar için kredi imkanlarını sağlamak" amacını gerçekleştirmeye yönelik olarak çeşitli projeler yürütülmektedir.

Bu çerçevede; gerek Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü gerekse diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülmekte olan ulusal ve uluslararası kaynaklı projeler şunlardır:

### **1-İstihdam ve Eğitim Projesi**

Dünya Bankası ve T.C. Hükümeti arasında imzalanan "İstihdam ve Eğitim Projesi"ne ilişkin ikraz anlaşması 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Proje, 8 ayrı alt birimden oluşmaktadır.

Projenin Mali Büyüklüğü;

Toplam proje bedeli : 104.4 milyon dolardır.

Dünya Bankası Kredisi : 67 milyon dolar

T.C. Hükümeti Katkısı :47.4 milyon dolar olarak belirlenmiştir.

Projenin genel sorumlusu olan İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun çağdaş bir yapıya kavuşturulması amacıyla hazırlanan yasa tasarısı ile Kurumun yasal statüsü değiştirilirken bu proje ile teknik alt yapının geliştirilmesi hedeflenmiştir. İİBK yanında, projenin alt birimlerini yürüten diğer kuruluşlar Devlet İstatistik Enstitüsü, KSSGM, Meslek Standartları Komisyonu'dur.

İstihdam ve Eğitim Projesinin 4 ana hedefi;

1- İstihdam hizmetlerinin çeşitlendirilerek etkinliğini artırmak,

2- İşsiz ve vasıfsız işgücünün üretken işlerde istihdam edilmelerini artırmak,

3- İşgücü piyasasına yönelik olarak yapılacak istatistiki çalışmalarda verilerin kapsamını geliştirerek bu verilerin analizini desteklemek ve daha geniş bir şekilde dağıtımını sağlayarak işgücü piyasası kararlarının etkinliğini artırmak,

4- Kadınların üretken işlerde istihdamını geliştirmek,kadınların istihdama katılmasının önündeki engelleri açığa çıkarmaktır.

## 2- Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi

İstihdam ve Eğitim Projesi'nin 8 alt biriminden biri olan ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün yürütücülüğünü yaptığı birim "Kadın İstihdamının Geliştirilmesi" (KİG) başlığını taşımaktadır. Projenin mali büyüklüğü 1.4 milyon dolar olup, bu miktarın 970 bin \$'ı Dünya Bankası kredisi, 470 bin \$'ı T.C. Hükümeti katkısıdır. Kadın İstihdamının Geliştirilmesi biriminin süresi 4 yıl olup başlangıç tarihi, 28 Mart 1994'tür.

KİG biriminin amacı;

Geleneksel olarak erkeklerin egemen olduğu iş alanları dahil olmak üzere, bütün alanlarda, kadınlara daha iyi iş ve meslek olanaklarının sunulmasını sağlayacak politikaların üretilmesi için gerekli bilgi ve verileri toplamak, bunları yaygınlaştırmaktır. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için "KİG birimi, birbiriyle ilintili üç temel çalışma alanında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu alanlar;

-Araştırma Fonunun Kullanılması

-Dökümantasyon Merkezinin Oluşturulması

-Araştırma Sonuçlarının Yaygınlaştırılması/ Kamusal Bilgilendirme çalışmalarıdır.

Araştırma Fonunun Kullanımı

Projenin araştırma konuları tüm kesimlerden temsilcilerin katıldığı 40 kişilik Araştırma Danışma Kurulu'nca (ADK) belirlenmektedir. Proje araştırma fonunun kullanımı çerçevesinde 1995 yılında yapılan birinci araştırma ihalesinde 12 proje seçilmiş olup 11 proje araştırmayı gerçekleştirmiştir.

Bu araştırmaların konulara göre dağılımları şöyledir:

A- Kentsel Kadın İşsizliğinin Sosyo Kültürel Boyutları ile ilgili 2 Proje.

B- İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun Düzenlediği İşgücü Yetiştirme ve Mesleki Rehabilitasyon Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ile ilgili 1 proje

C- Kırsal Kesimdeki Kalkınma Projeleri ve Kadın Eğitimi Hizmetleri ile ilgili 2 proje

D- Konfeksiyon Üretiminde Kadın İstihdamının Biçimlenişi ile ilgili 1 Proje.

E- Hizmet Sektöründe Kadın ile ilgili 2 proje.

F- İşyerlerinde Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ile ilgili 4 proje.

Yürümekte olan 11 araştırmanın takibi, proje geliştirme raporlarının değerlendirmesiyle gerçekleştirilmektedir. Söz konusu araştırmalardan;

-Bankacılık, Sağlık Sektörü Çalışanları ve Büro/Satış Elemanlarına ilişkin Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık araştırmaları,

-Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları,

-İzmir Yöresinde Kadın Eğitimine Yönelik Hizmetlerin Kadının Kırsal Alanda İstihdamına Etkisi,

- Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılması: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Dünya Bankası Aracılığı ile Yapılan Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi, olmak üzere altı araştırma sonuçlanmıştır. Kalan beş araştırmanın da Eylül 1996 tarihi itibarıyla sonuçlanması beklenmektedir.

1996 yılında başlatılacak olan 2. grup araştırmaların temel alanlarının ve konularının belirlenmesi 1995 yılında iki kez toplanan ADK üyelerinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. İkinci grup araştırma alanları şöyledir;

I- Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep

II- Kadın İstihdamına Yönelik Politikaların Uygulanabilmesi için Strateji Geliştirme

III- Eğitim ve İstihdam

IV- Sektör Araştırmaları

a) Tarım Sektörü

b) Sanayi Sektörü

c) Hizmet Sektörü

d) Enformel Sektör

KSSGM'ne yukarıdaki konularda 95 proje teklifi verilmiştir. Tekliflerin değerlendirilmesi ve kazanan firmalarla Sözleşme imzalanması işlemlerinin Ağustos 1996 tarihine kadar bitirilerek, araştırmaların Eylül 1996'da başlatılması planlanmıştır.

#### **- Dokümantasyon Merkezi**

İstihdam ve Eğitim Projesi desteği ile Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılandırılan "Dokümantasyon Merkezi" kuruluş çalışmalarına Mayıs 1994'de başlanmıştır.

Dokümantasyon Merkezinin, kadın konusunda oluşturulacak temel ilke, politika ve planlar ile bilimsel ve akademik çalışmalara destek olmak üzere; bu konularda enformasyon sistemleri, bilgi bankaları, kütüphane, arşiv oluşturan gerekli bilgi ve belgeleri sağlayan, düzenleyen, araştırmacılara hizmet veren bir başvuru merkezi olması amaçlanmaktadır.

Merkez'de Türkçe ve yabancı dilde kitaplar, süreli yayınlar, KSSGM'nin yaptırdığı proje raporları, çeşitli ülke raporları ve konferanslarda verilen bildiriler toplanmaktadır. Günlük olarak takip edilen gazetelerin kütüphaneleri dosyalarda toplanmakta aynı zamanda bilgisayar ortamına aktarılarak Kadın Haberleri Veri Tabanı da oluşturulmaktadır. KSSGM tarafından düzenlenen toplantılara ait ses ve görüntü kasetleri de koleksiyona dahil edilmektedir.

Kolleksiyonun ve veri tabanlarının düzenlenmesinde, Genel Müdürlükçe konunun özelliği düşünülerek, konu başlıkları ve sınıflama numaraları için, Women's Thesaurus'da yer alan anahtar kelimelere dayalı "sınıflama şeması" tercih edilmiştir. Kaynakların ve Kadın Haberleri kütüphanelerinin konu analizinde ise, Women's Thesaurus'daki anahtar kelimelerin Türkçeleştirilmiş terimleri kullanılmaktadır.

Ulusal ve uluslararası örgütler ve kurumlarla bilgi değişimi ve işbirliği yapmak, veri tabanlarını internet üzerinden erişime açmak ve internet üzerindeki bilgilere ulaşmak amacıyla internet bilgi ağına bağlanmak için çalışmalar devam etmektedir. Böylece KSSGM'nin kuruluş yasasında öngörülen ;" bilgi ve veri bankasının oluşturularak Türkiye'de ve Dünyada kadın ile ilgili kaynakların oluşturulması" sağlanmış olacaktır.

#### **- Yaygınlaştırma Faaliyetleri**

İstihdam ve Eğitim Projesi kapsamında kadın istihdamının geliştirilmesi ve etkin-  
üretken hale gelmesi için programlar sunacak olan araştırma bulgularının  
yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda kamusal bilgilendirme  
kampanyasının çalışma modeli oluşturulmuştur.

Bu çerçevede, araştırma bulgularının kitap olarak basılması, panel, konferans gibi  
toplantılar, radyo ve televizyon spot filmleri ile broşür basılarak kamuoyuna  
duyurulması amaçlanmaktadır.

### **3- Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Projesi**

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin  
ortak projesi olan "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı"  
18 Şubat 1993 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak uygulamaya başlanmıştır. Beş  
yıl süreli projenin yürütülme sorumluluğu Devlet Bakanlığı'na bağlı Kadının  
Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Projenin öncelik taşıyan alanları hükümet tarafından kadının kalkınmaya katılımı  
ve kalkınmanın olanaklarından yararlanabilmesi için gerekli programların  
hazırlanarak uygulamaya sokulması olarak belirlenmiştir.

Projenin öncelik taşıyan alanlarını genel olarak;

- \* Kadının kalkınmaya katılımı politikalarının geliştirilebilmesi için kadın  
sorunlarının kalkınma ve sektörel planlara entegrasyonu,
- \* Kadının kalkınmaya katılımını artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesine  
temel oluşturacak cinsiyete yönelik istatistiki bilgilerin sistemli olarak derlenerek  
cinsiyet ayrımlı bir veri tabanının oluşturulması,
- \* Yasal, ekonomik ve sosyal alanlarda kadının statüsünün iyileştirilmesi ve izleme  
etkinliklerinin güçlendirilmesi için ulusal mekanizmanın geliştirilmesi,
- \* Eğitim programları aracılığıyla insangücü kaynaklarının geliştirilmesi,
- \* Hükümet dışı kuruluşların ve gönüllü kadın kuruluşlarının kadına ilişkin  
araştırma ve pilot projelerinin desteklenmesi şeklinde sıralayabiliriz.

Proje, bu çalışma alanlarının yanı sıra kadın konusundaki araştırmaları ve yayınları  
depolamak, yaymak, kullanıcılara sunmak, kuruluşlar arasında etkin bir iletişim ağı  
sağlamak için rehber metinleri ve el kitapları hazırlamak ve projeye ilişkin tüm  
etkinlikleri yazılı belgeye dönüştürmek görevini de üstlenmiştir.

Bu çalışmaların gerçekleştirilmesi için hükümete gerekli teknik ve mali kaynakları  
sağlama amacını taşıyan projenin, 1995 yılı boyunca yürüttüğü çalışmalar  
şunlardır:

*Kadın Sözlü Tarih Projesi* : Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı  
tarafından yürütülen proje kapsamında bu yüzyılın başlarında yaşamış olan  
kadınlarla yapılan görüşmeler, kadın tarihi açısından önemli kazanım sağlayacak  
bir belge olma niteliğini taşımaktadır. "Kadın Tarihi" bakımından ülkemizde  
başlangıç sayılabilecek bu belgeler, sözlü tarih çalışmalarına katılan kadınlardan  
bazılarının gizlilik isteği nedeniyle bugün kullanıma açık bulunmasa da, yeni  
çalışmalarla zenginleştirilebilecek bilgilerin ileride yayına dönüştürülmesi  
hedeflenmiştir.

*Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler*: Bir kadın  
akademisyen tarafından bir tatil yöresinde (Bodrum) yürütülen araştırma ile aile

pansiyonculuğu, hediyelik eşya üreticiliği, çamaşırhane işletmeciliği, manavlık, fason üretim gibi çok değişik bir yelpazede çalışan kadınların farklı rol tutumlarına sahip olup olmadıkları tesbit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Bodrum'lu küçük girişimci kadınlar, umulanın üzerinde eşitlikçi rol tutumunu benimsemektedirler.

*Basın-Yayın Organlarında Kadınlarla İlgili Haberlerin Taranması ve Arşivlenmesi:* Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Projesi'nin desteğiyle Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından yürütülen çalışma ile birçok basın organı ve farklı TV kanallarının sistemli bir biçimde taranmasıyla, 27 Mart yerel seçimlerinden sonra değişen siyasi tablonun kadın yaşamı üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

*Teknolojik Gelişmelerin Sanayide Kadın İstihdamına Etkileri:* Bir kadın akademisyen tarafından elektronik sanayilerindeki teknolojik değişimlerin kadın istihdamına etkileri ve kadın istihdamındaki cinsiyetçi ideolojilerin rolü üzerine, yoğun biçimde kadın istihdam eden iki tekstil, iki televizyon ve bir telekomünikasyon firmasında yürütülen araştırma; teknolojik gelişmelerin, kadın istihdamını ve kadının ülke ekonomisine katkısını olumlu biçimde etkilemesini sağlayıcı önlemlerin neler olabileceği konusunda yeni veriler sağlamaktadır.

*Kadınlar Vardır:* Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Projesi'nin desteğiyle hazırlanan belgesel film Tanzimattan günümüze Türk kadınının geçirdiği dönüşüm üzerine kurulmuştur. Türkiye'de kadın tarihi üzerine kapsamlı görsel bir malzemenin oluşturulması amacıyla desteklenen belgesel film 4. Dünya Kadın Konferansı'nda Pekin'de gösterime sunulmuştur.

*Dar Gelirli Kentli ve Köylü Kadınların Gıda ve Gıda İle İlgili Ürünleri İçin Sürekli Bir Satış Merkezinin Kurulması:* Bir Kadın Vakfı tarafından yürütülen pilot projede, İstanbul'un gecekondu semtlerinde yaşayan dar gelirli kadınlarla, Anadolu'nun çeşitli yörelerindeki köylü kadınların hazırladıkları doğal gıdaların satışının yapılabileceği bir merkez açılması amaçlanmıştır. Proje çalışmaları süresince beş ilin kırsal bölgelerindeki kadınların el emeğinin değerlendirilerek onlara gelir sağlamayı amaçlayan proje tamamlanmış satış merkezi 30 Kasım 1995 tarihinde İstanbul'da faaliyete geçmiştir.

Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Projesi kapsamında 1995 yılında başlayıp halen devam etmekte olan projeleri de şöyle özetleyebiliriz:

*Ev İçi Ücretli Emeğin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Pilot Uygulama Projesi:* Marmara Üniversitesi'nden iki öğretim görevlisi tarafından yürütülmekte olan pilot proje İstanbul'un gecekondu bölgelerinde düşük gelirle, kayıtsız, güvencesiz, sürekliliği çeşitli nedenlerle kesilen fason üretim, parça başı iş, ev hizmetleri vb. işlerde çalışan kadınların bu ekonomik faaliyetlerini örgütlemek, rasyonelleştirmek, bu türden işlerde çalışmak isteyen kadınlar için bir istihdam olanağı yaratmak, bu işlerden elde edilen gelirlerin yükseltilebilmesi, güvenceli ve mümkün olduğu ölçüde sürekli hale getirilmesini sağlayabilmek için kadınların biraraya gelerek organizasyonlar oluşturması hedeflenmektedir.

*Türkiye'de Kadın Sendikacı Profili:* Bir sendikacı ve bir öğretim görevlisi tarafından yürütülmekte olan araştırma ile kadın katılımının engellerle karşılaştığı

sendikal faaliyet gibi bir alanda yeni kadın sendikacıların doğması için neler yapılması gerektiğine ilişkin bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlandıktan sonra KSSGM Dokümantasyon Merkezinde kullanıcılara sunulacaktır.

\*Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi TC-UNDP "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı" Projesi kapsamında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile yaptığı "Kısa Dönemli Eğitim Programlarının Geliştirilmesi ve Desteklenmesi Protokolü"ne bağlı olarak sendika ve siyasal partilerin kadın komisyonlarına eğitim programları uygulamaktadır.Bu eğitim programları; kadınları, siyasal yaşama aktif olarak katılmalarında karşılaştıkları güçlükler, siyasal yaşama katılmalarının gerekliliği , çalışma yaşamında yalnızca kadın olmaktan dolayı yaşadıkları ayrımcılıkların önlenmesinde etkili olabilmek için sendikalara üye olmaları ve sendika yönetimlerinde yer almaları konularında bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır.Bu programlarda ayrıca kadın sorunlarına duyarlılık, hukukta cinsiyetçi ayrımcılık ve eşitlikçi çözümler, kitle iletişim araçları ve kadın imgeleri ve güncel iktisadi sorunlar konuları da yer almaktadır.

Kısa dönemli eğitim programlarında eğitim süresinin kısalığı, ele alınan konuların çokluğu aktif katılımın önünde bir engel olduğundan, KASAUM, "eğitimin bilgi aktarımı olmaktan çok dönüştürücü bir süreç olarak yaşanması" anlayışıyla "Cinsiyetçiliğe Karşı Kendine Yardım Programı" isimli yeni bir program geliştirmiştir. Uluslararası literatürde "gender training" olarak tanımlanan bu programla kadınların sorun tanımlama, kendilerini grup içinde ifade edebilme ve inisiyatif kullanma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bugüne kadar bir gönüllü kadın kuruluşuna ve bir siyasal partinin kadın komisyonuna uygulanan program kadınlararası ilişkilerin dönüşümüne katkıda bulunmuş, ortak hedefler belirleme ve birlikte çalışma istek ve kararlılığını geliştirmiştir.

Merkez, 1996 yılında ilk kez, kamu çalışanlarına yönelik "Karakoldaki Dostumuz" isimli bir eğitim programı hazırlamıştır. Programın amacı, aile içi şiddet mağduru kadınlara hizmet veren polis memurlarına bu alanda belli bir duyarlılık kazandırılması ve şiddet mağdurlarının emniyet görevlilerine başvurmalarını engelleyen karakol/polis imajının değiştirilmesini sağlamaktır.Ankara'da çalışan polis memurlarına uygulanan program sonunda yapılan değerlendirmede, destekleyici kurumların sayısı artırılmadan aile içi şiddete duyarlılık kazandırılmasının kendi başına anlamlı bir dönüşüme yol açmadığı ortaya çıkmıştır.

\* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak 1994 yılında açılan Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın çalışmaları alanında Türkiye'de yapılan eğitim ve araştırmaların geliştirilmesine katkıda bulunmak, toplumsal cinsiyet kavramına ve kadın sorunlarına duyarlı ve bilgili kesimler oluşturmak, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet grupları arasında eşitlik ve kadın konusunda toplumsal genel bilinç ve duyarlılığın yaratılmasına ve/veya artırılmasına katkıda bulunmak amacıyla TC-UNDP "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı" Projesi

kapsamında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir.

ODTÜ Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı 1994-95 öğrenim yılında 30 öğrenciye yüksek lisans eğitimi vermektedir. Eğitim materyali olarak kadına ilişkin çeşitli konularda makale derlemelerinin hazırlandığı programda ayrıca akademisyenlerin koordinatörlüğünde ve yüksek lisans programı öğrencilerinin asistanlığıyla dört araştırma yürütülmektedir. "Babasoylu Toplumlarında Kadın Dayanışma Örüntüleri", "Köy Turizmine Yönelik Kadın ve Kalkınma Projesi", "Kadınlarca Yönetilen Küçük İşletmeler Araştırması" ve "Aile Yapıları ve Kadının Rolü" isimlerini taşıyan araştırmalar tamamlandıktan sonra KSSGM Dokümantasyon Merkezinde kullanıcılara sunulacaktır.

1990 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi (KAUM) Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, kadın bakış açısının ve eşitlik bilincinin kamuoyunda sürekli gündemde tutulması için her yıl halka açık dizi konferanslar düzenlemiş, kitle desteği alan "Medeni Kanunun Değiştirilmesi" gibi kampanyalar yapmıştır.

Kadın Sorunları Araştırma Merkezi 1993-1994 öğretim yılında Türkiye'de ilk kez 15 öğrenciyle başlattığı Kadın Araştırmaları Yüksek Lisans Programına devam etmektedir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet konusunu ve çeşitli kadın sorunlarını içeren makalelerden oluşan Kadın Araştırmaları Dergisi (Women's Studies Review) yılda bir kez yayınlanmaktadır.

Ankara Üniversitesi KASAUM Şubat 1996 tarihinde kadın çalışmaları yüksek lisans programına 12 öğrenciyle başlamıştır.

\* 1990 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAUM) de Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile yaptığı kısa dönemli eğitimlerin desteklenmesine ilişkin protokol kapsamında bazı siyasal partilerin kadın komisyonlarına ve gönüllü kadın kuruluşlarına "Kadının Toplumsal Konumu ve Yurttaşlık Bilinci" isimli bir program uygulamaktadır. Bu program kapsamında kadınların siyasal, ekonomik, hukuki vb. sorunları ve kadın hakları konuları ele alınmaktadır.

\* 1994 yılında Çukurova Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KADAUM), TC-UNDP "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı" Projesi kapsamında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile yaptığı "Kısa Dönemli Eğitim Programlarının Geliştirilmesi ve Desteklenmesi Protokolü"ne bağlı olarak uygulayacağı eğitim programıyla çeşitli siyasal partilerde, sendikalarda ve gönüllü kadın kuruluşlarındaki kadınlara sahip oldukları yasal hakları öğretmeyi, kadınlık bilincini geliştirmeyi ve sorunları hakkında nasıl kamuoyu oluşturacakları konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

#### **4- Küçük Girişimcilik Projesi**

Japon Hükümeti tarafından Dünya Bankası aracılığıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'ne tahsis edilen 332.500 \$ tutarındaki hibe ile bir araştırma projesi olan "Küçük Girişimcilik Projesi" uygulamaya konulmuştur. Proje Ocak-Kasım 1995 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Küçük Girişimcilik Projesinin amaçları;



- Türkiye'deki bankacılık sektörü ve kredi politikaları incelenerek, kadınlara ilişkin sınırlamaların olup olmadığı araştırılması ve öneriler geliştirilmesi,
- Ülkemizdeki kadın birliktelik ve kadın girişimciliğini geliştirecek kuruluşların yapılarının gözden geçirilmesi, bu grupların mali ve diğer ekonomik destek hizmetleri sağlamakta ve kullanılmakta nasıl aracı olabileceklerinin değerlendirilmesi,
- Kadınlararası tasarruflar dahil olmak üzere tasarrufların mobilizasyonu ve kadınların kredi taleplerinin incelenmesi, bunların iyi bir şekilde kullanılmasını artırmaya yönelik öneriler geliştirilmesidir.

Gerçekleştirilen araştırma projesi sonunda küçük girişimcilik açısından önemli bulgular elde edilmiştir. Buna göre;

-Son yıllarda kadınların küçük girişimci olma eğilimi artmıştır. Ulusal ekonomideki yavaşlama, kırdan kente göçün artması ve kadınların yeterli donanımına sahip olmayışları nedeniyle formel sektörde iş bulma zorlukları bu eğilimin başlıca etkenleridir.

- Kadın ve erkek girişimcilerin yaş dağılımı normal çan eğrisi göstermekle beraber kadın girişimciler 26-40 (%52.7) yaş grubunda yoğunlaşmaktadır.

- Kadın girişimcilerin eğitim düzeyi düşüktür .

- Kadın girişimcilerin sektörler itibariyle dağılımı şöyledir; ticarete %35.5, üretimde %36.8 ve hizmet sektöründe %27.7 oranındadır.

- Son beş yılda kurulan küçük işletmelerin %63.9'u kadınlara aittir.

- Küçük işletme kurmada en önemli sorun finansman sıkıntısıdır. (kadınlar için %43.9, erkekler için %51.3),

- Kadın girişimcilerin %64'ü, erkek girişimcilerin ise %86'sı sosyal güvenlik şemsiyesi altındadır.

- Üniversite mezunu girişimcilerin %90.9'u sosyal güvenlik şemsiyesi altında iken, bu oran eğitimsiz girişimcilerde %26.7'ye düşmektedir.

Türkiye'de finans hizmetlerinin eksikliğindeki temel sorunun, sistemdeki fon eksikliğinden değil, küçük işletmelerin özellikle kadınların sahip olduğu işletmelerin bu hizmetleri kullanmada karşılaştıkları sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. Kadına özel kredi veren bankalar; Halk Bankası ve Vakıflar Bankası'dır. Kadınların özel sorunları arasında teminatlarının olmayışı ve yasal zorunluluk olmaksızın uygulamada kredi alırken eşlerinin iznini almaları en önemlileridir. Yine araştırma bulgularına göre;

- Kadınların %14.7'si kredi almak için başvurmuş, başvuranların %77.9'unun kredi almış olduğu,

- Girişimcilerin %32.6'sının sermayelerini resmi olmayan kaynaklardan elde ettikleri saptanmıştır.

Nihai raporda getirilen öneriler ise şunlardır:

-Türkiye'de işsizliğin kentsel bir olgu olduğu, kırsal kesimde nüfus yoğunluğunun az olup, iletişim ve taşıma giderlerinin maliyeti yükseltmesi nedeniyle küçük girişimcilik için uygulanacak programın başlangıç safhasında dikkatlerin kentsel alana yönltilmesi,

-Kredi hizmetlerini küçük işletmelere yaymak için ilk olarak Halk Bankası kredilerinin yaygınlaştırılarak değişikliğe uğratılabileceği, bu çerçevede daimi ve kendine yeterli bir banka (Halk Bankası) aracılığıyla küçük işletmeler için sürekli bir döner kredi fonu mekanizması oluşturulması ve fona uygulanan faiz oranının piyasa faiz oranına eşit olması,

-Ticari bankaların kredi verme konusunda teşvik edilmeleri için program geliştirilmesi veya dünyada çok uygulanan bir model olan kredi birliği sisteminin oluşturulması,

-Bunun yanı sıra, bankacılık sistemi dışında bir küçük işletme fonu ve bir vakıf kurulması, güçlü bir NGO oluşturulması, kredi ve kefalet kooperatiflerinin güçlendirilmesi başarılı olacak alternatifler arasındadır.

Projenin araştırma sonuçları yapılacak seminer, workshop vs. çalışmalar ile kamuoyuna duyurulacaktır.

### **5.Genç Kız ve Kadınların Mesleki Oryantasyon ve İstihdamı Projesi**

Bu proje İş ve İşçi Bulma Kurumu ile UNICEF'in 1991 yılında birlikte başlattıkları bir projedir. Projenin amaçları:

- Genç kız ve kadınların toplum içindeki statülerini güçlendirmek ve geleneksel uğraşlarının dışında, çağdaş ve topluma açık alanlarda meslek kazandırmak;

- Kurslarını tamamlayan her genç kız ve kadına bir meslek kazandırarak sosyal güvence ve yeterli maaş almalarını sağlamak,

- Sanayileşen yörelerdeki genç kız ve kadınların günlük yaşamla ilgili ihtiyaçlarına yönelik Ana ve Çocuk Sağlığı, beslenme, aile planlaması, temizlik, hijyen ve yurttaşlık konularında bilgilendirilmelerini sağlamak;

- Kurslarda üretilen ürünlerin pazarlanması için kooperatifler kurmak;

- Konu ile ilgili mesajların geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında yardımcı olacak kişi ve kuruluşlarla işbirliğini sağlamaktır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu UNICEF desteğinde yürüttüğü proje ile Türkiye'de kentsel ve kırsal yörelerde kadınların statülerinin yükseltilmesinde mesleki eğitimin önemli bir araç olduğundan hareketle kendisine kayıtlı vasıfsız kadın işgücünü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda herhangi bir meslekte eğiterek vasıflı hale getirmek ve bu sayede kadının çalışma hayatında yer almasını sağlamak amacıyla 1991-1995 yılları arasında UNICEF destekli toplam 3678 kadın kursiyere yönelik 179 kurs düzenlenmiştir.Kursiyerler, İş ve İşçi Bulma Kurumuna kayıtlı vasıfsız elemanlar ve işbirliği yapılan girişimci firmaların, yöre halkına yaptıkları tanıtımlardan sağlanmıştır.

### **5.İşgücü Yetiştirme Kursları**

İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından 1988 yılında başlatılan "İstihdamı Geliştirme ve İşsizlikle Mücadele" programında yer alan faaliyetlerden biri de işgücü yetiştirme kurslarıdır. Kurumun işgücü yetiştirme kurslarında 1988-1995 yılları arasında 130 değişik meslek dalında 90.707 kursiyere yönelik toplam 5193 kurs düzenlenmiştir. Bu kurslara katılan kursiyerlerin %59.11'ini kadın kursiyerler oluşturmuştur.

*d) Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı,*

1475 Sayılı İş Yasasının 26. maddesinin 3. fıkrası eşit işe eşit ücret ilkesini hükme bağlamaktadır; "Bir işyerinde aynı nitelikteki işlerde eşit verimle çalışan kadın ve erkek işçilere sadece cinsiyet ayrılığı sebebiyle farklı ücret verilemez. Toplu iş sözleşmelerine ve hizmet akitlerine buna aykırı hüküm konulamaz" denilmektedir. Ülkemizde çalışma hakkı yanında İş Yasasına göre çalışanların örgütlenme hakkı, bir başka ifade ile sendikalaşma hakkı da iç hukukumuzda güvence altına alınmıştır. Kadınların erkeklere göre sendikalaşmaya daha az ilgi göstermeleri üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu konuda çeşitli nedenler ileriye sürülmektedir. Nedenlerin bir kısmı kadınlara, bir kısmı da sendikalara ilişkindir. Kadınlara ilişkin nedenler arasında; işlerinden daha doyum almaları, düşük statülü işlerde çalışmaları ve aile içi sorumlulukları sayılabilir. Sendikalara ilişkin neden ise; erkek egemen kuruluşlar olmaları biçiminde özetlenebilir. Ülkemizde, kadınların çalışma yaşamına katılmaları, dünyanın her yerinde olduğu gibi (gelişmiş ülkeler de dahil) uzun süre erkeklerden farklı olmuştur. Sendikalaşma konusunda da aynı gelişim gözlenmiştir. Bu günkü durum itibarıyla, kadın ücretliler arasında sendikalaşma oranı, erkeklere göre hala düşük kalmaktadır. Ancak zaman içerisinde yaşanan gelişmeler, özellikle hizmetler sektörünün genişlemesi ve kadın işgününün artması, sendikaların kadınlara bakış açılarında değişikliği gündeme getirmiştir. Kadın sorunlarına karşı duyarlı bir bakış açısı oluşmuş ve bu duyarlılık her geçen gün ivme kazanmıştır. Bu gün kadınların sendikal örgütlerle bütünleşmesi, sendikaların temel hedef ve faaliyetleri arasında yer almaktadır. Ülkemizdeki sendikalaşmaya ilişkin mevcut durum aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

**TABLO 14**

| <b>KAMU VE ÖZEL İŞYERLERİNDE CİNSİYET AYRIMINA GÖRE</b> |                           |                             |                               |  |  |
|---------------------------------------------------------|---------------------------|-----------------------------|-------------------------------|--|--|
| <b>İŞÇİ VE SENDİKALI ÜYE SAYILARI</b>                   |                           |                             |                               |  |  |
|                                                         |                           |                             |                               |  |  |
|                                                         |                           |                             |                               |  |  |
| <b>İŞYERİ</b>                                           | <b>TOPLAM İŞÇİ SAYISI</b> | <b>SENDİKALI ÜYE SAYISI</b> | <b>SENDİKALAŞMA ORANI (%)</b> |  |  |
| <b>KAMU</b>                                             | <b>71,086</b>             | <b>44,640</b>               | <b>62,80</b>                  |  |  |
| <b>ÖZEL</b>                                             | <b>339,082</b>            | <b>116,478</b>              | <b>34,35</b>                  |  |  |
| <b>TOPLAM</b>                                           | <b>410,168</b>            | <b>161,118</b>              | <b>39,28</b>                  |  |  |
|                                                         |                           |                             |                               |  |  |

|   |            |           |               |         |  |
|---|------------|-----------|---------------|---------|--|
|   | KAM<br>U   | 912,151   | 1,065,01<br>9 | 116.76  |  |
| K | ÖZE<br>L   | 2,650,987 | 1,469,49<br>0 | 55,43   |  |
|   | TOP<br>LAM | 3,563,138 | 2,534,50<br>9 | 71.13   |  |
|   |            |           |               |         |  |
|   | KAM<br>U   | 983,237   | 1,109,65<br>9 | 112.86* |  |
| A | ÖZE<br>L   | 2,990,069 | 1,585,96<br>8 | 53.04   |  |
|   | TOP<br>LAM | 3,973,306 | 2,695,62<br>7 | 67,84   |  |

K: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma İstatistikleri, Sayı:19, Ocak 1996

Sayı Kanunun 24. Maddesinde; Sendika üyesi işçinin geçici olarak işsiz kalması durumunda sendika üyeliğinin etkilenmeyeceği,

ede ise üyelikten çekilen işçinin sendika üyeliğinin 1 ay daha devam edeceği belirtildiğinden; işten ayrılanların sendika üyeliği sona ermemekte,

lerle sendikalı işçi sayısı toplam işçi sayısından fazla çıkabilmektedir.

Tablo'dan da anlaşılacağı gibi kadınların çalışma yaşamına katılımları sınırlı olduğu için sendikalı kadın sayısı da azdır. Ülkemizde toplam 2.695.627 sendika üyesi bulunmaktadır. Bunların sadece 161.118'i kadındır. Sendikalı kadınların 44.640'ı kamuda, 116.478'i de özel sektörde çalışmaktadır.

**e) Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı,**

Ülkemizde 1965 yılında yürürlüğe giren 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Yasası, 1965 yılında yürürlüğe giren 657 sayılı Devlet Memurları Yasası ve 1971 tarihinde yürürlüğe giren 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar (BAG-KUR) Yasasında; emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı yer almaktadır.

Sosyal güvenlik mevzuatımızda sigortaya kabulde, sigorta primine esas ücret, prim oranları, prim tahsilatı ile sosyal güvenlik kurumlarınca sigortalılara sağlanan risk ve yardımlar bakımından cinsiyete dayalı bir ayırım yapılmamaktadır.

657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nın 188.maddesinde; "Devlet memurlarının hastalık, analık ve görevden doğan kaza ile mesleki hastalıklar, yine bunların eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları ana, baba ve çocuklarının hastalık ve analık hallerinde gerekli sosyal sigorta yardımlarının sağlanacağı" ifade edilmektedir.

Aynı yasanın 202. maddesi hükmü gereğince ; aile yardım ödeneği memurun her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışmayan eşi ile çocuklarından her birine ödenmekte, ancak ikiden fazla çocuk için aile yardımı ödeneği verilmemektedir.

1479 sayılı BAG-KUR Yasası'na göre, 15 yıl prim ödeyen kadın 50 yaşında ise yaşlılık sigortasından yararlanmaktadır. Ayrıca 20 yıl prim ödeyen kadın emekli olabilmektedir.

Ev kadınları Bağ-Kur'a yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilmektedir.

Ülkemizde tarım alanında kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlara ve hak sahiplerine malüllük yaşlılık ve ölüm hallerinde sosyal sigorta yardımı sağlamak amacıyla çıkarılan 2926 sayılı "Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu" ile sosyal güvenlik hakkı sağlanmıştır. Bu kanuna göre; Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmamak, erkeklerde 22 yaşını doldurmuş olmak, kadınlarda 22 yaşını doldurmuş aile reisi konumunda olmak şartları aranmaktadır. Kadınlarda aranan " aile reisi olma" koşulu, tarımda çalışan kadınların sosyal güvenlik kapsamına girmelerinin önündeki en önemli engeli oluşturmaktadır.

Kanuna 1987 yılında eklenen bir madde ile uygulama tarihinde 50 yaşını dolduran kadınlar ile 55 yaşını dolduran erkekler istekleri halinde kapsama alınmışlardır.

2926 sayılı kanun kapsamında sağlanan yardımlar; malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası yardımlarıdır.

***f) Emniyetli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu meyanda doğurganlığın korunması hakkı,***

1475 Sayılı İş Yasasının 68. maddesi uyarınca "maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yeraltında ve sualtında çalışılacak işlerde 18 yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadının çalıştırılması yasaktır".

1475 sayılı Yasanın 69. maddesinde, sanayie ait işlerde 18 yaşını doldurmamış erkek çocuklarla her yaştaki kadınların gece çalıştırılmaları esas itibariyle yasaklanmıştır. Ancak, işin özelliği gereği kadın işçi çalıştırılması gereken işlerde 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılmalarına, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığının müştereken hazırlayacakları bir Tüzükte gösterilecek şartlar çerçevesinde izin verilebileceği öngörülmektedir.

Bu madde uyarınca hazırlanan "Kadın İşçilerin Sanayie Ait İşlerde Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkındaki Tüzük" 1973 yılında yürürlüğe girmiştir

1475 Sayılı Yasanın 78.maddesinde, hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlar ve 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını tamamlamamış çocukların hangi tür ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabileceklerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanacak bir tüzükte gösterileceği öngörülmüştür.

Sözkonusu madde uyarınca yürürlüğe konulan Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü ekindeki cetvelde, karşısında (K) harfi bulunmayan işlerde kadınlar çalıştırılmaz. Çalışma süresi bakımından kadın ve erkek arasında bir ayrım bulunmamaktadır. Çalışma süresi haftada en çok 45 saattir.( 1475/61. madde)

***2-Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, taraf devletler uygun önlemleri alacaklardır.***

***a) Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayırımını yasaklamak, bu ayrımı yapanları cezalandırmak,***

1475 Sayılı İş Yasasının 70. maddesinde "kadın işçilerin doğumdan önce 6 ve doğumdan sonra 6 hafta olmak üzere toplam 12 haftalık süre içinde çalıştırılmaları" yasaklanmıştır ve "isteği halinde kadın işçiye doğumu takip eden 6 haftadan sonra 6 aya kadar ücretsiz izin verilmesi, bu sürenin ücretli izin hakkı hesabında dikkate alınmaması" hükmü bulunmaktadır.

Aynı Yasanın 51/b fıkrasına göre; kadın işçilerin 70. madde gereğince doğumdan önce ve sonra çalıştırılmadıkları günler yıllık ücretli izin hakkının hesabında çalışılmış gibi sayılacağı hükme bağlanmıştır.

***b) Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek,***

1475 sayılı İş Yasasına göre, kadına doğum öncesi ve doğum sonrası çalıştırmadığı süreler için işveren tarafından ücret ödenmesi işverenin isteğine bağlıdır. Bu durumda ücret ödeme yükümlülüğü, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası ile Sosyal Sigortalar Kurumuna verilmiştir. Yasaya göre; doğumdan bir önceki yıl içinde en az 90 ila 120 gün prim ödeyen kadın sigortalı bu dönem içinde analık sigortası ile korunmaktadır (Md. 48).

120 gün analık sigortası primi ödeyen kadın sigortalıya doğumdan önceki ve sonraki çalışmadığı her gün için geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir.

Benzer şekilde, 657 sayılı Devlet Memurları Yasasında da, kadın memura doğumdan önce 3 hafta ve doğum yaptığı tarihten itibaren 6 hafta izin verileceği hükmü yer almaktadır (Md. 104). Doğum izninin kullanılmasından sonra kadın memura 6 ay süre ile günde birbuçuk saat süt izni verilir. Ayrıca, isteği halinde, doğum yapan devlet memuruna en çok 12 ay ücretsiz izin verilebilmektedir.

***c) Özellikle çocuk bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini, görev sorumlulukları ve kamu hayatına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek,***

1475 sayılı İş Yasası'nın 81. maddesi uyarınca hazırlanan ve 1987 yılında yürürlüğe giren "Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzük"te;

Çalıştırma Yasağı :

Madde 3: Kadın işçilerin doğumdan önce 6 ve doğumdan sonra 6 hafta olmak üzere 12 haftalık süre içinde çalıştırılmaları yasaktır.

Gebe İşçilerin Muayene İzni:

Madde 4: İşçiler, başvurmaları halinde, gebeliğin ilk üç ayında, işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Tesisleri ve hekimleri, sağlık ocakları, hükümet veya belediye hekimlerince muayene veya tedavi edilirler.

Emzikli İşçilerin Çalıştırılma Şartı:

Madde 5: Emzikli işçilerin, Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğünde kadınların çalıştırılabilecekleri belirtilmiş olan işlerde çalıştırılabilmeleri için, doğumdan sonraki 6 haftanın bitiminde ve işe başlamadan önce durumlarının buna engel olmadığının sağlık raporu ile saptanması şarttır.

Emzirme İzni:

Madde 6: Emzikli işçilere bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için 1475 S.Y.'nın 64.maddesi uyarınca verilecek ara dinlenmesinden önce ve sonra günde iki defa 45'er dakikalık emzirme izni verilir.

Emzirme Odaları veya Çocuk Bakım Yurtları (Kreş) Kurulması:

Madde 7:100 ila 150 kadın işçi çalıştıran işyerinde çocuk bakımevi açılması gerekmektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 202. maddesi gereğince memurun her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışmayan veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan aylık almayan eşi ve en fazla iki çocuğu için aile yardımı ödeneği verilir. Boşanma veya ayrılık vukuunda, mahkeme bu yardımın hangi tarafa ve ne oranda verileceğini kararında belirtir. Aynı yasanın;

204. maddesine göre, "memur, eş için ödenen aile yardımı ödeneğini evlendiği, çocuk için ödenen yardıma da çocuğun doğduğu tarihi takip eden aybaşından itibaren hak kazanır."

205. maddesine göre, memura eş için ödenen aile yardımı ödeneği, boşanma veya eşin ölümü ile kesilir.

206. maddesine göre, çocuk için ödenen yardım;

1- Çocuklar evlendiğinde,

2- 19 yaşını doldurduklarında (19 yaşını bitirdiği halde evlenmemiş kız çocuklarına 25 yaşını dolduruncaya, yüksek öğrenim yapmakta olan erkek çocuklara 25 yaşını geçmemek üzere öğrenimleri bitinceye kadar ve çalışamayacak derecede malûllükleri resmi sağlık kurulu raporu ile tespit edilenler için süresiz olarak ödeneğin verilmesine devam edilir).

3- Çocuklar kendileri hesabına ticaret yapmaya veya gerçek ya da tüzel kişiler yanında her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışmaya başladığında (öğrenim yapmakta iken tatil devresinde çalışanlar hariç).

4- Çocuklar devletçe okutulmaya veya burs almaya başladığında kesilir.

Yine aynı yasaya göre; devlet memurlarından çocuğu dünyaya gelenlere doğum yardımı ödeneği verilmektedir. Ana ve baba her ikisi de devlet memuru iseler bu ödenek yalnızca babaya verilir. Mahkemece verilen ayrılık süresi içinde doğan çocuklar için bu yardım anaya verilir.

**d) Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak.**

1475 Sayılı İş Yasasına göre; kadınlar yasanın tüm çalışanlara tanıdığı genel nitelikteki koruyucu hükümlerden yararlanmanın yanısıra, gebe, emzikli ve çocuklu kadın işçiler için getirilmiş bulunan özel nitelikteki koruyucu hükümlerden de yararlanmaktadırlar.

**3- Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında devrevi olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse tadil, ilga veya temdid edilecektir.**

Kadını çalışma yaşamından alıkoyan bir başka engel ise, çocuk bakımındır. Bu sorumluluk sadece kadına ait olmayıp aile ve devlet tarafından paylaşılması gereken bir sorumluluktur. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü gerek

bu konuda gerekse diğer sorun alanlarında çözüm üretmek amacıyla gerekli yasal ve idari düzenlemelerin yapılması için çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu bağlamda Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve çalışmaları sürdürülen "Çalışan Kadınların Doğum İzinlerini Yeniden Düzenleyen Kanun Tasarısı" ile getirilen değişiklikler şunlardır:

Kadın memura doğum öncesi verilen 3 haftalık aylıklı izin 6 haftaya, doğum sonrası verilen 6 haftalık aylıklı izin 12 haftaya çıkarılmaktadır. Bu dönemi takiben, istekleri halinde çocuğun bakımı için anne ya da babaya, birbirini izleyen 2 dönem halinde 6 aya kadar aylıksız izin verilebilir.

Annenin aylıksız izin talebi olmaması halinde kendisine aylıklı izin bitiminden itibaren 4.5 aylık süre ile günde 1.5 saat süt izni verilir.

Aylıksız izin ilk 2 çocukla sınırlı olup, Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki çocuklar bu sayının dışındadır.

Yasada yapılan değişikliklerle aylıksız izin süresine ilişkin kesenek karşılık ve kesenek farklarının ilgililerin kurumlarınca Emekli Sandığına ödenmesi önerilmektedir.

Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte doğum nedeniyle aylıksız izinde bulunanların bu sürelerine ait kesenek karşılık ve artış farkları, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren kurumlarınca Emekli Sandığına ödenir.

Daha önce doğum nedeniyle aylıksız izin kullanmış, ancak çeşitli nedenlerle bu süreye ilişkin kesenekleri ödeyememiş kadınlar için aylıksız izin süresini borçlanma hakkı getirilmektedir.

1475 Sayılı Yasa'nın 17.maddesinin 1/a fıkrasında belirtilen sebepler dışında doğum ve gebelik hallerinde doğumdan önce 6 hafta, doğumdan sonra 6 hafta olan aylıklı izin süresinin bitiminde işverenin kadın işçinin iş aktini bildirimsiz fesih hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Kadın çalışanın aleyhine olan bu durum hazırlanan taslakta yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; 1475 Sayılı İş Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, gebelik ya da doğum nedeniyle kadın işçi tarafından alınan izinler ile doğum nedeniyle erkek işçinin almış olduğu izinler sırasında iş aktinin feshedilemeyeceği hükmü getirilmiştir.

1475 Sayılı İş Kanunu'nun 70. maddesinin 1. ve 4. fıkrası da değiştirilmiş ve maddeye 4. fıkradan sonra gelmek üzere bazı fıkralar eklenmiştir. Buna göre; kadın işçilerin doğumdan önce 6, doğumdan sonra 12 hafta olmak üzere 18 haftalık süre içinde çalıştırılmaları yasaktır. İstekleri halinde doğum yapan kadın işçiye ya da eşine doğum sonrası 12 haftalık süreden sonra birbirini izleyen iki dönem halinde en çok 6 aya kadar aylıksız izin verilmesi önerilmiştir.

Yine toplumumuzda geleneksel iş bölümünün kadınlar aleyhine bir durum sergilemesi kadınların çalışma yaşamına ilişkin kişisel ilgilerini sınırlandırmakta hatta yok etmektedir. Çalışma yaşamını cazip hale getirmekte sosyal desteğin öneminin bilincinde olan KSSGM 1475 sayılı Kanunu'na göre düzenlenen "Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzük"ü yeniden gözden geçirmiştir. Bu çalışmaya göre; sosyal hizmet desteğini verecek işverenlerin 100-150 kadın işçi çalıştırma



zorunluluğunun, "100-150 İşçi Çalıştırma Zorunluluğu" şeklinde değiştirilmesi önerilmiştir.

Her iki çalışma hakkında da görüş almak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile temasa geçilmiştir. Ancak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın olumsuz görüş bildirmesi üzerine konunun gerekçesi ve önemi belirtilerek sözkonusu Bakanlığa yeniden başvurulmuştur.

Ülkemizde iş yaşamını düzenleyen yasalarımızın gerçek anlamda iş güvencesi sağladığı söylenemez . Bu nedenle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 1475 Sayılı İş Kanunu ile 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu'nun bazı maddeleri ele alınarak hazırlanan, işçi ve işverenlerin karşılıklı çıkarlarını dengeleyen, işçi ve sendika yöneticilerine işgüvencesi sağlamayı amaçlayan "İş Güvencesi Yasa Tasarısı Taslağı" Başbakanlık tarafından 14.4.1995 tarihinde TBMM'ne sunulmuştur. Ancak yeni yasama döneminin başlaması ile birlikte hükümsüz kaldığından 28.3 1996 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 'na iade edilmiştir. Sözkonusu Bakanlık tarafından tasarı üzerindeki değerlendirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Taslak ile işverene fesihlerde haklı bir nedene dayanmak ve bu nedeni de fesih bildirimde açık ve kesin bir biçimde bildirmek yükümlülüğü getirilmiştir. İşten çıkarmalarda, belirtilen sebebin "haklı" olup olmadığına itiraz halinde Yargıç denetleyebilecek ve feshi haklı bulmaz ise işçinin işe iadesine karar verebilecektir. Ancak belirli koşulların varlığında Yargıç işe iade yerine bir tazminata da hükmedebilecektir.

Sözkonusu Yasa Taslağı ILO standartlarına uygun çağdaş bir düzenleme olup 158 sayılı ILO sözleşmesi doğrultusunda hazırlanmıştır.

## **MADDE 12**

***1.Taraf Devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımında kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran bütün önlemleri alacaklardır.***

***2. Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla taraf devletler kadına hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde bedava hizmet vereceklerdir.***

## **I-Mevcut Durum**

### **Nüfusun Yapısı**

Ülkemizde nüfusun %62'si 0-14 yaş çocuklar ve 15-49 yaş kadınlardan oluşmaktadır. 15-49 yaş grubu kadınlar ise nüfusun%25'i olup, yaklaşık 13 milyonu bulmaktadır.Kadın nüfusun toplam nüfusun büyük bölümünü oluşturması nedeniyle kadınların sorunlarının ülkenin toplumsal yaşamını etkilemesi kaçınılmazdır.

Doğuştaki beklenen yaşam süresi kadınlar için daha uzun olmakla beraber, bu süre Türk toplumundan cinsiyet gruplarının eşit hizmet aldığı gelişmiş ülkelerdeki yaşam süresinden daha düşüktür.Doğuştaki beklenen yaşam süresi 1996 yılı tahmini erkekte 65.9 yıl, kadında 70.5 yıldır.

### **Evlilik**

İlk evlenme yaşı doğurganlığın önemli belirleyicilerindendir. Kadınların %96'sı otuz yaşına kadar evlenmekte, doğurganlık çağının sonuna gelindiğinde kadınların sadece %1'nin hiç evlenmediği görülmektedir.

Ortanca ilk evlenme yaşı 19'dur.İlk evlenme yaşında sürekli bir yükselme görülmektedir.45-49 yaş grubundaki kadınların ortanca ilk evlenme yaşı 18.3 iken, 25-29 yaşındaki kadınlar için bu değer 20 olarak hesaplanmıştır.

Ortanca ilk evlenme yaşı yerleşim yerlerine, bölgelere ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlar, Batıda yaşayanlara göre yaklaşık 2 yıl daha önce evlenmektedir. Hiç eğitimi olmayan kadınlar ile en az ortaokul eğitimi olan kadınlar arasında ortanca ilk evlenme yaşı bakımından 5 yıllık bir fark bulunmaktadır.

### **Doğurganlık**

Doğurganlık hızı 1978 yılında 4.3, 1988'de 3.0 ve 1993'de 2.7'dir.Yaşa özel doğurganlık halen genç yaşlara yığılımlı bir dağılım göstermektedir.En yüksek doğurganlık hızı 20-24 yaş grubundaki kadınlarda görülmektedir.

Doğurganlık hızlarında belirgin bölgesel farklılıklar bulunmaktadır.En yüksek toplam doğurganlık hızı Doğu Anadolu bölgesinde (kadın başına 4.4 doğum), en düşük hız ise Batı Anadolu Bölgesindedir (kadın başına 2.0 doğum).Doğurganlık, kentsel ve kırsal yerleşim yerlerine göre de farklılıklar göstermektedir.Kırsal alanlarda yaşayan kadınlar, kentsel alanlarda yaşayanlara göre yaklaşık bir fazla çocuk sahibi olmaktadır.

Doğurganlık, eğitim düzeyine göre de belirgin şekilde farklılaşmaktadır.Eğitimi olmayan kadınların en az ilkokul mezunu olan kadınlara göre bir fazla doğum yaptıkları hesaplanmıştır.En az ortaokul mezunu olan kadınlarla karşılaştırıldığında ise eğitimsiz kadınların 2.5 doğum daha fazla yaptıkları sonucu elde edilmektedir.

### **Doğurganlık Tercihleri**

Evli kadınların üçte ikisinden fazlası başka çocuk istememekte, %14'ü ise bir sonraki doğumlarını en az iki yıl geciktirmek istemektedirler.

İstenmeyen tüm doğumlar önlenebilseydi, bir Türk kadını ortalama 1.8 doğum yapacaktı. Bu ise, 1993 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) bulgularından hesaplanan doğurganlık hızına göre yaklaşık bir çocuk daha azdır.

İstenen doğurganlık ile gerçek doğurganlık arasındaki fark, yerleşim yerlerine ve bölgelere göre değişmektedir. Bu fark, kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan kadınlarda (1.1 çocuk) ve Doğu Anadolu 'da yaşayan kadınlarda (2.1 çocuk) en yüksek düzeyine ulaşmaktadır.

1993 TNSA'dan önceki beş yıl içinde gerçekleştirilmiş olan doğumların %20'si istenmeyen doğumlar olup, %12'si ise zamanı açısından planlanmamış doğumlardır.

Kadınlar, yaşamlarına yeniden başlamaları ve tam olarak istedikleri sayıda çocuğa sahip olma şansları ellerinde olsa, ortalama olarak 2.4 çocuğa sahip olmak isteyeceklerini belirtmişlerdir.

### **Kadın Sağlığı**

Türkiye'de sağlık hizmetlerinin ulaşılabilirliği ve kullanımı yaş, yerleşim, bölge ve sosyo-ekonomik faktörler itibarıyla farklılık göstermekle birlikte, kadınlar

erkeklerden daha sık hekime başvurumaktadırlar.Başvuru oranı eğitim durumuna göre de değişmektedir.

Yaş ve Cinsiyete Göre Bir Yılda Hekime Başvuru (1992) (%)

---

**Yaş Grubu Erkek Kadın Toplam**

---

|       |      |      |      |
|-------|------|------|------|
| 0-6   | 3.38 | 2.42 | 2.90 |
| 7-14  | 1.06 | 1.17 | 1.11 |
| 15-44 | 1.54 | 2.74 | 2.21 |
| 45-64 | 3.09 | 4.48 | 3.83 |
| 65+   | 4.16 | 4.50 | 4.34 |

---

**Toplam 2.10 2.75 2.44**

---

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, kadınlar genelde hekimi erkeklerden daha fazla kullanmaktadır. Ancak erken çocukluk döneminde erkek çocuklar kız çocuklara kıyasla daha fazla hekime götürülmektedir. Ayrıca, kadınlar doğurgan çağ boyunca, göreli olarak, aynı yaş grubu erkeklerle kıyasla daha fazla hekime başvurumaktadırlar. Ancak bu rakamlar gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşüktür.

Eğitim düzeyi ve cinsiyete göre kişi başına bir yılda hekime başvuru aşağıdaki tabloda verilmektedir.

**Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Kişi Başına Yıllık Hekime Başvuru (1992) (%)**

---

Başvuranın  
Eğitim Düzeyi **Erkek Kadın Toplam**

---

|            |      |      |      |
|------------|------|------|------|
| Diplomasız | 2.35 | 2.88 | 2.69 |
| İlkokul    | 1.56 | 2.28 | 1.94 |
| Ortaokul   | 1.41 | 2.93 | 1.99 |
| Lise       | 1.63 | 4.08 | 2.64 |
| Üniversite | 2.92 | 5.84 | 3.94 |

---

**Toplam 2.10 2.75 2.44**

---

Tabloda da görüldüğü gibi, yüksek eğitimli kadınlar hekime en sık başvuran grubu oluşturmaktadır.

1994 yılı itibariyle Türkiye'de sosyal sigorta programlarının kapsadığı nüfus oranı %80.6, sağlık güvencesine sahip nüfus oranı %64.2'dir.1995 yılı verilerine göre, istihdam edilen kadınların (çalışma çağındaki kadınların %30.7'si) %74.8'i tarım sektöründe olup, bunların da %88.3'ü ücretsiz aile işçisidir.Bu durumda sosyal güvenlik ve sağlık güvencesi açısından kadın nüfusun büyük bir kesimi erkeğe bağımlıdır.

## Sağlık Güvencesi Türü ve Cinsiyete Göre Kişi Başına Yıllık Hekime Başvuru (%) (1992)

### Güvence Tipi Erkek Kadın Toplam

|                    |      |      |      |
|--------------------|------|------|------|
| Yok                | 1.32 | 1.79 | 1.57 |
| Devlet Memuru      | 2.95 | 3.48 | 3.24 |
| Emekli Sandığı     | 3.55 | 5.43 | 4.59 |
| SSK                | 3.04 | 4.08 | 3.59 |
| Bağ-Kur            | 2.05 | 2.45 | 2.26 |
| Milli Savunma Bak. | 3.25 | 4.08 | 3.68 |
| Özel Sandıklar     | 2.27 | 3.06 | 2.66 |
| Özel Sağlık Sig.   | 5.07 | 1.96 | 3.32 |
| Diğer              | 2.89 | 2.45 | 2.69 |

### Toplam 2.10 2.75 2.44

Türkiye 'de 1983 yılında yapılan bir araştırmaya göre ana ölüm hızı yüzbinde 132'dir. Günümüzde bu oranın yüzbinde yüz dolayında olduğu tahmin edilmektedir.

50 yaş üstü kadınların ve yüksek riskli genç kadınların mamografi ile taranmaları erken evrede tümör yakalama olasılığını artırıp meme kanserine bağlı ölümleri %20-30 oranında azalmaktadır. Pap-smcar ile erken teşhis edildiğinde, tüm kanser ölümlerinin %12'sini oluşturan cervix kanserlerine bağlı ölümler son 40 yılda yarı yarıya azaltılmıştır.

Türkiye 'de her yıl yaklaşık 2000 kadın, gebelik, doğum, lohusalık nedeniyle ölmektedir. Anne ölüm nedenlerinin dağılımına bakıldığında, gebelik ve lohusalık toksemilerinin %41, kanamaların %19.9, enfeksiyonların %5.5, bilinmeyenlerin %8.6 ve diğer komplikasyonların %25 oranında olduğu gözlenmektedir. Bunlar riskli ve istenmeyen gebeliklerin önlenmesiyle büyük ölçüde önlenabilir nedenlerdir. 1993 TNSA sonuçlarına göre, son 5 yılda meydana gelen gebeliklerin %68'inde en az bir risk faktörü olduğu saptanmıştır.

Ülkemizdeki 17 yaşındaki adölesanların %8'i, 18 yaşındakilerin %15'i, 19 yaşındakilerin %23'ü ya anne olmuş ya da ilk çocuğuna gebe kalmışlardır.

Anne sağlığına ilişkin göstergelere bakıldığında, kadınların %62'sinin gebelikleri sırasında eğitimli bir sağlık personelinden doğum öncesi bakım aldığı saptanmıştır. Canlı doğumların yarısından fazlasında doğum öncesi bakım, gebeliğin beşinci ayından önce başlamıştır. Kadınların gebelik sırasında tetanoz aşısı olması çok yaygın değildir. Kadınların %16'sı bir, %26'sı ise iki veya daha fazla doz tetanoz aşısı olmuşlardır. 1993 TNSA, doğumların %60'ının bir sağlık kuruluşunda yapıldığını ortaya koymaktadır. Evde yapılan doğumların eğitimli bir sağlık personelinin yardımı olmaksızın yapılması olasılığı daha yüksektir.

Gebe olmayan kadınların %50'sinde, gebe olanların 2/3'nde demir eksikliği anemisi vardır.

Türkiye'de 1985 Ekim ayından 1996 Nisan sonuna kadar, toplam 531 kişinin HIV/AIDS ile enfekte olduğu saptanmıştır. Bunların 199'u AIDS vakası, 332'si HIV taşıyıcısıdır. Enfeksiyon trendi 1990'lı yıllardan beri yavaş ancak düzenli artış göstermektedir. Tüm tespitlerin %14'ünü yabancı uyruklular oluştururken, ayrıca enfekte Türk vatandaşlarının %14'ü de yurtdışı ilişkilidir.

Türkiye'deki HIV bulaşmasının yarından fazlasında cinsel ilişki rol oynamaktadır. Bulaşma, %40 oranında kadın-erkek arasındaki cinsel ilişki yoluyla olmuştur. İkinci bulaşma yolu ise, damar yolundan uyuşturucu madde kullanımıdır. 1993 yılında tespit edilen ilk enfekte bebeği takiben ülkemiz AIDS'li bebek doğumlarının başladığı bir döneme girmiştir. Enfekte annelerden doğan bebek sayısının artmasını önlemek amacıyla ailelere gebelik öncesi veya gebelikte HIV testi yaptırmaları önerilmektedir.

Cinsiyet dağılımı gözönüne alındığında her 4 erkeğe karşılık 1 kadının enfekte olduğu görülmektedir. En fazla 30-34 yaş grubunun etkilendiği ve bunların 25 yaşlarında enfekte oldukları tahmin edilmektedir.

### **Aile Planlaması**

Aile planlaması eğitim-öğretim ve uygulama hizmetleri 1983 yılında yürürlüğe giren 2827 sayılı Nüfus Planlaması hakkında yasa gereği Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde ülke düzeyinde yürütülmektedir.

Bu yasa ile 1965 yılında çıkartılan 557 sayılı yasa çerçevesinde verilen;

- Ülke'de kontraseptif yöntemlerle ilgili bilgilendirme ve eğitim hizmetlerinin serbestleştirilmesi,

- Geriye dönüşümlü kontraseptif yöntemlerin (RİA, hap, kondom gibi) dağıtımı, satışı ve uygulamasının serbest bırakılması,

- İsteyerek düşük ve cerrahi sterilizasyona, tıbbi ve eugenic (öjenik) nedenlere bağlı izin verilmesi,

hizmetlerine ilaveten şu yenilikler getirilmiştir:

- 10 haftaya kadar olan gebeliklerin isteğe bağlı olarak sonlandırılması,

- Gönüllü Cerrahi Sterilizasyonun (kadın-erkek) gebeliği önleyici yöntem olarak kabul edilerek serbest bırakılması,

- Eğitilmiş pratisyen hekimlerin, uzman hekim denetiminde menstrüel regülasyon yöntemi ile rahim tahliyesini ve vazektomi uygulamasını yapabilmesi,

- Hekim ve eğitilmiş hekim dışı sağlık personeline aile planlaması yöntemlerini uygulama yetkisinin verilmesi ile kırsal alanlarda bu yöntemlerin yaygınlaştırılması,

- Başarılı aile planlaması etkinlikleri için sektörlerarası işbirliği ve uyumlu çalışma gereği vurgulanmıştır.

Sağlık Bakanlığı bu görevleri tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu niteliğindeki ilgili meslek kuruluşları, özel ve gönüllü kuruluşların işbirliğiyle yürütür.

Aile planlaması hakkında bilgi çok yaygındır. Evli kadınların yüzde 99'u, en az bir yöntem bilmektedir. Gebeliği önleyici hap ve RİA, evli kadınların yüzde 95'i tarafından bilinmektedir.

Türkiye'de evli kadınların yüzde 63'ü, gebeliği önleyici bir yöntem kullanmakta olup, Gebeliği önleyici yöntem kullananların çoğunluğu, modern bir yöntem kullanmaktadır. Halen evli olan her beş kadından biri (yüzde 19) RİA kullanmakta, yaygınlık bakımından bunu kondom kullananlar (yüzde 7) izlemektedir. Ancak geri çekme yöntemi, gebeliği önleyici yöntemler arasında en yaygın yöntem olup, evli kadınların yüzde 26'sı tarafından kullanılmaktadır.

Gebeliği önleyici modern yöntemlerin kullanım düzeyinde yerleşim yerlerine ve bölgelere göre farklılıklar bulunmaktadır. Kentlerde yaşayan kadınlar arasında modern yöntem kullanımı, kırsal yerleşimlerde yaşayanlara göre daha fazladır. Modern yöntem kullanımı Batı, Güney ve Orta Anadolu'da en yüksek olup (%37), Doğu Anadolu'da düşüktür (%26).

Gebeliği önleyici yöntem kullanımı, eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Ortaokul ve daha yüksek eğitime sahip kadınların yaklaşık yarısı modern bir yöntem kullanmakta, ilkökul eğitimi olanlar arasında bu düzey yüzde 36'ya, hiç eğitimi olmayanlar arasında ise yüzde 26'ya düşmektedir.

Evli kadınların yüzde 12'si için bir hizmet-karşılanamayan gereksinim açığı söz konusudur. Bu açığı oluşturan kadınlar, halen gebeliği önleyici yöntem kullanmayan, ancak doğurganlığını sonlandırmak isteyen kadınlar (%8) ile bir sonraki doğumunu en az iki yıl sonra yapmak isteyen kadınlardır (%4).

Gebeliği önleyici modern yöntemlerin temininde, kamu sektörü özel sektöre göre biraz daha fazla kullanılmaktadır. Modern yöntem kullananların % 55'i, yöntemlerini kamu sektöründen temin etmiştir.

Birinci basamak sağlık kuruluşları ve eczaneler aile planlaması yöntemlerinin temininde en çok başvuru kaynağıdır.

### **Düşükler**

Türkiye'de istenmeyen gebeliklerin kendi kendine sonlandırılması ve buna bağlı anne ölümlerini önlenmesi amacıyla 10 haftaya kadar olan gebeliklerin isteğe bağlı sonlandırılması, 2827 sayılı yasa ile serbest bırakılmıştır. İsteğe bağlı düşük ülkemizde bir aile planlaması yöntemi olarak kabul edilmeyip, istenmeyen gebeliklerin sağlıklı şartlarda sonlandırılması için en son çare olarak olarak nitelendirilmektedir.

Düşük hızlarında 1990'dan bu yana az miktarda düşüş olduğu görülmektedir. Bu azalmanın kendiliğinden düşüklerden çok, isteyerek düşüklerden kaynaklandığı gözlenmektedir.

1993 TNSA'ndan önceki yıl için isteyerek düşük hızı 100 gebelikte 18'dir. Bu hızda son yıllarda bir azalma olduğu anlaşılmaktadır.

Düşük hızları bölgelere göre farklılık göstermektedir. Batı Anadolu'da her dört gebelikten biri düşükle sonlandırılırken, Doğu Anadolu'da her 10 gebelikten sadece biri düşükle sonlandırılmaktadır.

İsteyerek düşük yapmanın en temel nedeni, gebeliğin sonlandırılmak istenmesidir (%58). Bunu, sosyo-ekonomik nedenler (%17) ve sağlık nedenlerine bağlı olarak yapılan düşükler (%12) izlemektedir.

İsteyerek düşüklerin çoğunluğu, yasaların izin verdiği ve gebeliğin ilk 10 haftası içinde yapılmaktadır. Yasal sınırların ötesinde yapılan isteyerek düşüklerin oranı %12'dir.

İsteyerek düşüklerin çoğunluğu özel doktorlar tarafından yapılmakta (%67), bunu devlet hastanelerinde yapılan düşükler izlemektedir (%27). İsteyerek düşüklerin sadece %3'ü, sağlıklı koşullarda gerçekleşmiştir.

İsteyerek düşük yapılan aydan hemen sonraki ay içinde kadınların %39'unun herhangi bir yöntem kullanmadığını ve %27'sinin ise geri çekme yöntemini kullandığı görülmektedir.

### **Bebek ve Çocuk Ölümlülüğü**

1993 TNSA öncesi beş yıl için bebek ölüm hızı, bin canlı doğumda 53 olarak hesaplanmıştır. Aynı dönemde canlı doğan bin çocukta 61'i, beş yaşından önce ölmüştür. Bebek ve çocuk ölümlülüğü, geçtiğimiz on yılda hızlı bir azalma göstermiştir. Bebek ölüm hızı 1978'de %092, 1988'de %081.5 iken 1993'de %052.6 ya düşmesine karşın halen yüksektir. Bebek ölüm hızındaki düşme, son on yılda yüzde 35 olarak saptanmıştır.

Cinsiyet gruplarına göre incelendiğinde erkek bebek ölümleri kız bebek ölümlerinden yüksektir. Bu da biyolojik olarak beklenen bir sonuçtur. 1989'da bu oran erkekler için %065.1, kızlar için %059.3 dür. Ayrıca yerleşim yeri ve bölgelere göre farklılıklar dikkati çekmektedir. Bebek ölümleri kentte %044, kırdaki ise %065.4 dür. Bebek ölümleri kızlar için kırdaki %069.14 iken kentte %047.78, batıda %049.39, doğuda %078.83 dür.

1-4 yaş çocuk ölümleri de kız ve erkekler için farklılıklar göstermektedir. Ortalama çocuk ölümleri 1983'de %023.7, 1988'de %016.8, 1993'de ise %08.8 dir.

Çocuğun hayatta kalma şansı, annesinin eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Anneleri eğitimsiz olan çocuklar arasında bebek ölüm hızı, anneleri en az ilköğretim mezunu olan çocuklara göre 1.6 kez daha fazladır.

Kısa doğum aralığından sonra (iki doğum arasındaki sürenin iki yıldan az olması) doğan bebeklerin ölme olasılığı oldukça yüksektir. Bu çocukların ölüm riski, 4 yıl veya daha uzun bir doğum aralığından sonra doğan çocuklara göre 3.2 kez daha yüksektir.

### **II.Yürütülmekte Olan Programlar**

Ana sağlığı ile ilgili olarak; gebe tespiti, gebelerin izlenmesi, doğumların sağlık kuruluşlarında ve sağlık personeli yardımıyla yapılması, doğum öncesi ve sonrası bakım ve aile planlaması hizmetleri ile, çocuk sağlığında yenidoğanın bakımı, büyüme ve gelişmenin izlenmesi konusunda rutin hizmetler yürütüldüğü gibi, özel programlar da yürütülmektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesinde halk sağlığı eğitimi ve sağlık personelinin hizmetiçi eğitim programlarına da önem verilmektedir.

Sağlık Bakanlığı Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü tarafından; ana-çocuk sağlığına yönelik hizmetlerin etkililiğinin artırılması, topluma dayalı sağlık hizmeti sunumunda model oluşturulması amacıyla BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve UNFPA desteği ile "Güvenli Annelik ve Yenidoğan Bakımı Projesi" 1993 yılında başlatılmış olup halen 8 ilde sürdürülmektedir. Bu program Türkiye Aile Planlaması Derneği, İnsan Kaynağını

Geliştirme Vakfı, H.Ü. Halk Sağlığı Vakfı ve Türkiye Aile Sağlığı Planlaması Vakfı işbirliği ile yürütülmektedir.

Türkiyenin ana sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinde belirlemiş olduğu 2000 yılı hedefleri şunlardır:

- 1-Anne ölümlerini %50 ve bebek ölümlerini %30 oranında düşürmek.
- 2- Bölgelerarası sağlık farklılıklarını %75 azaltmak.
- 3- Hamilelikleri tesbit etmek, hamilelere bakım sağlamak ve doğumların sağlıklı ortamlarda gerçekleşmesini sağlamak.
- 4- Etkili aile planlaması yöntemlerinin kullanımını %70 artırmak.

Bu hedeflere ulaşmak amacıyla, Sağlık Bakanlığı VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı paralelinde, 1994 yılında başlayan ve bir yıl çalışmaları devam eden "Ulusal Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Eğitim ve İletişim Stratejileri"ni tamamlamıştır. Stratejiler dört ana başlık halinde hazırlanmıştır. Bunlar;

- Yürütme ve koordinasyona yönelik,
- Hizmet verenlere yönelik,
- Hizmetten yararlananlara yönelik,
- Toplum liderlerine yönelik stratejilerdir.

1995 yılında ise, Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü'nce ulusal ve uluslararası kuruluşların teknik desteği sağlanarak Türkiye'de kadın sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin geliştirilmesi ve kalitesinin artırılması çalışmalarına yön vermek amacıyla, "Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinde Ulusal Aktivite Planı" hazırlanması çalışmaları başlatılmıştır.

Bu kapsamda Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Eğitim Stratejilerinin belirlenmesinden sonra, Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmet Sunumu, Altyapı-Yönetim, Lojistik-Finans ve Kadının Statüsü olmak üzere dört ana başlık altında çalışmalar sürdürülmüş ve stratejiler oluşturulmuştur. Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda yapılan çalışmalara tüm kamu kurum ve kuruluşları, akademisyenler, sendikalar, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, medya ve özel sektör temsilcileri ile uluslararası kuruluş temsilcileri katılmışlardır. Bu çalışmanın Kadının Statüsü bölümünde yer alan ulusal stratejileri şunlardır:

- 1.Örgün eğitime kadının katılımı artırılarak eğitim ve bilinç düzeyi yükseltilecektir.
2. Kadınların yaygın eğitime katılımları artırılarak bilinçlenmeleri ve gelir getirici faaliyetlerde bulunabilmelerine yönelik beceri kazanmaları sağlanacaktır.
- 3.Kadınların çalışma yaşamına girmesini artırıcı faktörler geliştirilecek ve çalışma koşulları iyileştirilerek istihdamlarının artırılması ve statülerinin yükselmesi sağlanacaktır.
- 4.Kitle iletişim araçlarından yararlanılarak halkın kadının statüsü, kadın sağlığı ve aile planlaması konusunda bilgilendirilmesi sağlanacaktır.
- 5.Kadınların aile içinde, işyerinde ve toplumda, cinsel taciz ve şiddete uğramamaları konusunda toplumun bilinçlendirilmesi için kitle iletişim araçları, işyerleri ve halk eğitim kurumlarından yararlanılacaktır.



6.Kadının bilinçlendirilmesi ve statüsünün yükseltilmesi konusunda siyasi partiler daha duyarlı hale getirilecek ve yasalarda kadın-erkek eşitsizliğine yol açan maddelerin ortadan kaldırılması çalışmaları sürdürülecektir.

7.Devlet ve hükümet dışı kuruluşların ve meslek örgütlerinin, kadına ilişkin önceliklerde birlikte çalışmaları sağlanacaktır.

8.Kadının statüsünü belirleyecek, izleyecek ve koordinasyonu sağlayacak bir yapılanma sağlanacaktır.

Çalışmalar halen devam etmekte olup, aktivite planı hazırlık aşamasındadır.

5-Sağlık Bakanlığı Ana-Cocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, aile planlaması ve üreme sağlığı hizmetlerine olan talebi karşılamak, ulaşılabilirliğini sağlamak ve mevcut olan hizmetlerin kalitesini artırmak için;

-Aile planlaması kliniklerinin fizik yapısının standartını belirlemiş,

-Aile planlaması eğitici eğitimi için müfredat geliştirmiş,

-Aile planlaması uygulama eğitimi müfredatını güncelleştirmiş,

-Tıp Fakülteleri müfredatına aile planlaması ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların taranmasına yönelik müfredatın entegrasyonunu 13 tıp fakültesinde sağlamış,

-Sağlık Meslek Liseleri ebelik bölümünde okutulmak üzere aile planlaması müfredat programı geliştirilerek ayrı bir ders olarak ele alınmasını sağlamış,

-Her beş yılda bir ülke düzeyinde yapılan Nüfus ve Sağlık Araştırmasının sonuncusunu Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsü ile birlikte 1993 yılında tamamlayarak kullanıma sunmuş,

-Hizmetin kalitesini artırmaya yönelik 7 ilde üreme sağlığı hizmetleri durum analizi araştırmasını yapmış,

-Cinsel yolla bulaşan hastalıkların izlenmesi ve eğitimlerde hümanist yaklaşım kavramı müfredat programlarına yerleştirilmiştir.

Sağlık Bakanlığı Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü halkın doğru bilgilendirilmesi ve hizmetten yeterince yararlanmalarının sağlanması amacıyla, "Bilgilendirme Eğitim İletişim Programını" yürütmektedir.

Türkiye'de rahim içi araç, hap, kondom gibi etkili yöntemlerin sağlık kuruluşlarında ücretsiz olarak sunulması yanında 2827 sayılı Nüfus Planlaması Yasası çerçevesinde isteyen kadın ve erkeklere cerrahi sterilizasyon uygulaması da yapılmaktadır. Aile planlaması hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla yöntem çeşidini artırmak üzere uzun etkili hormonal kontraseptiflerden norplant ve depo enjeksiyon yöntemleri de pilot çalışmalarla uygulamaya konulmuştur.

Ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması alanlarında halk eğitimi çalışmalarını geliştirmek ve sağlık personeli eğitiminde yararlanmak üzere çeşitli eğitim materyalleri (afiş, broşür, kitap, slayt, video vb) üretilmektedir. Bu çerçevede, halkın bilgilendirilmesi için düzenli olarak radyo ve TV programları sürdürülmektedir. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansında çok önemli bir konu olarak ele alınan erkeklerin de aile planlamasında sorumluluk alması, Türkiye için de önem verilen konulardan biridir. Aile planlaması hizmetlerinin yaygınlaştırılmasında erkeklerin daha fazla sorumluluk almasını sağlamak amacıyla erkeklerin eğitime yönelik çalışmalar sürdürüldüğü gibi, erkek

motivasyonuna yönelik çeşitli spot ve dramalar hazırlanarak ulusal ve yerel TV'lerde gösterime sunulmuştur.

Ülke genelinde kadın sağlığı açısından önemi olan "Anne Sütünün Teşviki Büyüme Gelişmenin İzlenmesi Programı" sürdürülmektedir.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce 1995 yılında başlatılan, 0-6 yaş grubu çocuğun psiko-sosyal gelişiminin desteklenmesi projesi 9 ilde yürütülmekte olup, gebeliğin 3. ayından başlayarak, çocuğun 6 yaşına kadar psiko-sosyal açıdan eğitimlerle desteklenerek ortaya çıkan sorunların zamanında çözümü sağlanacaktır. Kasım 1995'dan beri projenin Türkiye geneline yaygınlaştırılması çalışmaları devam etmektedir.

Kadın sağlığı açısından önemli olan menopoz dönemi sağlık hizmetleri mevcut hastanelerde giderek artan bir hızla yaygınlaştırılmaktadır.

Mevcut yönetmelik çerçevesinde, aile planlaması hizmeti tanımı içinde de yer alması nedeniyle çocuk sahibi olamayan ailelere yardım edilmesi kapsamında, invitrofertilizasyon ve embriyo transferi yapılan merkezler açılmaktadır. Bunların denetlenmesi yine yönetmelik doğrultusunda oluşturulan Bilim Kurulu tarafından Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde sürdürülmektedir. Bugüne kadar 9 adet merkez açılmış olup, mevcut merkez sayısı giderek artmaktadır.

2827 sayılı Nüfus Planlamasına Dair Kanuna dayalı olarak çıkarılan 509 sayılı yönetmelik uyarınca, Nüfus Planlaması Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü de kurulun üyesidir. Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda çalışan bu kurul, yılda iki kez toplanarak sektörlerin katılımı ile mevcut işbirliği ortamını gözden geçirmekte ve aile planlaması hizmetleri alanında yeni programların hazırlanmasında esas alınacak ilkeleri belirlemektedir.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından "Türkiye'de Ruh Sağlığı Profili" araştırma projesi yürütülmektedir. Tüm Türkiye'yi kapsayan araştırmanın amacı; bölgeler bazında çocuk ve yetişkinlere göre ruhsal bozuklukların yaygınlığının sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlere göre belirlenmesi, araştırma sonuçları dikkate alınarak, çocuk ve yetişkinlere yönelik ruh sağlığı programlarının hazırlanması ve yönlendirilmesi, birinci basamakta çalışan sağlık personeline yönelik hazırlanacak eğitim modülünün ve hizmetiçi eğitimlerin içeriğinin planlanmasıdır.

SSK'nın uluslararası bir kuruluş desteğinde yürüttüğü "Aile Planlaması Projesi"nin amacı; SSK'nın yaklaşık 100 sağlık kuruluşunda aile planlaması hizmetlerini yaygınlaştırmak, teknik yönden desteklemek ve hizmetin devam ettirilmesini sağlamak için sağlık sistemi ve yönetimini kurmaktır.

Proje, işçilerin ve ailelerinin aile planlaması konusunda eğitilmesini de esas almaktadır.

SSK tarafından yürütülmekte olan ikinci projede, uluslararası bir dernek ile işbirliği yapılarak, sunulan kalıcı ve uzun etkili kontraseptif hizmetlerin kalitesi ve ulaşılabilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaca, teknik yardım sağlanarak, eğitim desteklenerek ve hizmeti yayarak ulaşılabilecektir.

SSK tarafından yürütülen bir başka çalışmada da uluslararası bir kuruluş desteğiyle, istediği çocuk sayısına erişmiş ve çocuk istemeyen çiftlere etkili ve güvenli bir yöntem olan vazektomi hizmeti vermek amaçlanmaktadır.

Türkiye Aile Planlaması Derneği'nin uluslararası kuruluş desteğinde yürüttüğü "AIDS; Üst Düzey Politika ve Karar Organları Girişimi" projesi 1994 yılında başlamış ve halen devam etmektedir.

Projenin amacı; Türkiye'de cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve HIV/AIDS'in yayılımını önlemek, ulusal program ve stratejileri belirlemek için hükümeti harekete geçirmek için etkilemek, medyayı cinsel yolla geçen hastalıklar ve AIDS konusunda sürekli ve doğru bilgi vermesi için motive etmek, bu konuda toplumun genel bilgi ve bilinç düzeyini yükseltmektir. Proje kapsamında; kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sendikalar, ve sivil toplum örgütlerinin üst düzey temsilcilerinden oluşan Danışma ve Çalışma Grupları oluşturulmuştur. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü her iki grupta da yer almaktadır.

"Ulusal AIDS Konseyi" ülkenin AIDS politikasını belirlemek için Başbakanlığa bağlı, başkanlığını Sağlık Bakanlığı'nın yürüttüğü, sekreteryasını Türkiye Aile Planlaması Derneği'nin yaptığı ve çalışmalara katılan diğer temsilcilerin konsey üyesi olarak yer aldığı bir yapı haline dönüştürülerek, resmi bir kimlik kazanmış olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

"HIV/AIDS ve Cinsel Yolla Bulaşan Diğer Hastalıklar:Stratejik Yaklaşımlar" konulu çeşitli ulusal ve uluslararası panel, sempozyum ve toplantılar düzenlenmiş ve düzenlenmektedir.

Türkiye Aile Planlaması Derneği'nin 4 ilde aile planlaması hizmeti veren klinikleri vardır. 1978 yılından itibaren sürdürdüğü erlere aile planlaması, AIDS ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar konulu bilgilendirme çalışmasında 1995 yılı sonuna kadar 196.066 er bilgilendirilmiştir.Din adamları eğitim projesinde 20.167 din adamı aile planlaması, AIDS ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda bilgilendirilmiştir. Derneğin 1993 yılından bu yana sürdürdüğü "Sağlık Hatları" çalışmasında aile planlaması yöntemleri ve cinsel sağlık başlıkları altında, 30 konuda bilgi verilmektedir.1995 yılı sonuna kadar telefonla bu hatları arayıp bilgi alan kişi sayısı 450.000 civarındadır.

Türkiye Aile Planlaması Derneği koordinasyonunda oluşturulan "Cinsel Eğitim Uzmanlar Grubu", gençlerin üreme ve cinsel sağlığı konusunda çalışmalar yapmaktadır. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü de çalışmalara katılmaktadır.Bu kapsamda örgün ve yaygın eğitimde gençlere yönelik paneller düzenlenmiştir.

AIDS'in önlenmesi ile ilgili olarak, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı da "Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar ve AIDS'in Önlenmesi" projesini yürütmektedir.Proje doğrultusunda seks işçileri ile yapılan bir araştırma da bulunmaktadır.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı uluslararası kuruluşlar desteğinde,"Kadın ve Çocuk Sağlığı", "Tıp Fakülteleri Aile Planlaması Eğitimini Güçlendirme", "Topluma Dayalı Aile Planlaması", "Çalışan Çocuklara Duyarlılık" projelerini yürütmektedir.Ayrıca Vakfın aile planlaması ve üreme sağlığına yönelik çeşitli yayınları bulunmaktadır.

Vakıf "Gençlik Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı" konusunu Kahire Eylem Planı'nda tanımlanan üreme sağlığı, cinsel sağlık ve üreme hakları kavramları ışığında incelemek, yapılmakta olan çalışmaları gözden geçirmek ve gelecek çalışmalar için öneriler geliştirmek amacıyla seminer düzenlemiştir. Yapılan konuşmalar ve tartışmalar yayınlanarak geniş bir okur kitlesine ulaştırılmıştır.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) ve bir uluslararası kuruluş desteğinde 1988 yılında başlayan "TESK Aile Planlaması Projesi" halen devam etmektedir. Halen TESC tarafından 6 ilde TESC-Aile Planlaması Klinikleri aracılığı ile aile planlaması hizmeti ve eğitimi verilmektedir.

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAP) etkinlikleri sonucunda 190 bin kişi aile planlaması yöntemleri hakkında bilgilendirilmiş ve 60 binden fazla kişi modern aile planlaması yöntemlerini kullanmaya başlamışlardır. TAP Vakfı kuruluşunun onuncu yılında, ana-çocuk sağlığı alanında yaptığı hizmetlerinden ötürü 1994 yılı Birleşmiş Milletler Nüfus Ödülü ile ödüllendirilmiştir.

TAP Vakfı'nın çeşitli eğitim yayınlarının yanı sıra TV programları da bulunmaktadır. Vakfın fabrikalarda, gecekondu semtlerinde ve illerde çok sayıda aile planlaması hizmeti veren klinikleri bulunmaktadır.

### **MADDE 13**

***Taraf devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer dallarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli tedbirleri ve özellikle aşağıdaki tedbirleri alacaklardır:***

#### ***a) Aile zammı hakkı,***

Ülkemizde devlet memuru veya işçi statüsünde çalışanlar için sosyal yardım kapsamında "Aile Zammı" ve "Çocuk Yardımı" hakkı yasalar ile sağlanmıştır. Buna göre çalışanın her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışmayan veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan aylık almayan eşi ve en fazla iki çocuğu için aile yardımı ödeneği verilir. Ancak ödenek miktarları günümüz koşullarında sembolik olarak kalmıştır. (Bkz. madde:11/1.c)

#### ***b) Banka kredisi, ipotek ve diğer mali krediler elde etme hakları,***

Ülkemizde kadınların krediye ulaşabilirlikleri kısıtlı olmakla birlikte, banka mevzuatı açısından, kadınların banka kredisi, ipotek ve diğer mali kredilerden yararlanmaları konusunda ayırım yaratıcı ve engelleyici kurallar söz konusu olmadığı gibi, bu konuda kadınları destekleyici yeni düzenlemeler bulunmaktadır. Toplumsal refahın artması, kadınların girişimciliğe teşvik edilmesine katkıda bulunulması amacıyla; Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası tarafından kadına özel kredi programları uygulanmaktadır. Bu programlardan ilki, 1993-1995 yılları arasında uygulanan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı (KOSGEB) ve Halk Bankası işbirliği ile Kadın Girişimciliği ve Ev Ekonomisinin Özendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Yatırımların Kredilendirilmesi uygulamasıdır. Bu kapsamda verilen krediler; kadın girişimcilerin tek başına veya toplu halde üretime dönük halı dokuma, trikotaj, gıda işletmeciliği ve benzeri sanayi alanlarındaki faaliyetleri için ihtiyaç duyacakları makina, tezgah ve teçhizatın sağlanmasında kullanılmıştır. Uygulama süresi içinde

238 kadının yararlandığı bu kredi türü, Hazinesinin kaynak aktaramaması nedeniyle iptal edilmiştir. Bir diğer kadına özel kredi türü Türkiye Halk Bankası Sanayi Kredileri programından sağlanan "Kadın Girişimci Kredisi" ve "Genç Girişimci Kredisi" olup, piyasa koşullarına göre düşük faizli ve uzun vadeli kredilerdir. Bu kredilerin faiz oranı %40, vadesi 3 yıl miktarı ise 250-500 milyondur. Ortaklık kurulması halinde kredi miktarı 2.5 milyar TL'ye, lider girişimci ile birlikte ortaklık kurulması halinde ise 5 milyar TL'ye kadar çıkmaktadır. Türkiye Vakıflar Bankası Bireysel Krediler Programı çerçevesinde sağlanan; Ev Kadını Destek Kredisi, Taksi Kredisi, Temizlik Şirketi Donanım Kredisi ve Catering Kredisi ise faiz oranı yüksek krediler olmalarına karşın, iş kurmak isteyen küçük girişimciler için oldukça önemli finansal destek niteliği taşımaktadır. Banka bu programdan 250 milyon TL'ye kadar kredi vermektedir.

Ülkemizde girişimcilik alanında önemli gelişmelerden biri de Kredi Garanti Fonu uygulamasıdır. Elinde verimli bir projesi olan girişimcilerin veya halen faaliyette olan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin yeterli teminat gösterememeleri durumunda kredilere teminat sağlamak amacı ile Kredi Garanti Fonu oluşturulmuştur. Fonun dayanağı, 1993 yılında yürürlüğe giren; Türkiye ile Almanya arasındaki Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde, iki ülke arasında imzalanan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için "Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Yardım" konulu proje anlaşmasıdır. Bu çerçevede "Kredi Garanti Fonu A.Ş. " (KGF) kurulmuştur. Krediyi veren bankanın genelde Halk Bankası olması ve böyle bir Fonun kendisinde bulunması nedeniyle Fon Bankası olarak Türkiye Halk Bankası seçilmiş ve KGF ile Banka arasında bir protokol imzalanmıştır. Kredi Garanti Fonu'ndaki uygulamaya göre;

- Hedef kitle, 1-100 işçi çalıştıran küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.
- Garanti/kefalet verilecek kredi tutarı azami 500.000 DM karşılığı TL'dir.
- Kreditinin en fazla %80'i garanti edilecektir (Garanti tutarı her halikarda 200.000 DM ile sınırlıdır.)
- Projeye dayalı 8 yıla kadar vadeli krediler garanti edilebilecektir.

Bu çerçevede kadın ve genç girişimcilere de garanti sağlanmaktadır.

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletme kurmak isteyen genç girişimcilere destek sağlamak amacıyla Türkiye Halk Bankası tarafından "Girişimci Bilgilendirme Seminerleri" düzenlenmektedir. Bu seminerlerin amacı ilk kez işyeri açmak isteyen, elinde yapacağı işle ilgili geçerli belgesi ve projesi bulunan, Türkiye' de yerleşik genç girişimcilere işyeri kurmaları konusunda yardımcı olmak ve onları bu konuda bilgilendirmek ve yönlendirmektir. Bu seminerlerde iş yeri kurmak için gerekli işletme, muhasebe, vergi ve hukuk konularında temel bilgiler verilmektedir. 1995 yılında başlatılan eğitim programı çerçevesinde 4 seminer düzenlenmiş, 174 kişinin katıldığı bu seminerlerden 28 kadın girişimci adayı yararlanmıştır.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde 28 Eylül 1994 tarihinde kurulan ve amaçlarından birisi de kadınların el emeğinin değerlendirilmesi konusunda danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmak olan Bilgi Başvuru Bankası'na (3B) bu amaçla bugüne kadar 640 kadın başvurmuştur.

Merkeze el emeğini değerlendirmek amacıyla başvuran kadınlar için sekiz "el emeğini değerlendirme sergisi" düzenlenmiştir. Düzenlenen sergilere 310 kadın katılmıştır.

***c: Eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün veçhesine katılma hakları***

Kültürel etkinliklere katılabilme, bir alt yapıyı olduğu kadar belli bir gelir düzeyini de gerektirmektedir. Gelir düzeyi açısından üst-düzey yönetici kadınların bile erkeklerin %53.6 oranında gerisinde olduğu, spor merkezlerinden okuma odalarına kadar kültürel altyapının henüz oluşturulmadığı ülkemizde kadınların bu tür etkinliklere katılmaları ve gelirlerinden pay ayırmaları çok daha güçleşmektedir.

Ülkemizde kadınların kamusal alana açılmalarını kolaylaştıracak/temel hazırlayacak "kadın mekanları" (kadın kahveleri/kafeleri, kadın kitabevleri ve kütüphaneleri) yoktur. Varolan kamu ve özel kuruluşlar uygulamalarıyla kadınları ayrıcalıklı bir grup olarak görmek ve kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık yapmak eğiliminde değillerdir. Kadınların çocuklarına eşlik ettikleri oyun parkları, kadınların daha çok bulunacakları kentsel mekanlardaki ışıklıdırma gibi kadınlar açısından önemli uygulamalar yeterli değildir. Ancak Halk Eğitim Merkezleri, Ana-Çocuk Sağlığı Merkezleri, Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), uluslararası kuruluşlarca desteklenen diğer merkezler (UNICEF'in Şentepe Toplum Merkezi örneği gibi) ve bunların sunduğu hizmetlerde kadın katılımına uygun bir alt yapı bulunmaktadır. Bu merkezlerin bu yönde reorganizasyonu kadınların katılımı için ortam yaratılmış olacaktır.

Eğlence hayatı için ayrılan mekanlar, zaman zaman kadın matineleri uygulamaları dışında kadınların tek başlarına katılabilmelerine uygun değildir. Geleneksel olarak kadınların biraraya geldikleri düğünler, kına geceleri son dönemlerde erkeklerin de katılımına açılmış, kentsel mekanlar da kadın ve erkeklerin biraradalıkları kısıtlanmıştır. Kentli kadınların toplu ev gezmeleri (gümüş, altın günleri) dışında ortak mekanları sınırlı sayıdadır. Varolan toplu/kamusal mekanların kadınlara fiili olarak kapalı olması kadın hareketinin tepkisini çekmiş 1980 yılların sonunda kadınlar çeşitli kampanyalar düzenleyerek (*Mor İğne Kampanyası* gibi) başta kahvehaneler olmak üzere erkek mekanlarına topluca giderek bu durumu protesto etme girişimi başlatmışlardır.

Son yıllarda özellikle 8 Martlar gibi kadınlara özel günler, kadınları biraraya getiren kadın şenliğine dönüşmeye başlamış ve bu uygulamalar giderek artan kadın katılımıyla geleneksel bir hal almıştır. Aynı şekilde KSSGM'ne bağlı 3B merkezinin çeşitli dönemlerde düzenlediği, amacı el emeğini değerlendirmek ve kadınları girişimciliğe özendirmek olan sergiler de kadınları biraraya getiren ve deneyimlerini paylaştıkları geleneksel etkinlikler olmaya adaydır.

Türkiye'de özellikle büyük kentlerde yaşayan kadınların sinema, tiyatro, sergi, panel ve konferans gibi etkinliklere katılma oranları ve basın ve yayın dünyasını izleme şansları daha fazladır. Büyük kentlerin varoşlarında yaşayan kadınlar için aynı şeyi söylemek güçtür. Büyük kentler dışında bu gibi etkinliklerin yetersizliği ve kadınları toplumsal yaşama katılmaktan alıkoyan geleneksel değerler nedeniyle kadınların eğlence, kültür ve spor faaliyetlerine katılmaları kısıtlıdır.

Buna karşın kadınlar kültür ve sanat yaşamında yeri hem tüketici olarak hem de çalışan olarak diğer alanlardan daha yoğun bulunmaktadır.

Yazın alanında öykü, roman ve deneme yazarı kadınların geniş bir okuyucu kitlesine ulaştıkları ve eserlerinin başka dillere çevrildiği gözlenmektedir. Hem tarihsel niteliği olan kadınlar hem de yaşayan kadınlar hakkında yazılan yaşam öyküleri giderek yaygınlık kazanmakta ve okuyucu bulmaktadır. Yaygın kadın magazinlerinin yanısıra farklı kadın kesimlerinin görüş ve düşüncelerini yansıtan, politikalarını yaymaya çalışan dergilerin sayıları giderek artmaktadır.

Sinema alanında lisans düzeyinde verilen eğitimin yanısıra, sinema oyuncusu ve yönetmen kadınlar uluslararası nitelikte gösteri ve yarışmalara katılmakta ve çeşitli ödüller almaktadırlar.

Kadınlar müzik, resim, heykel, seramik, fotoğraf gibi alanlarda eğitim görmekte, profesyonel olarak çalışmakta ve ürün vermektedirler. Özellikle son yıllarda gerek pop müzikte gerekse klasik Türk müziği ve batı müziğinde uygulayıcı ve izleyici olarak kadın ilgisinin arttığı gözlenmektedir. Güzel sanatlar eğitimi gören öğrenciler arasında her 100 erkek öğrenciye düşen kız öğrenci sayısı 1990-91 öğretim yılı için 116, 1994-95 öğretim yılı için 124'dir. Güzel sanatlar alanından mezun olanlara bakıldığında ise 1990-91 yılı için her 100 erkek öğrenciye 128, 1994-95 yılı için 154 kız öğrenci düştüğü görülmektedir. Yüksek öğrenim düzeyinde güzel sanatlarla ilgili bölümlerde kadınlar yüksek oranlarda yer almaktadırlar.

Konservatuarlarda öğrenim gören öğrenciler arasında ise her 100 erkek öğrenciye, 1990-91 öğretim yılında 154, 1994-95 öğretim yılında ise 167 kız öğrenci düşmektedir. Mezun olanlar arasında her 100 erkeğe 1990-91 döneminde 157, 1994-95 döneminde 146 kadın düşmektedir.

Bu alanda çalışanlara bakıldığında, koro elemanı, orkestra elemanı, tiyatro sanatçısı ve dansçılar arasında kadın oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre tiyatro sanatçıların %42.'si, opera ve bale sanatçıların %44'ü, güzel sanatlar alanında çalışanların %33'ü kadındır.

| Tablo 16:KÜLTÜR VE SANAT ÇALIŞANLARI |            |            |             |              |
|--------------------------------------|------------|------------|-------------|--------------|
|                                      | Kadın      | Erkek      | Toplam      | Kadın (%)    |
|                                      |            |            |             |              |
| <i>Tiyatro Sanatçısı</i>             | <b>257</b> | <b>354</b> | <b>611</b>  | <b>42.06</b> |
|                                      |            |            |             |              |
| <i>Opera ve Bale Sanatçıları</i>     |            |            |             |              |
| <b>Orkestra</b>                      | <b>111</b> | <b>179</b> | <b>290</b>  | <b>38.28</b> |
| <b>Koro</b>                          | <b>244</b> | <b>238</b> | <b>482</b>  | <b>50.62</b> |
| <b>Bale</b>                          | <b>208</b> | <b>119</b> | <b>327</b>  | <b>63.61</b> |
| <b>Dekor</b>                         | <b>15</b>  | <b>32</b>  | <b>47</b>   | <b>31.91</b> |
| <b>Diğer</b>                         | <b>62</b>  | <b>253</b> | <b>315</b>  | <b>19.68</b> |
| <b>TOPLAM</b>                        | <b>640</b> | <b>821</b> | <b>1461</b> | <b>43.81</b> |

|                                |            |            |             |              |
|--------------------------------|------------|------------|-------------|--------------|
|                                |            |            |             |              |
| <i>Güzel Sanatlar</i>          |            |            |             |              |
| <b>Orkestra</b>                | <b>121</b> | <b>260</b> | <b>381</b>  | <b>31.76</b> |
| <b>Koro</b>                    | <b>254</b> | <b>513</b> | <b>767</b>  | <b>33.12</b> |
| <b>Halk Dansları</b>           | <b>31</b>  | <b>52</b>  | <b>83</b>   | <b>37.35</b> |
| <b>TOPLAM</b>                  | <b>406</b> | <b>825</b> | <b>1231</b> | <b>32.98</b> |
|                                |            |            |             |              |
| Kaynak: Kültür Bakanlığı, 1996 |            |            |             |              |

Kadınlar arasında, özellikle genç kızlarda spor faaliyetlerinde katılım oranı giderek artmaktadır. Atletizm, basketbol, voleybol ve hentbol gibi spor dallarının yanısıra yeni gelişmekte olan buz sporları, su altı sporları, dağcılık, yelkencilik ve Uzak Doğu sporlarına genç kızların ilgisi ve katılımı olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. 1992 yılı verilerine göre her 100 erkek sporcuya yüzmede 49, okçulukta 66, dağcılıkta 36, cimmastikte 77 ve buz sporlarında 56 kadın sporcu düşmektedir. 1995 yılı verilerine göre ise ülkemizde 106.764 lisanslı sporcudan 83.877'si erkek 22.887'si kadındır. Atletizmde 1329, basketbolda 5617, voleybolda 5032, tekvandoda 1451 lisanslı kadın sporcu vardır. Bu artış sporcuların kendi aralarındaki bir artış olup nüfus artışına paralel değildir.

Futbol, halter, güreş ve boks gibi sadece erkeklere hitap eden ve profesyonel olarak yapıldığında üst düzeyde gelir getiren spor dalları kabul görmekte ve desteklenmektedir. Bu spor dalları uluslararası yarışmalarda da Türkiye'nin en fazla temsil edildiği alanlardır. Bu durumda kadınların katılabileceği spor dalları gelişmemekte veya ikinci planda kalmaktadır.

| <b>Tablo 14: SPOR DALLARINA GÖRE FAAL LİSANSLI SPORCU SAYISI</b> |              |               |               |                        |
|------------------------------------------------------------------|--------------|---------------|---------------|------------------------|
|                                                                  |              |               |               |                        |
| <i>Spor Dallarına Göre Faal Lisanslı Spor Dalı</i>               | <i>Kadın</i> | <i>Erkek</i>  | <i>Toplam</i> | <i>Kadın Oranı (%)</i> |
| <b>Atletizm</b>                                                  | <b>1,329</b> | <b>2,243</b>  | <b>3,572</b>  | <b>37.21</b>           |
| <b>Basketbol</b>                                                 | <b>5,617</b> | <b>20,462</b> | <b>26,079</b> | <b>21.54</b>           |
| <b>Cimmastik</b>                                                 | <b>335</b>   | <b>233</b>    | <b>568</b>    | <b>58.98</b>           |
| <b>Hentbol</b>                                                   | <b>2,510</b> | <b>6,652</b>  | <b>9,162</b>  | <b>27.40</b>           |
| <b>Voleybol</b>                                                  | <b>5,032</b> | <b>9,884</b>  | <b>14,916</b> | <b>33.74</b>           |
| <b>Tekvando</b>                                                  | <b>1,451</b> | <b>7,926</b>  | <b>9,377</b>  | <b>15.47</b>           |
| <b>Yüzme</b>                                                     | <b>1,205</b> | <b>3,305</b>  | <b>4,510</b>  | <b>26.72</b>           |
| <b>Dağcılık</b>                                                  | <b>207</b>   | <b>521</b>    | <b>728</b>    | <b>28.43</b>           |
| <b>Eskrim</b>                                                    | <b>404</b>   | <b>523</b>    | <b>927</b>    | <b>43.58</b>           |
| <b>Diğer</b>                                                     | <b>4,797</b> | <b>32,128</b> | <b>36,925</b> | <b>12.99</b>           |



|                     |               |               |                |              |
|---------------------|---------------|---------------|----------------|--------------|
| <b>Genel Toplam</b> | <b>22,887</b> | <b>83,877</b> | <b>106,764</b> | <b>21.44</b> |
|---------------------|---------------|---------------|----------------|--------------|

Kaynak: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, 1996

Kadınların kültürel yaşamdaki yerlerine ilişkin gerek nitel gerek nicel verinin eksikliği kadının kültürel yaşama katılımı konusunda net bir tablo çıkmasını engellemektedir. Özellikle Türkiye'de kadının yerel, bölgesel, sınıfsal, etnik, ulusal düzeyde kültürel dünyalarını tanımlayacak bilgi birikimi henüz ortaya çıkmış değildir.

1990 yılında kurulan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, kadınların tarihleri ve bugünkü çalışmalarıyla, kadınlar hakkında ve kadınlar tarafından gerçekleştirilen ilgili her türlü kitap, makale, gazete küpürü, görsel malzemeyi koleksiyonunda bulunduran ilk ve tek kadın merkezidir. Merkezde kullanıcılara sunulan/ödünc verilen kolleksiyonun yanısıra sergi, panel, konser ve benzeri etkinlikler de düzenlenmektedir. Merkez, Cumhuriyet sonrası kadın yazarları ve çalışmalarını konu alan bir biyografi yayınlamıştır. Merkezin Sözlü Tarih Projesi kadının popüler kültürünü tanımlayabilecek bir ilk örnek olmaya adaydır. Ayrıca Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi çerçevesinde "Cinsiyetçiliğin Kültürel Pratikler Aracılığıyla Yeniden Üretilmesi: Popüler Kültürde Kadın" konusunda yapılacak olan araştırmalarla kadınların kültürel birikiminin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu araştırma projeleri 1997 yılında tamamlanmış olacaktır.

#### **MADDE 14**

*Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmaları dahil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.*

*2- Taraf Devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran tüm uygun tedbirleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:*

Türkiye'de köy alanında kadın nüfusu 1935'de 8,2 milyondan 1955, 1975 ve 1990 yıllarında, sırasıyla 11.8, 19.6 ve 27.8 milyona çıkmıştır. Aynı zaman aralığında cinsiyet oranı da %96.54'den %102.66'ya ulaşmıştır. Yani, 1990'larda her 100 erkeğe karşılık 102.6 kadın yaşamaktadır. Oysa köy alanındaki kadın nüfus, 1990 yılında %0 5.56 oranında azalma eğilimine girmiştir. Buna karşılık, kentlerdeki kadın nüfus %0 43.10 oranında artmaktadır.

Kırsal alandaki toplam doğurganlık hızı 3.1 iken kentlerde bu oran 2.4'tür. Buna karşılık "istenen toplam doğurganlık hızı çok farklı değildir." (Kır için 2.0 iken kentte 1.2).

Kırda bebek ölüm hızı (65.4) kentten oldukça yüksektir (44.0).

Çocuk ölüm hızı da (11.8'e karşılık kentte 6.8) kente göre daha yüksektir.

Aile planlaması talebi bakımından, (1993 yılı verileri) kırdaki kadınlarla kent kadınları arasında büyük bir fark görülmemektedir (kent 77.6, kır 74.0)

Kürtaj açısından kırdaki her 100 kadından 10.2'si bu yola başvurmuştur ve kentle arasındaki fark çok büyük değildir (16.9).

Kadının (1990 ve 1995 yılı verilerine göre) kırsal alanda işgücüne katılma oranı %51.9'dan 48.7'ye düşmüştür. Tarımda ücretsiz aile işçisi olan kadın oranı ise, aynı yıllarda, %87.4'den %88.3'e yükselmiştir. Buna karşılık tarım sektöründe çalışan kadın oranı %75.8'den %74.8'e düşmüştür.

Kırsal alandaki işgücü göstergelerinde erkek/kadın farklılık endeksi, aynı zaman aralığında -3.6'dan -3.2'ye yükselmiştir. Yani kadınların aleyhine doğru bir gelişme söz konusudur.

Çocuk istihdamı bakımından tarım sektöründeki kız çocukları, (1994 yılı itibarıyla) %8.5 oranında (erkeklerle aynı oranda) istihdama katılmaktadır.

Tarım, çocuk istihdamının (kız ve erkek) en yüksek olduğu sektördür. Kırdaki kız çocuklarının haftada 40 saatten fazla çalışma oranı (%20.2) kente göre çok yüksektir (%2.3). İşe başlama yaşları da, kırdaki kız çocukları için %15.5 dokuz yaşın altında, %22.3 11 yaşın altında ve %62.2 14 yaşın altındadır.

1994 yılı verilerine göre, kırsal alanda yıllık hane halkı geliri (Kentten yarısı oranındadır) erkek reisler için 122.828 TL ve kadın hane halkı reisleri için erkeklerin çok altında 83.547 TL'dir.

Kadın hane reisinin geliri, gelir dilimlerine göre erkeğin gelirinin %40'ı ile %75'i arasında değişmektedir.

Kente olan göç bakımından, 1985-1990 arasındaki 15 yılda, göç eden 100 erkeğe karşılık 80 kadın göç etmiştir ve göç eden kadınların okur-yazar olmama oranı %20'dir. Kadınların yaşa özel kaba göç hızına bakıldığında, en yüksek oran 20-29 yaş grubunda görülmektedir (erkeklerden daha düşük oranda, ancak en yüksek oranı olan yaş grubu bakımından aynı).

Kente göç eden kadınların (1988-1993 arası) %18.3'ü çalışmaktadır. Ancak %88.9'unun sosyal güvenliği, %52.6'sının sağlık sigortası yoktur.

Hane reisi olan erkeğin göç edip, kadının köyde kalması durumunda ise, bu, kadının erkeğin rolünü de üstlenmesi ve otoritesini artırması ile sonuçlanmaktadır. Yani, kadının işyükü artmakla birlikte, pasif konumdan aktif konuma geçme şansı da artmaktadır.

***a) Her seviyedeki kalkınma planlarının müzakere ve uygulanmasına katılmak***

Kalkınmakta olan tüm ülkeler gibi Türkiye'de de, bölgeler arasında dengesizlikler bulunmaktadır. Ülkenin batı bölgeleri daha fazla gelişirken, Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle Türkiye'de kırsal kalkınma projeleri öncelikle bölgesel dengesizlikleri giderme amacını gütmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinin planlı kırsal kalkınma projeleri ile desteklenmesi için, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı kurularak, çeşitli sosyo-ekonomik ölçütlere göre Türkiye'nin en geri kalmış 28 ili teşhis edilmiş, bunların planlı kalkınma projeleri kapsamında ele alınmaları bir programa bağlanmıştır. Devlet tarafından yapılan planlı kırsal kalkınma projeleri

serbest piyasa mekanizmalarının da katkısı ile tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de köylünün üretim, tüketim ve aile içi emek kullanım kalıplarını değiştirmektedir. Bu çabalar çerçevesinde; kırsal kesim kadınının sorunlarına çözüm üretmek ve onların kalkınmaya entegrasyonunu sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli projeler yürütülmektedir. Ancak, 1980'lerde başlatılan özellikle geri kalmış bölgelere yönelik kırsal kalkınma projelerinin, kadının kalkınma sürecine katılımı konusunda gerekli çaba ve girişimlerden oldukça uzak olduğu görülmektedir. Hemen hepsi kadının kırsal yapıdaki önemine değinmekle birlikte büyük ölçüde kadınları proje kapsamı dışında bırakmışlardır.

Türkiye'de, taraf olunan uluslararası sözleşme ve kararlar ışığında kırsal kesim kadınının durumunu tanımlayıcı ve iyileştirici çalışmalar planlanmaktadır.

KSSGM; görev tanımında da belirtildiği gibi kırsal kesim ile ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak kırsal kesim kadınının eğitim, sağlık, hukuk, çalışma koşulları ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarına çözüm üretebilecek politikalar oluşturmakla yükümlüdür.

Gerek uluslararası sözleşmeler gerekse kurumsal yükümlülüklerimiz doğrultusunda KSSGM 4-6 Ekim 1995 tarihleri arasında A.Ü. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) işbirliği ile düzenlenen "Yakın Doğu'da Tarımda Kadın-Bölgesel Eylem Planı, (RPWANE 2000) Danışma Toplantısı"na katılmıştır. FAO, 1996-2000 yılları arasında uygulamaya konulacak tarımdaki kadına yönelik "Eylem Planı" hazırlıklarını iki yıldır sürdürmektedir. 17 ülkenin katıldığı bu çalışmalara, Türkiye adına ülke koordinatörü olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı temsilcisi katılmıştır.

KSSGM; FAO Yakın Doğu ülkeleri ile birlikte sürdürmüş olduğu bu çalışmalara etkin olarak katılmayı planlamaktadır.

B.M. Gıda ve Tarım Örgütü FAO tarafından "Türkiye'de Tarım Sektöründe Çalışan Kadının Pilot Projesi" hazırlanmıştır. Henüz hazırlık aşamasında olan Pilot Proje hakkında FAO, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü yanısıra; UNDP, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), UNICEF ve Dünya Bankası'nın görüşlerine başvurmuştur. Çalışmaları sürdürülen projenin amacı; gelişmiş tarım ve ormancılık, gıda ve beslenme yoluyla, Türkiye'deki kadınların gelirlerini artırmak, böylece sosyo-ekonomik statülerini yükseltmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için, kadınlara iyi işleyen kadın fidancılık grupları oluşturma imkanı vermek, bitkilerin ve ağaçların üretim dönemi ile ilgili sağlıklı ürünler yetiştirmek üzere gerekli çiftçilik sistemleri oluşturmak gibi kısa vadeli hedefler saptanmıştır.

Bu projenin bir kadın projesi olarak başarısı, mekanik bir proje kurgusunun ötesinde, özellikle kadın bakış açısıyla yeniden tasarlanması ile mümkün olabilecektir.

***b)Aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetlerde dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden yararlanmak,***

Türkiye'de kırsal kesime yönelik aile planlaması hizmetleri ülke genelinde 1. basamak sağlık hizmetlerinin verildiği yaklaşık 1200 sağlık evi, 5000 sağlık ocağı, 270 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezinde Sağlık Bakanlığı

tarafından ücretsiz olarak verilmektedir. (Bkz. Madde 12) Bunun dışında gönüllü kuruluşlar tarafından da aile planlamasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Kırsal alanda yaşayan kadının temel sorunları arasında yer alan sağlık konusunun farkında olan Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) bu alanda kadınlara yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar doğrultusunda kamu kuruluşları ile işbirliği yapılarak aile planlaması, ana-çocuk sağlığı ve beslenme, içme sularının klorlanması vb. konularda katılımcı bir yaklaşımla eğitim, yayım ve destekleme programları uygulanmaktadır. Özellikle aile planlaması konusunda erkeklerin de bilinçlendirilmesini amaçlayan eğitim çalışmalarına önem verilmektedir.

***c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak,***

Türkiye'deki çalışan kadınların %74.8'i tarım kesiminde yer almaktadır. Bu kadınların %88.3'ü sosyal güvenceden yoksun, ücretsiz aile işçisi konumunda çalışmaktadır. Ücretsiz aile işçiliği yanı sıra mevsimlik işçi statüsünde çalışan kırsal kesim kadınlarının sorunları oldukça büyüktür. Bugün dünyada "Yoksulluğun Kadınlaşması"ndan söz edilirken en ağır yükleri omuzlayan kesimlerden biri olan kırsal kesim kadınlarının aynı zamanda en yoksul kesimi oluşturdukları da bir gerçektir. Kırsal kesim kadınlarının başlıca sorunları arasında; eğitimsizlik, düşük gelir, uzun süreli çalışma ve sosyal güvenceden yoksunluk sayılabilir.

***d) Teknik kabiliyetlerini geliştirmek amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte görevsel okur-yazarlık dahil resmi ve gayri resmi eğitim ve öğretimin her türünden yararlanmak,***

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca Yapılan Çalışmalar:

Meslek edindirme kurslarının açılmasına yönelik hizmet veren bakanlıklar arasında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yer almaktadır. Bu Bakanlığın ağırlıklı olarak hedef kitlesi kırsal kesim kadını ve genç kızlarıdır. Açılan eğitim merkezlerinde el sanatları özellikle halı-kilim dokumacılığı öğretilmekte ve mezunları öğretici olarak diğer kamu ve özel kuruluşlar ve kooperatiflerde de istihdam edilebilmektedirler. Söz konusu Bakanlık tarafından kırsal kesime yönelik olarak yürütülen eğitim kapsamlı projeler aşağıda yer almaktadır:

**1- II Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (II.TYUAP):**

Bu proje çerçevesinde 1993 yılından beri kırsal kesimdeki kadınlara yönelik bir pilot proje uygulanmaktadır. Proje amacı; işletme ve tarım faaliyetlerinde bulunan çiftçi kadınları, ev ekonomisi dışındaki bazı tarımsal konularda (bağcılık, tarla ve serada sebzecilik, süt sığırcılığı, süt ve süt mamülleri, tarım ürünleri yetiştiriciliği, vb.) tarımsal üretimin geliştirilmiş yayım metodları ile eğitmek ve tavsiyelerde bulunmaktır. Çiftçi kadınların eğitimi ev ekonomisi teknisyenleri aracılığı ile yürütülmektedir. Proje ilk olarak seçilen 3 ilde başlatılmış olup 1995 sonunda 9 ile çıkarılmış, 1996 yılı sonunda GAP illeri de dahil olacak şekilde uygulamaya geçilecektir. Proje uygulama sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

**YIL İL SAYISI İLÇE SAYISI KÖY SAYISI EĞİTİ.KADIN SAYISI**

1993 3 15 41 591

1995 3 11 36 433

1996 3 16 35 427

## 2- Beslenme Eğitimi Projesi

### -Kırsal Alandaki Kadınların Mesleki Eğitimi

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programınca müştereken "Kırsal Alandaki Kadınların Mesleki Eğitimi" projesi, uygulanmaktadır. Kırsal bölgede yaşayan kadınların ev ekonomisi ve el sanatları konusunda mesleki yönden eğitilmelerini amaçlayan proje kapsamında açılan kurslara katılan kursiyerlere teşvik amacı ile gıda yardımı da öngörülmektedir.

Bu proje 1985 tarihinde 4 yıl için başlamış; bitiminde 1 yıl daha uzatılmış böylece birinci aşaması 5 yıl olarak tamamlanmıştır. Proje tarafların yeni bir anlaşması ile 4 yıl daha uzatılmıştır. 31.3.1996 tarihi itibari ile süre olarak bitmiştir ancak; sözkonusu proje çerçevesinde gelen gıdaların dağıtımı devam etmektedir. Gıdaların dağıtımı 1996 yılı sonuna kadar yapılacak olup, gıda dağıtımı bitiminde proje tamamlanmış olacaktır.

Projenin 2. aşaması kapsamında 1992 yılından bugüne kadar 14.938 kişi eğitilmiştir.

### 3-El Sanatları Eğitimi

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı eğitim merkezlerinde yaşları 14-18 arasında olan genç kızlara dokuz ay süreli parasız yatılı mesleki eğitim verilmektedir. Halı ve kilim dokumacılığı konusunda her yıl yetiştirilen 500-550 civarında kursiyer Bakanlıkça gerçekleştirilen gezici el sanatları köy kurslarında öğretici olarak görev almakta, ayrıca konu ile ilgili diğer kamu ve özel kuruluşlar ve kooperatiflerde istihdam edilmektedir.

### 4-El Sanatları Gezici Köy Kursları

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, köylerde genç kız ve kadınların ailelerine yan gelir sağlayabilmeleri amacıyla, el sanatları konularında usta seviyesinde yetiştirilmeleri için 3-4 ay süreli gezici köy kursları açmaktadır. Bugüne kadar açılan 5255 kursta 95.500 kadın eğitim görmüştür. Bu kurslar köylerden gelen isteklerin Bakanlık il müdürlüklerince değerlendirilmesiyle programlanmakta ve bütün giderler Bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Gerek el sanatları eğitim merkezleri, gerekse gezici köy kurslarından mezun olan kursiyerlere ve ihtiyaç sahiplerine talepleri halinde kendi işlerini kurmalarını sağlamak için halı ve kilim tezgahlarıyla desenler, maliyetlerinin altındaki fiyatlarla satılmaktadır.

### **Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Tarafından Yürütülen Projeler:**

Milli Eğitim Bakanlığı, kadınların istihdamı ile eğitimi arasındaki güçlü ilişki nedeniyle; daha çok genç kız ve kadının iş gücü piyasasının taleplerine cevap verebilecek nitelikleri kazanabilmesi ve istihdam olanaklarının artırılması amacına yönelik olarak projeler yürütmektedir. Bu projelerin kırsal kesime yönelik olanları şunlardır.

### 1-Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme METGE Projesi

Kadın işgücü, bilgi ve teknoloji çağının istihdam alanlarına uygun, meslek elemanı yetiştirmek amacı ile 12.04.1993 tarihinde "MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMİ GELİŞTİRME (Bölgesel Düzeyde Kadın İşgücünü İstihdama Hazırlama ) PROJESİ" Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından yürürlüğe konulmuştur. Modüler öğretim (bireysel öğretim) sistemi uygulanan projede hedef gruplar;

- Örgün öğretim sistemi dışında kalan kırsal kesimde yaşayanlar,
- Ev hanımları,
- Meslek lisesi mezunu olmak isteyenler,
- İşsizler,
- Meslek değiştirmek veya mesleğinde yükselmek isteyenler,
- Özürlüler ve cezaevindekilerdir.

Yedi coğrafi bölgeyi temsil eden 7 il ve 7 okulda uygulamaya başlanan pilot çalışmalara Projenin II. diliminde 3 il ve 4 okul, III. diliminde 12 il ve 23 okul ilave edilmiştir. IV. dilimde bu rakam 33 il ve 53 okula ulaşmış ve yaygınlaştırma çalışmaları sonucunda okul sayısı 92'ye yükselmiştir.

Bugüne kadar yapılan ön çalışmalarda ; 32 meslek alanında 520 modül programının hazırlanması planlanmıştır. 1995 yılında 25 meslek modülünün yazımı tamamlanmış ve kullanılmak üzere 92 pilot okula gönderilmiştir. 1996-1997 öğretim yılı başında yazımı tamamlanan modül sayısı 150'ye ulaşmıştır. Modüler öğretim materyalleri ile (modül kitapçık+video+kaset+bilgisayar disketi) yetişkinler okula veya eğitim merkezine gelmeden meslek eğitimi alabileceklerdir. İhtiyaç duydukları okula gidip öğretmenden ve araç- gereçden yararlanabilecekleri gibi öğretmeninde belirli günlerde kursiyerlere gitmesi mümkündür. Modülleri tamamlayanlar sınavlara girerek belge almaya hak kazanırlar.

Pilot okullarda, proje kapsamında açılan yaklaşık 6000 kursta 35.000 kadına meslek eğitimi verilmiştir.

## 2-Üreten Kadın Projesi

Kırsal kesimden gelerek, büyük kentlerin gecekondu bölgelerine yerleşmiş, eğitim imkanlarından yoksun, okula devam etme imkanı olmayan kadınlara ihtiyaç duydukları eğitimi vermek amacı ile 05.08.1991 tarihinde "ÜRETEN KADIN Projesi" yürürlüğe girmiştir.

11 Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsünde başlatılan Proje çalışmaları ile özellikle gecekondu bölgelerinde yaşayan kadınların mevcut bilgi ve becerilerini geliştirerek elde ettikleri ürünlerin pazarlanmasına ve gelir elde etmelerine imkan hazırlanmıştır. Bu kadınlara meslek eğitiminin yanısıra sağlıklı, dengeli beslenme, çocuk bakımı vb. temel eğitim de verilmektedir.

Halen Projenin tüm Kız Teknik Öğretim Okullarına yaygınlaştırılması daha çok sayıda kadına eğitim hizmeti verilmesi çalışmalarına devam edilmektedir.

## 3-Kızların Eğitimi Projesi

Özellikle kırsal kesimde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kız çocuklarının okula devamlarını sağlamak ve eğitim seviyelerini yükseltmek için 26 yatılı ilköğretim bölge okulunda çocuktan çocuğa öğretim metodu ile kız çocukları eğitilmiştir.

## 4-Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimi Projesi

Çukurova Bölgesi'ne aileleri ile birlikte çalışmak üzere gelen tarım işçilerinin mecburi öğrenim çağındaki toplam 1520 çocuk bahar ve güz dönemlerinde eğitime alınmıştır.

## 5- Yetişkin Eğitimi ve Okur-Yazarlık Projesi

a-Yetişkin okur-yazarlığı

Projenin amacı; çeşitli nedenlerle örgün eğitimin dışında kalarak okuma-yazma öğrenemeyen kişilere (Özellikle genç kız ve kadınlara) okuma -yazma öğretmek okur-yazarlık oranını en yüksek düzeye çıkarmak ve okuma-yazmayı bir yaşam biçim haline getirmek ve böylece ilkokul ve daha ileri düzeyde öğrenim görme imkanı hazırlamaktır.

#### b-Anne-Çocuk Eğitimi

0-6 yaş grubunda çocuğu bulunan annelerin katıldığı bu proje; özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlarımızın aile içindeki eğitimci potansiyellerinin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve aile içi uyumu kolaylaştırıcı/ilişkileri düzenleyici bilgilerle donatılması amacını taşımaktadır.

Annelere, çocuklarının bakım, gelişim, beslenme, aile içi iletişim, kazalardan koruma, ilk yardım, kadın üreme sağlığı ve aile planlanması bilgilerinin yanısıra çocuklarının eğitiminde de kullanacakları eğitim materyalleri ve hikaye kitapları da ücretsiz verilmektedir.

Anneler çocuklarıyla bu materyalleri kullanırken kendilerinin okuma becerileri de gelişmekte ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaktadırlar. Bu proje üniversiteler, UNICEF ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın desteği ile sürdürülmekte olup bugüne kadar yaklaşık 8000 annenin katılımı sağlanmıştır.

#### c-Eğitici Anne (Çocuk Bakıcılığı) Programı

Şehirleşme ve sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte çalışan annelerin sayısı da hızla artmaktadır. Çocuklarının bakımını bakıcı vasıtasıyla çözmeye çalışan ailelere yardımcı olmak amacıyla çocuk bakıcılığını meslek edinmek ve kendisine iş imkanı sağlamak isteyen genç kız ve kadınlarımıza yönelik açılan kurslarda, çocuk bakıcılığını nitelikli ve eğitim ağırlıklı yapabilen, bilgili, becerili ve ehliyetli kişilerin yetiştirilmesi ve istihdamlarının kolaylaştırılmasını sağlayıcı tedbirlerin alınması amaçlanmıştır. Bu kurslara çocuk bakıcılığını meslek edinmek isteyen 800 kişi katılmıştır.

#### 6-İstihdamı Geliştirme Projesi

Zorunlu ilk öğretimden sonra herhangi bir örgün eğitim kurumuna devam edememiş veya herhangi bir kademesinde bulunan yada bu kademedен çıkmış vatandaşlara (özellikle genç kız ve kadınlar) örgün eğitimin yanında/dışında düzenlenen eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama faaliyetlerini kapsamaktadır.

Bu faaliyetlerin amacı; istihdam dışı kalmış yetişkinlerin günümüzde geçerli olan meslek dallarında eğitilerek istihdamlarını sağlamaktır

#### 7.Türk El Halıcılığını Geliştirme projesi

#### 8. Halı Kilim Dokumacılığı ve Onarımı Kursları Eğitim Projesi

Kırsal alandaki gençler ve kadınlara yönelik halı kilim dokumacılığı kurslarında; beceri eğitimi verilerek eğitim içinde üretim yapmalarının ve gelir elde etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

#### 9. Ev Kadınlarına yönelik Beceri Edindirme ve Bilgilendirme Kursları Projesi

Ev Kadınlarına beceri kazandırılarak (Biçki-Dikiş, Nakış, Triko, El sanatları, Kuaförlük, Konfeksiyonculuk, Yorgancılık v.s.) meslek edinmeleri, pazara yönelik üretim yapmaları ve gelir elde etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

Meslek yada sosyal /kültürel amaçlı açılan kurslardan köy kent bazında yararlanan kadın kursiyer sayıları ( 1994-1995 yılı) aşağıda yer almaktadır:

|                                                         |         |
|---------------------------------------------------------|---------|
| KÖYDE KAYITLI KADIN KURSİYER SAYISI (MESLEK)            | 212.920 |
| ŞEHİRDE KAYITLI KADIN KURSİYER SAYISI (MESLEK)          | 332.147 |
| TOPLAM KADIN KURSİYER SAYISI (MESLEK)                   | 545.067 |
| KÖYDE KAYITLI KADIN KURSİYER SAYISI (SOSYAL KÜLTÜREL)   | 35.822  |
| ŞEHİRDE KAYITLI KADIN KURSİYER SAYISI (SOSYAL KÜLTÜREL) | 78.547  |
| TOPLAM KADIN KURSİYER SAYISI (SOSYAL KÜLTÜREL)          | 114.369 |
| KÖY+ŞEHİR-MESLEK+SOSYAL KÜLTÜREL (KADIN) GENEL TOPLAMI  | 659.436 |

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

#### 10- Sektörler Arası Gönüllü Eğitimi Projesi

Bu projenin amacı; toplumda var olan iletişim kaynaklarını ve toplumsal alt yapıyı güçlendirerek ebeveyn ve çocuklara sağlık, eğitim, tarım, beslenme su- sanitasyon, çevrenin korunması ve geliştirilmesi, vatandaşlık hak ve ödevleri konularında bilgi aktararak kadının ve çocukların durumlarının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Çalışmalar T.C Hükümeti ve UNICEF'in işbirliği ve tüm ilgili sektörlerin katılımı ile seçilen 3 ilin kırsal bölgelerinde yürütülmektedir.

#### **Türkiye Kalkınma Vakfı Tarafından Yürütülen Çalışmalar:**

Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından da kırsal alanda el sanatları eğitim ve üretim merkezlerinde genç kızlara yönelik olarak, yörelerdeki ilgili kamu kuruluşları ile işbirliği yapılarak okuma-yazma, biçki-dikiş vb. konularda kurslar düzenlenmektedir.

***e)Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacı ile kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak,***

1987 yılında ilk kez FAO'nun desteğiyle gerçekleştirilen bir araştırma kapsamında kırsal kadın hedef kitle olarak tanımlanmıştır. Daha sonraki süreç içerisinde Türkiye Kalkınma Vakfı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve FAO tarafından kırsal kadına yönelik çeşitli projeler yürütülmüştür. Bu çerçevede Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından ikisi Doğu Anadolu'da, diğerleri Güneydoğu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde olmak üzere toplam 5 ile bağlı ilçelerde ve köylerinde kadınlara yönelik programlar uygulanmaktadır. Bu programların nihai amacı;



belirli bir bölgede, sorumluluk bilincine sahip, kendi ayakları üzerinde durabilen, daha çok üreten (dolayısıyla istihdama katkıda bulunan), daha iyi bir gelecek beklenti içinde yaşayan insanların bulunduğu, kadınların statüsünün yükseltildiği ve kadınlar ile erkekler arasında daha iyi ilişkilerin kurulduğu bir ortam yaratabilmektir. Uygulanan köy düzeyi kadın programlarında cinsiyet açısından dengeli kalkınmaya özen gösterilmekte, program/projelerden en az erkekler kadar kadınların da yararlanması, program/projelerle mümkün olduğu kadar kadınlara daha fazla kaynak ve destek sağlanmasına özen gösterilmektedir.

Türkiye Kalkınma Vakfı, cinsiyet bakış açısını bir ilke olarak benimsemekle beraber henüz bu yönde sistematik bir yaklaşım geliştirmiş değildir. Vakfın bugüne kadarki projeleri daha çok kadın alt projeleri niteliği taşımaktadır. Kadın alt projeleri; aile planlaması, ana-çocuk sağlığı, beslenme, el sanatları vb. konuları içermektedir. Ancak vurgulamak gerekir ki, Türkiye Kalkınma Vakfı, katılımcı kalkınma açısından oldukça önemli girişimler başlatmış durumdadır. (Örneğin Lice ipekböcekçiliği projesi) TKV tarafından yürütülen program/proje etkinlikleri şunlardır:

#### -Bilgi/Beceri Kazandırma

Programın temel amacı bilgi/beceri artışına paralel olarak gelir düzeyini yükseltmektir. Bu kapsamda kırsal alanda yaşayan kadınlara hayvancılık, sebze ve meyvecilik, hububat tarımının geliştirilmesi, kilim ve halı dokumacılığı gibi konularda teknik bilgi verilmekte ve beceri kazandırılmaktadır. Bu etkinliklerde insan kaynaklarının geliştirilmesi ile teknik destek çalışmaları paralel bir şekilde yürütülmekte; projeler yöre koşullarına uygun teknoloji/girdi kullanımı, eğitim, örgütlenme, kredi ve pazarlama desteğini içeren entegre bir yaklaşımla uygulanmaktadır.

#### -İş Kolaylaştırma

Özellikle yiyecek, yakacak ve su temini konularında kadınların iş yükünü azaltmak amacıyla yönelik olarak içme ve kullanma suyu ile küçük ölçekli sulama projeleri, köy ortak kullanım tesisleri (çamaşırhane, banyo vb.) yapımı ile çok amaçlı soba kullanımının yaygınlaştırılması, güneş enerjisinden yararlanma, kadınlar arasında ortak davranışları güçlendirme vb. konularda çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca ev ekonomisi çerçevesinde üretim ve ürün muhafaza tekniklerini iyileştirme vb. konularda eğitim, girdi temini ve teknoloji geliştirme/tanıtma da bu kapsamda sürdürülen çalışmalar arasında yer almaktadır.

#### -Doğal Kaynak Yönetimi ve Çevre Koruma

Hedef grupları kadınlardan oluşan projelerde, kadınların bir araya gelerek (örgütlenerek) köy ortak mülkiyetindeki arazileri ağaçlandırması, ev önlerine ve bahçelere fidan dikimi, yakacak amaçlı enerji ormanı tesisi, erezyona açık alanlarda korunga ekimi vb. konularda projeler uygulanmaktadır. Bu yolla kırsal alanda yaşayan kadınların kendi doğal kültürel çevrelerini koruyup düzenlemeleri için gerekli teknik, örgütsel ve mali donanımına kavuşturulmalarına çalışılmaktadır.

#### -Örgütlenme

Uygulanan projeler kadınlarda örgütlü davranış alışkanlığını geliştirmede bir araç olarak ele alınmakta, kırsal alanda kadınların proje amaçları doğrultusunda

örgütlenmelerinin sağlanması yönünde çalışmalar yürütülmektedir. Köylerde özellikle öncelikli sorunların çözümü için oluşturulan "proje kurulları"na erkeklerin yanı sıra kadınların da üye olması sağlanmakta, ayrıca üyeleri sadece kadınlardan oluşan "proje kurulları" oluşturulmakta, kadınların kararlara aktif katılımlarının sağlanmasına çalışılmaktadır.

### **Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na Yürütülen Projeler:**

GAP ülkemizin az gelişmiş bölgelerinden birisi olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 9 ilde uygulanmakta olan, çok sektörlü entegre bir bölgesel kalkınma projesidir.

GAP salt ekonomik büyüme hedeflerine yönelmiş bir proje olmayıp, bir toplumsal dönüşüm projesidir. Başka bir deyişle GAP, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesini, halkın gelir düzeyini yükseltmeyi, işsizliği azaltmayı, toplumsal bütünleşmeyi geliştirmeyi ve doğal çevreyi korumayı amaçlayan insan merkezli bir projedir.

GAP sulama ile birlikte tarımsal gelişme ile başlayan zincirleme bir reaksiyonla sanayi ve hizmetler sektörünü harekete geçirerek, üretim-tüketim ilişkilerinin farklılaşması sosyal ilişkilere ve yaşam biçimine yansarak, sosyal gelişme ve değişmeyi etkileyecektir. Dolayısıyla nedenle GAP'ın sosyal boyutunun ayrı bir odakta ele alınıp sosyal politika hedeflerinin bu odakta geliştirilmesine gerek duyulmuş ve kadının toplumsal konumu, nüfus hareketleri, toplumsal değişme, yeniden yerleştirme ve çiftçi eğitimi gibi konularda bir dizi sosyal araştırma yaptırılmıştır.

Toplumsal alanda yapılan araştırmaların bulguları ışığında "GAP Sosyal Eylem Planı" hazırlanmıştır. Bu eylem planında mevcut durum ortaya konularak hedef gruplar tanımlanmakta, GAP'ta sürdürülebilir insani kalkınma için politikalar, hedefler, stratejiler ve uygulanacak program ve projeler konusunda toplumsal kalkınmaya ilişkin bir ana çerçeve oluşturulmaktadır.

#### **GAP BÖLGESİNDE KIRSAL ALANDA KADININ DURUMU**

Öncelikli nüfus grubu olarak kabul edilen "kadın nüfus" ile ilgili olarak "GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması" yaptırılmıştır. GAP kapsamındaki 5 ilin kırsal ve kentsel alanında yapılan bu çalışmanın bulguları ışığında GAP Bölgesi kırsal alanındaki kadının sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına ilişkin veriler aşağıda özetlenmektedir:

- GAP bölgesi kırsal alanında aile yapısı çekirdek ailedir ( %60),
- Bölgede evlilikler kurulurken mutlaka dini nikah yapılmakta, ancak her zaman resmi nikah yapılmamaktadır.
- Kırsal alanda başlık geleneği yaygın olup halen devam etmektedir. Araştırmada, kendisi için başlık alınanların oranı %70 olarak saptanmıştır. Başlık bedelinin yaklaşık %75'i çeyiz harcamaları için kullanılmaktadır. Başlık alınmadığı durumlarda berdel türü evlilik (iki ailenin kız ve erkek çocuklarının çapraz olarak evlendirilmesi) yapılmaktadır. (%50)
- Kadınların %52.4'ünün kocasıyla akrabalık bağı bulunmaktadır. Akraba evlilikleri ağırlıklı olarak amcakızı-amcaoğlu arasında yapılmaktadır.

- Kocası birden fazla evli olan kadınların oranı %7.7'dir.
  - Kadınların evliliğe ilişkin kararları %46 "evliliğe aile büyükleri karar vermiş", %12.4 "kendi isteğiyle evlenmiş", az bir oranda kadın ise "kendi isteğiyle kaçmış" ya da "kocasını kaçırmış" olarak bulgulanmıştır.
  - Kadınların %76.4'ü "okumaz-yazmaz", %6.3'ü "okur-yazar", %16.8'i "ilkokul mezunu"dur. Çok az sayıda kadın "ilkokul üstü" eğitim görmüştür.
  - Kadınların sadece %5'i beceri geliştirme kursuna (biçki-dikiş, halıcılık) katılmıştır.
  - Kadınların %64'ü sağlık sorunlarından şikayetçidir.
  - Sağlık ocağı/hastaneye hiç gitmeyen kadınların oranı %25.6'dır. Bunun nedenleri; gerek duymadığı için gitmeme (%56.2), götürülen olmadığı için gitmeme (%8.2), yakında hastane olmadığı için gitmeme (%15.9) maddi imkanları olmadığı için gitmeme (%19.3) dir.
  - Bölgede "çok çocuk" kavramı farklıdır. Kadınlar ancak 4-5 çocuktan fazla doğurdukları zaman çok çocuk sahibi olduklarını düşünmektedirler. Kırsal alanda kadınlar ortalama beş çocuk sahibidir.
  - Kendiliğinden düşük ya da ölü doğum yapan kadınların oranı %27.3'tür.
  - Kadınların %81'i herhangi bir doğum kontrol yöntemi kullanmamaktadır. Çok kullanılan kullanılan için de en yöntemler içinde ilk üç sırayı RİA (%27.4), hap (%26.7) ve geri çekme (%19) almaktadır.
  - Genelde kadınların tarımsal faaliyetlere katılımı; hane ve arazi büyüklüğüne, emek kullanım biçimine ve ürün türüne göre belirlenmektedir. Kadınlar bitkisel üretimde özellikle hasat, tohum temizleme ve çapalama faaliyetlerine katılmaktadır.
  - Kadınlar hayvancılıkta ahır temizleme, yemleme, sulama ve sağım faaliyetlerine yoğun olarak yer almaktadır.
  - Kadınların yaklaşık 1/3'ü mevsimlik tarım işçiliğine katılmaktadır
  - Ekmek yapma, yakacak temini ve su taşıma kadın ve kız çocuklarının gündelik yaşamda en fazla zaman harcadıkları ve en çok zahmet çektikleri işlerin başında gelmektedir.
  - Kırsal kesim kadınları ailede karar alma sürecine önemli oranlarda katılmakta, aileyi ilgilendiren çeşitli konularda koca karısına çoğu kez danışmaktadır.
  - Kadınların %46.7'si babadan intikal eden miras hakkını onaylamamaktadır.
  - Kırsal alanda yaşayan kadınlara göre kadınların statüsünün artması ağırlıklı olarak gelir artışıyla ilgilidir.
- "Statü sembolleri" olan beyaz eşya, mobilya, bağ-bahçe, altın sahibi olmak, şehirde yaşamak kadınların tamamına yakınının, isteğidir.
- Kadınlar erkek çocuklarının yüksek öğrenim yapmasını kız çocuklarına göre daha fazla istemektedir.

Ortaya çıkan genel durumun iyileştirilmesi, kalkınma sürecinin hızlandırılması ve sorunlara çözüm getirmek amacıyla hazırlanan GAP Sosyal Eylem Planı'nda özellikle GAP bölgesinde en dezavantajlı kesimi oluşturan kadına ilişkin politikalar aşağıda sıralanmaktadır;

- Kadının istihdamını engelleyici uygulamaların kaldırılması ve istihdama katılımının özendirilmesi yönünde önlemler almak,
- Bölgede eğitim düzeyini özellikle kız çocuğu ve kadınlar lehinde yükseltici önlemler almak,
- Bölgede, gelişme ve çağdaşlaşma süreçlerine katılmamış olan kadınların eğitim ve sağlık düzeylerinin ve sosyal statülerinin yükseltilmesine önem vermek,
- Bebek, çocuk ve anne ölümleri oranları ile doğurganlık oranlarını en azından ülke ortalamalarına yaklaştıracı önlemler almak,

## II- Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)

GAP Sosyal Eylem Planı'ndaki ilke ve uygulama önerileri çerçevesinde, GAP bölgesindeki kadınların durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma sürecine entegre edilmesine yönelik olarak hazırlanan "Şanlıurfa Kırsal ve Kentsel Alanda Kadının Statüsünü Yükseltme ve Kalkınma Sürecine Entegre Etme Pilot Uygulama" programı; 1995 yılı itibarıyla UNICEF desteği, projenin uygulandığı il Valiliği (Şanlıurfa), GAP İdaresi ve İİBK işbirliği ile GAP kapsamında belirlenen bir ilin (Şanlıurfa) kentsel alanındaki bir gecekondu mahallesinde ve aynı ilin kırsal alanında seçilen bir köyde uygulamaya başlatılmıştır.

Bu çerçevede her iki pilot alanlarda kadınlara ve genç kızlara yönelik okuma-yazma, genel sağlık, ana-çocuk sağlığı, aile planlaması, beslenme, ev ekonomisi, gelir elde etmeye yönelik beceri kazandırma, rehberlik vb. konularda kursların verildiği topluma dayalı bir çalışma örneği olan "Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)" oluşturulmuştur.

ÇATOM'ların nihai amaçları;

- Halkı ve özellikle kadınları sorunları hakkında bilinçlendirerek mobilize etmek,
- Sorunlarına çözüm aramalarına motive etmek,
- Kaynakları harekete geçirerek maksimize etmek,
- Toplumda katılımı teşvik etmek,
- Toplumda potansiyel liderliği geliştirici eğitim çalışmaları yaparak gönüllü liderleri yetiştirmektir.

Katılımcılığın esas olması dolayısıyla bu çalışma ile sadece bir hizmet sunulması öngörülmemekte olup, kadının statüsünün yükseltilmesi yönünde toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın modüler bir yaklaşımla, öncelikle GAP kapsamındaki illerde ikili (kır-kent) olarak, daha sonra da tüm GAP illerinde yaygınlaştırılması öngörülmektedir.

Bu projenin kırsal alanında, 14-50 yaş grubu arasındaki genç kız ve kadınlara ulaşılması hedeflenen ÇATOM'larda yürütülen faaliyetler;

- Ev ekonomisi,
- Sağlık eğitimi,
- Okuma-yazma kursu,
- Dikiş-nakış kursu,
- Ana sağlığı eğitimi,
- Toplumla çalışmadır.

Çalışmalar sadece genç kız ve kadınlarla sınırlı tutulmamakta, toplum kalkınması hedeflendiği için erkeklere ve çocuklara da ulaşılmaya çalışılmaktadır. Köylüler ile ortak çalışmalar yapılmakta, halkın her aşamada projeye katılımı sağlanmaktadır.

### **Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen projeler;**

#### **Kadın İstihdamının Geliştirme Projesi:**

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü sorumluluğunda yürütülen ve madde 11/c'de ayrıntılı biçimde anlatılan Dünya Bankası ve T.C. Hükümeti kaynaklı "Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi" çerçevesinde kadın istihdamının desteklenmesine ilişkin araştırma projeleri yürütülmektedir. İlk aşamada gerçekleştirilen 11 projenin ikisi kırsal kesim kadınının istihdamına ilişkin olup, projelerden biri tamamen sonuçlanmıştır.

KSSGM'nin Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi çerçevesinde yaptırdığı iki araştırma, kırsal alandaki kadına, farklı programlar aracılığı ile ulaşan eğitim ve yayım hizmetlerinin etkinlik düzeyini, istihdam açısından kadına sağladığı/sağlayabileceği yararı ve programların geliştirilebilmesi olanaklarını, yerinde yapılan saha çalışmaları aracılığıyla irdeleyerek, politika önerileri geliştirilmesine yardımcı olacak verileri ortaya çıkartmaktadır. Bu araştırmalardan birincisi, Ankara Üniversitesi Kadın sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM ) ile bir araştırma şirketinin ortaklığıyla yapılmaktadır ve "Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılması: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Dünya Bankası Aracılığı ile Yapılan Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi Projesi" başlığını taşımaktadır. TYUAP II Projesi çerçevesinde 1993 yılında, seçilen üç ile bağlı köylerde, kadınlara yönelik olarak uygulanan yayım faaliyetlerinin etkilerini araştırmaktadır. İkinci araştırma ise, bir metropol ilde 1993- 1994 yıllarında, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yapılmış olan uzun süreli eğitim -yayım faaliyetlerinin etkilerini incelemektedir. Her iki araştırma da, hem Bakanlığın kadına yönelik faaliyetlerinin daha etkin hale getirilebilmesi, hem de, bu eğitimden yararlanmış olan kadınların kendileri için yaratacakları istihdamda veya yapacakları işlerde daha verimli olabilmeleri açısından, bazı öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Sonuçlanan ikinci araştırmaya göre, İzmir İlinde, ancak "dağ köyleri" olarak nitelenebilecek yapıdaki köylerin, sosyal ve ekonomik özellikleri dikkate alınarak geliştirilen politika önerileri, aşağıdaki gibidir:

Tarım Bakanlığı, yayım programlarını kırsal kadını göz önünde tutarak yeniden düzenlemelidir; yani, kadını ve içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum ve statüyü değerlendirmeli, kırsal kadın için istihdam yaratma arayışını diğer programlarla destekleyerek ve eğitimcileri yeniden eğiterek, (gerektiğinde kadın tarım mühendisleri de bu alanda istihdam ederek) programlamalıdır. Bu yayım programı, köylerin sosyo-kültürel özelliklerini ve tarımsal uğraş türlerini, kadınların istihdama yönelme biçimlerini ve toprak mülkiyetine sahip olma durumlarını göz önünde tutabilmeli, yani, hedef gruplarını ayırtarak ve gerekiyorsa donanım, girdi temin ederek, pazarlama aşamasına kadar üretimin çeşitli aşamalarındaki çalışmaların eğitimini kapsamalıdır. Bu yeni yaklaşımla

kadınlar için anlamlı olabilecek tarım türleri (mantarcılık, fidan yetiştirme, arıcılık, vb.) kadınlara özel tasarlanmış olarak programa, alınmalı ve tarım il müdürlükleri, programlarını, kadınlarla daha sıkı bir temas içinde yapmalıdır. Katılımcı bir yaklaşımın, kadına yönelik kırsal yayım programı için nasıl biçimlendirileceği üzerinde durulmalı, sivil toplum kuruluşları, bu konuda görev alabilmelidir. Yayım ile kırsal kadın istihdamı arasındaki bağ, katılımcı bir yaklaşımla yeniden kurulmalıdır.

***f) Bütün toplumsal faaliyetlere katılmak,***

Halkın katılımı ilkesine dayalı olan ÇATOM'ların öngördüğü hedeflerin önde gelenlerinden biri de kadınların ve genç kızların her türlü etkinliklere (toplumsal+ekonomik) katılımlarının sağlanmasıdır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü ve GAP İdaresi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı arasında, GAP Bölgesinde Toplum Merkezleri açılması ve işletilmesine ilişkin bir işbirliği protokolü düzenlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Kırsal kesim kadınlarına yönelik olarak eğitici programlara sadece kamusal yayıncılık anlayışını sürdüren ve sadece o bölgeye yönelik özel yayın yapan TRT tarafından yer verilmektedir. TRT-UNICEF işbirliğiyle gerçekleştirilen, temel sağlık, temel eğitim ile toplumsal yaşam ve geleneklerdeki yanlış uygulamaya yönelik mesajlara yer verilen ve Güney Doğu Anadolu Bölgesini hedef alan Can Suyu adlı eğitici televizyon dizi programının senaryo çalışmaları ilgili tüm sektörlerin katılımı ile gerçekleştirilmektedir.

***g) Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanı sıra yeniden iskan projelerinde eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak,***

Türkiye'de mevcut mülkiyet yasasına göre toprak mülkiyetine sahip olmak açısından kadınlara erkek arasında bir eşitsizlik söz konusu değildir. Ancak Miras Yasasında tarım toprağı mülkiyetinde cinsiyet ayırımına olanak tanıyacak düzenlemeler bulunmaktadır. Bunun arkasındaki neden, Türkiye'de yaygın olan küçük tarımsal işletmelerin daha da parçalanmasını önlemektir. Öte yandan Türkiye'de kırsal alandaki eğilim yasal yola başvurulmadan, kadınların bu haklarından erkek kardeşlerinin lehine vazgeçmeleri şeklindedir.

T.C. Ziraat Bankası tarafından çiftçilere uygulanan tarımsal kredi programları bulunmakla birlikte kadın çiftçilere özel uygulama söz konusu değildir.

***h) Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak,***

Kendisine, eşine ya da velayeti altındaki çocuklarına ait konutu bulunmayan, emekli veya aile reisi konumundaki çocuklu kadınlar KSSGM'nin girişimleriyle Toplu Konut İdaresi tarafından belirlenen "Konut Edindirmede Öncelikli Gruplar" arasında yer almışlardır. Diyarbakır, Hakkari ve Şırnak illerini kapsayan Güneydoğu Anadolu konutlarının Ağustos 1995 yılı satış kampanyasında bu öncelikli gruba ilk kez kontenjan ayrılmış ve uygun ödeme koşulları sağlanmıştır.

***BÖLÜM 4***

***MADDE 15***

**1) Taraf devletler kadınlara, kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır.**

17.2.1926 tarihinde kabul edilen ve 4.4.1926 tarihinde 339 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun evlilik ve aile münasebetleri konusundaki hükümlerine ters düştüğü için Türkiye tarafından sözleşmenin 15. maddesinin ikinci ve 4. fıkraları ile 16. maddenin c,d,f ve g fıkralarına çekince koyularak imzalanmıştır.

Medeni Kanunumuzdaki kadın-erkek eşitsizliğine ilişkin maddeler aşağıda verilmektedir:

Madde 152. -Koca birliğin reisi dir:

Evin intihabi, karı ve çocukların münasip veçhile iâşesi ona aittir.

Madde 154. -Birliği, koca temsil eder. Malları idare hususunda karı ve koca hangi usulü kabul etmiş olursa olsun, koca tasarruflarından şahsen mesul olur.

Madde 155. -Evin daimi ihtiyaçları için koca gibi kadın dahi birliği temsil hakkına haizdir. Karının üçüncü şahıslar tarafından malûm olabilecek suretle selahiyetini tecavüz etmeyen tasarruflarından, koca mesuldur.

Madde 21. -Kocanın ikametgahı karının ve ana ve babanın ikametgahı velayetleri altındaki çocuğun ve mahkemenin bulunduğu yer vesayet altındaki kimsenin ikametgahı addolunur.

Ancak birinci bölümde de belirtildiği üzere, 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanunun günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenmesi çalışmaları sürdürülmektedir. (Bkz.2.Rapor sy.12 ve sy.13) (eski rapora göre sayfa numaraları verilmiştir)

**2) Taraf Devletler, medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır. Özellikle kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her safhasında eşit muamele edeceklerdir.**

Türk Medeni Kanunu'nun 597 ve 598. maddelerinde zirai malların mirasçılar tarafından işletilmesi düzenlenmiştir.

598. maddedeki hükme göre, vefat edenin oğullarından hiçbiri işletme talebinde bulunmadığı takdirde kızları veya bunların kocalarının işletmeğe muktedir olmak şartıyla malların kendilerine tahsisi hükme bağlanmıştır.

Bu madde ile her ne kadar iktisadi bir bütün halinde işletilmekte olan malların zirai parçalanması önlenmek niyeti taşınmakta ise de ülkemizde tarımda kadınlar ağırlıklı olarak çalışmakta olup büyük çoğunluğu da ücretsiz aile işçisi durumundadır.

**3) Taraf Devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve sair özel muamelelerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler.**

**4) Taraf Devletler, kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgah seçme ve nakletmede eşit yasal hak tanıyacaklardır.**

(3-4) Ülkemizde medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanınması konusunda yasal çalışmalar vardır ( Bkz. Madde 2/d,e,f)

## **MADDE 16**

***1) Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır.***

***a) Evlenmede erkeklerle eşit hak,***

Medeni Kanunun 88.maddesinde "erkek onyed, kadın onbeş yaşını ikmal etmedikçe evlenemez" hükmü yer almaktadır. Ancak hakim önemli bir sebeple ana, baba veya vasinin rızasıyla kadın ondört, erkek onbeş yaşında ise evlenme izni verilir.

***b) Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı.***

Bu şıkdaki düzenleme iç hukukumuzda bir sorun oluşturmamaktadır.

***c) Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar,***

Türk Medeni Kanunu'nun mal rejimlerine düzenleyen 170. maddesine göre kanuni rejim "Mal Ayrılığı" rejimidir. Yani taraflar sözleşme ile bir başka rejim seçmedikleri sürece eşler arasında mal ayrılığı rejimi geçerlidir. Ülkemizde evlilik başlangıcında ve süresince sözleşme yapma geleneği bulunmadığından ve geleneksel yapının da bir sonucu olarak evlilik sırasında edinilen mallar genellikle erkeğin üzerine kaydedilmektedir. Dolayısıyla evliliğin boşanma ile sona ermesi halinde kadın (elde edilmesinde katkıda bulunmuş bile olsa) erkeğin üzerine kayıtlı maldan hak iddia edememektedir. Bu nedenle boşanma sonucunda oldukça çok sayıda kadın mağdur olmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nca çalışmaları sürdürülen Türk Medeni Kanununun Değişiklik Tasarısında bu madde değişikliğe gidilmektedir. Ancak, çalışmaların uzun sürmesi nedeniyle raporun değişik maddelerinde de belirttiğimiz gibi TBMM'de 11 kadın milletvekili parti grupları adına bu maddeyi (TMK'nun 170 md.) değiştiren Yasa Tasarıları hazırlamışlardır. Tasarılar Adalet Bakanlığı'nca birleştirilmiş olup görüş alınmak üzere ilgili kurumlara iletilmiştir. Bu Tasarının yasalaşması durumunda; evlilik süresince edinilmiş mallar, boşanma sonucunda eşler arasında eşit olarak paylaşılacaktır.

***d) Medeni durumlarına bakılmaksızın, kadınlarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her hal ve karda çocukların menfaatleri en ön planda gözetilecektir.***

Velayet ile ilgili olarak Türk Medeni Kanunu'nun 263. maddesine göre evlilik süresince ana ve baba velayeti birlikte kullanır, ancak anlaşmazlık halinde babanın oyu geçerlidir. Bu madde Türk Medeni Kanunu'nun tümü üzerinde yapılmak istenen çalışmalarla birlikte ele alınmaktadır.

***e) Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya gelecekleri serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalarla yararlanmada eşit haklar,***

Ülkemizde koruyucu sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı tarafından ücretsiz olarak verilmektedir. Bunun yanısıra bazı gönüllü kuruluşlar ve uluslararası kuruluşların desteğiyle aile sağlığı ve planlaması konusunda bilgilendirme ve uygulama hizmetleri verilmektedir. Bu hizmetlere kentli kadınlar daha kolay ulaşabilmektedir. Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk sayısı azalmakta,



çocuk sahibi olmak konusunda kadınların kararı önemli olmaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe ve kırsal kesime gidildikçe, kadınların bilinç düzeyi ve çocuk sayısı ile sıklığı konusunda kararlara katılımı da düşmektedir. Buna ek olarak çocuğu sosyal güvence ve işgücü olarak gören geleneksel değerlerin etkisiyle bu kesim için çocuk sayısı hala önemlidir. (Bkz. Madde 12 ve 14)

***f) Her hal ve karda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar,***

SHÇEK'den gelecek bilgi doğrultusunda hazırlanacak.

***g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil karı ve koca için eşit ve kişisel haklar,***

Türk Medeni Kanunu' nun 153. maddesi "Karı, kocasının aile ismini taşır" hükmünü taşımaktadır. Bu maddenin değiştirilmesi çabaları Medeni Kanun değişiklik çalışmaları çerçevesinde sürmektedir.

Anayasa Mahkemesi de kendisine mahkemeler tarafından intikal ettirilen davalarda, kadın-erkek ve çocuklar hakkında eşitliği sağlamak üzere pek çok karar vermiştir. Anılan mahkeme, 1990 yılında karının meslek ve sanat icra edebilmesi için kocanın iznini öngören Medeni Kanun'un 159.maddesini iptal etmiş bulunmaktadır.

***h) Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, iktisabı, işletmesi, idaresi, yararlanılması ve elden çıkarılmasında eşlere de eşit haklar. (Bkz. Madde 15/2)***

***2 Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir kanuni etkisi olmayacak ve evleme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.***

Ülkemizde eş seçme, serbest ve tam rıza ile eş seçme hakkı konusunda yasalardan kaynaklanan herhangi bir kısıtlılık sözkonusu değildir. Ancak özellikle kırsal kesimde geleneklerden kaynaklanan sorunlar sözkonusudur.

- Evliliklere karar verilmesinde aile büyüklerinin etkisi halen devam etmektedir. 1993 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre evliliğine kendisi karar verenlerin oranı % 25.9'a yükselmiş olmakla beraber halen evliliklerin % 67.8'i ailenin onayı ile yapılmaktadır.Evliliklerin % 6.3'ü ise kaçma veya kaçırılma sonucu gerçekleşmektedir.

-Ülkemizde, ilk evlenme yaşında da bir yükselme gözlenmektedir.1978 yılında ortalama ilk evlilik yaşı 17.7 iken 1993 yılında 19'a yükselmiştir.

-Akraba evlilikleri görülmeye devam etmekle beraber eski yoğunluğunu kaybetmiştir. Evli çiftlerin % 14.98'i birinci derece akraba, % 7.62'si ise diğer akrabaları ile evli iken, çiftlerin % 77.4'nün eşi ile bir akrabalığı olmadığı görülmektedir.

-Ülkemizde Türk Ceza Kanununa göre suç oluşturmaya karşın hala, sadece dini nikahı tercih edenler bulunmaktadır. Ancak, çiftlerin %89'u resmi nikahın ardından dini nikah yapma ve %3'ü sadece resmi nikah ile evlenme yoluna gitmektedir.